

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019.
Юридичний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

15–19 квітня 2019 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 34
Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №10 від 03.06.2019 р.)*

Упорядник Філей Ю.В.

Редакційна колегія:

Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)

Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор

Кузькін О.Ф., канд. техн. наук, доцент

Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент

Климов О.В., канд. техн. наук, доцент

Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент

Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент

Кабак В.С., канд. техн. наук, доцент

Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент

Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент

Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент

Васильєва О.О., канд. фіз.-мат. наук, доцент

Пуцина І.В., канд. пед. наук, доцент

Філей Ю.В., канд. юр. наук, доцент

Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент

Сажнев В. М., канд. техн. наук, доцент

Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленого авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 Тижень науки-2019. Юридичний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 15–19 квітня 2019 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
ISBN 978-617-529-229-7.

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Юридичному факультеті Запорізького національного технічного університету. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-229-7.

© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ), 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА В УКРАЇНІ»	8
<i>Саміло Г.О.</i> Визначення правової системи Ботсвани	8
<i>Баєва Л.В.</i> Громадський контроль за адміністративною діяльністю правоохоронних органів в Україні	13
<i>Буканов Г.М.</i> Податок на доходи фізичних осіб.....	14
<i>Купін А.П.</i> Поняття «внутрішньо переміщена особа» у контексті міжнародно-правових норм та законодавства України	17
<i>Смолярова М.Л.</i> Проблеми стимулювання у трудовому праві	19
<i>Бостан С.К.</i> Форма державного правління в Україні в умовах виборчого процесу 2019 року: перспективи юридичної та політичної трансформації	21
СЕКЦІЯ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО».....	23
<i>Серік К.О.</i> Поняття трудової дисципліни за проектом трудового кодексу України.....	23
<i>Мезенцева М.В.</i> Поняття трудового колективу за проектом трудового кодексу України.....	25
<i>Кучумов О.Ю.</i> Порівняльний аналіз прокуратури України з європейськими стандартами.....	27
<i>Щербіна М.Г.</i> Реформування інституту адвокатури	28
<i>Гудименко Д.Ю.</i> Фінансовий контроль: проблемні питання та шляхи вдосконалення.....	30
<i>Савицька К.С.</i> Правове регулювання колективних трудових відносин	33
<i>Латка Т.В.</i> Правовий та соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок чорнобильської катастрофи	34

<i>Афоніна А.Є.</i> Правове регулювання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям.....	36
<i>Грабова А.В.</i> Атестація працівників та її значення	38
<i>Єременко К.Д.</i> Зміна істотних умов праці за законодавством про працю України	40
<i>Моїсеєва П.А.</i> Державна служба зайнятості: повноваження, функції, перспективи удосконалення	41
<i>Моїсеєв В.Р.</i> Актуальні проблеми земельного законодавства України	43
<i>Власюк І.П.</i> Правові проблеми удосконалення, організації та діяльності публічної адміністрації.....	45
<i>Іваненко М.В.</i> Земельний фонд України.....	47
<i>Крамаренко В.В.</i> Магдебурзьке право: становлення інституту місцевого самоврядування в Україні	48
<i>Єрмоленко А.В.</i> Віче Київської Русі як інститут прямого народовладдя.....	51
<i>Горолевич Д.К.</i> Демократичні засади управління на Запорозькій Січі.....	53
<i>Горбенко В.І.</i> Гелієя: принципи демократії в судочинстві у Стародавніх Афінах.....	55
<i>Риженко А.О.</i> Види законодавчих процедур в Україні та Євросоюзі: порівняльно-правова характеристика.....	57
<i>Байрамова Д.А.</i> Форми реалізації демографічної функції держави	60
<i>Славова Ю.С.</i> Кібернетичний метод у системі методологічних засобів теорії держави і права	63
<i>Бостан С.К., Михайліченко Л.В.</i> Методологічні засади фінансового права.....	64
<i>Земляна А.С.</i> З досвіду боротьби з корупцією в Італії	66
<i>Бондар В.В.</i> Патрульна поліція в Україні: проблеми первинної професійної підготовки її співробітників.....	68
<i>Анісімова М.О.</i> Правовідносини у сфері трудового права	70

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА».....	72
<i>Градецький А.В.</i> Вдосконалення протидії міжнародному тероризму.....	72
<i>Леоненко Т.Є.</i> До питання протидії митним правопорушенням	74
<i>Надієнко О.І.</i> Регулювання сфери туризму: початковий етап	76
<i>Тимчук О.Л.</i> Окремі аспекти географії злочинності в Україні	78
<i>Філей Ю.В.</i> Запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами як мета покарання	80
<i>Шиян Д.С.</i> Відмежування позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за Кримінальним кодексом України від відсторонення від посади за новим Кримінальним процесуальним кодексом України	82
<i>Шиян О.Ю.</i> До питання про предмет нецільового використання бюджетних коштів	84
<i>Градецький А.В., Змалюкіна Ю.В.</i> Реалізація принципу законності в діяльності органів та установ виконання покарань.....	86
<i>Градецький А.В., Ільченко Х.Ю.</i> Принцип невідворотності виконання покарання в ексекутивній діяльності	88
<i>Градецький А.В., Пусеєва Д.В.</i> Дотримання прав людини в діяльності органів та установ виконання покарань.....	90
<i>Мищенко О.Ю.</i> Деякі питання спадкування авторських прав.	92
<i>Надієнко О.І., Бодзяк А.С.</i> Проблемні питання оформлення секретного заповіту	94
<i>Надієнко О.І., Власюк І.П.</i> Характерні ознаки та особливості оформлення договору купівлі-продажу.....	97
<i>Філей Ю.В., Ніколюк А.А.</i> Соціальна обґрунтованість окремих видів кримінальних покарань	99

<i>Філей Ю.В., Хращук М.В.</i> Порівняльно-правовий аналіз кримінально-правових санкцій за злочини проти власності в кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн	101
<i>Шиян Д.С., Дончик К.О.</i> Функції господарського договору.	103
<i>Шиян Д.С., Криворученко Ю.М.</i> Поняття та ознаки господарського договору	105
<i>Шиян Д.С., Тітова К.О.</i> Проблемні питання укладання господарських договорів.....	107
<i>Шиян О.Ю., Токмань А.В.</i> Класифікація господарських договорів.....	109
<i>Шиян О.Ю., Чайка М.В.</i> Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні	111
СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ НАУК»	111
<i>Арабаджиев Д.Ю.</i> Політична ідеологія як умова розвитку громадянського суспільства	113
<i>Бабарикіна Н.А.</i> Вплив реформи децентралізації на рівень громадянської активності в Україні.....	115
<i>Бекдамірова Л.З.</i> Євроклуб як форма залучення молоді до євроінтеграційних процесів	116
<i>Волобуєв В.В.</i> Популізм: вада чи якісна характеристика.....	118
<i>Попович Я.М.</i> Неурядові громадські організації як інститут громадянського суспільства	119
<i>Попович Я.М., Кисельов Д.М.</i> Формування іміджу політичного лідера.....	121
<i>Арабаджиев Д.Ю., Дика О.С.</i> Вплив політичної культури на комунікацію влади.....	123
<i>Попович Я.М., Шиліна А.А.</i> Роль освіти у формуванні політичної культури громадян	124
<i>Волобуєв В.В., Дика О.С.</i> Формування політичної свідомості громадян	126
<i>Бабарикіна Н.А., Сіряк Д.Г.</i> Демократизація освіти – етап державоутворення напряму розвитку освіти України	127

<i>Арабаджиєв Д.Ю., Орлов С.В.</i> Моделююча гра як механізм розвитку політичного процесу	128
<i>Арабаджиєв Д.Ю., Макарчук О.С.</i> Політична культура країн Балтії	130
<i>Бекдамірова Л.З., Дерібасов Д.В.</i> Сутність політики національної безпеки.....	131
<i>Бабарикіна Н.А., Сафарова Г.Т.</i> Реалії сучасного українського громадянського суспільства	132
<i>Бабарикіна Н.А., Павелко М.С.</i> Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні.....	134
<i>Бабарикіна Н.А., Стожкова А.Д.</i> Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства.....	136

СЕКЦІЯ «ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА В УКРАЇНІ»

УДК 340.11

Саміло Г. О.

канд. юрид. наук, доц., ЗНТУ

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ БОТСВАНИ

Республіка Ботсвана є країною, яка не має виходу до моря, в південній частині Африки, на північ від Південної Африки. Вона межує з Південною Африкою на сході і півдні, Намібією на заході і півночі, Зімбабве на сході і Замбією у вузькій смузі на півночі.

Сан були корінними жителями області, тепер званої Ботсваною. Сьогодні жителі Сан становлять невелику частину населення країни. Населення Ботсвани – в основному корінні африканці, більшість з яких складають тсвана і говорять на сетсване. Є також невеликі меншини Каланг, басарва, Кгалагади і інші народи. Сетсвана є державною мовою, якою розмовляють 78 відсотків, але англійська мова є офіційною мовою, якою розмовляють 2,1 відсотка населення.

Ботсвана, в минулому британський протекторат Бечуаналенд, який був оголошений в березні 1885 року. З 1885 року до незалежності історія Ботсвани була відзначена спробами включити її до Південної Родезії, а потім в Південну Африку. Закон про союз 1908 року передбачав, що Бечуаналенд, Басутоленд і Свазіленд повинні бути додані в Південну Африку.

Витоки закону в Ботсвані можна простежити до заснування Протектората Бечуаналенд. Однак тільки в 1891 році була сформована офіційна адміністрація. Наказ в Раді від 9 травня 1891 року надав Верховному комісарові право видавати законодавчі акти шляхом прокламації від імені Її Величності при здійсненні повноважень.

Звичайне право, чинне на місці Доброї Надії (нині Південна Африка), було римсько-голландським законом, отриманим з Голландії та розробленим вищестоящими судами колонії. Тому в 1891 році закон про Капській колонії був введений в протекторат Бечуаналенду і поширювався тільки на європейців / британців. Римсько-голландське право, на яке впливає англійське право, або закон Капській колонії, на який впливає англійське право, є загальним правом Ботсвани. Це загальне право існує пліч-о-пліч з законодавством, судовими рішеннями і звичайним правом (застосовується тільки до одноплемінників) в якості джерела права.

У 1920 році у зв'язку з розпорядженням адміністрації були створені Консультативна рада корінних народів і Європейський консультативна рада.

У Постанові № 74 про місцеву адміністрації від 1934 року і в Постанові № 75 місцевих судів від 1934 року передбачається впорядкування племінного правління і повноважень. Цьому чинили опір вожді. Отже, Великобританія надала самоврядування в 1964 році. В 1965 році була прийнята Конституція, яка призвела до перших загальних виборів; змінила столицю на Габороне та проголосила незалежність. 30 вересня 1966 року протекторат Бечуаналенд став незалежною Республікою Ботсвана з сером Серетсе Хамой в якості першого президента. Конституція суворо дотримується при застосуванні будь-якого закону. Незалежність судів закріплена в Конституції.

До створення Протекторату Бечуаналенд існувало безліч правових систем корінних народів, що проживають в районах проживання племен, які тепер все разом називають звичайним правом. Прокламація 1891 року доручила Верховному комісару поважати місцеві закони. Тому закони цих корінних народів отримали визнання, але не були включені в загальний закон країни. Конституція Ботсвани 1966 року змінила цю позицію і залишається такою сьогодні.

Римсько-голландське право є загальним правом Ботсвани, успадкованим від мису Колонія. Римсько-голландське право джерела знаходить в римському праві, які є під впливом звичаєвого права Нідерландів. Воно був введене в тодішню Капську колонію в 1652 році. Протягом багатьох років це право перебувало під впливом англійського загального права після британської колонізації.

Кримінальний закон Ботсвани походить від англійської мови, а докази засновані на південноафриканському законодавстві. В Ботсвані, він був розроблений протягом багатьох років на підставі законів, прийнятих парламентом, і судових рішень.

Законодавство відноситься до законів, які виходять від прийнятого парламенту або органів, яким парламент наділив повноваженнями видавати закони. Закони, прийняті парламентом, називаються актами, а постанови, прокламації, підзаконні акти, положення або правила відносяться до законів, ухвалених підлеглим (допоміжним органом) органом. Таким чином, законодавство складається з законів і допоміжного законодавства. Законодавство Ботсвани приймається Національними зборами відповідно до положень статті 86 Конституції. Дійсність законодавства залежить від дотримання Конституції.

Доктрина судового прецеденту також згадується як *stare decisis*, що є латинською фразою, яка означає «залишити рішення в силі». Відповідно до цього принципу нижчий суд зв'язаний рішенням вищого суду. Само собою зрозуміло, що ця доктрина ефективно діє на жорсткій ієрархії судів і регулярної системі правової звітності. Дотримання прецеденту допомагає

створити режим стабільних законів, який забезпечує передбачуваність і забезпечує розвиток закону відповідно до потреб спільноти.

Таким чином, правову систему Ботсвани можна вважати змішаною правовою системою цивільного права під впливом римсько-голландської моделі, а також звичайного і загального права.

УДК 342.9

Денисенко В. В.

канд. іст. наук, доц., ЗНТУ

Денисенко В. В.

МЕТОД «ЦІНИ УГОДИ» ПРИ ВИЗНАЧЕННІ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Більшість мит, що містяться в Митному тарифі ЄС, є адвалерними митами, тобто митами, що стягуються у відсотках від митної вартості товару. Для обчислення суми такого мита необхідно вартість товару помножити на ставку мита, зазначену у відсотковому вираженні. Оскільки ставки мит містяться у митному тарифі напроти відповідної товарної позиції, то основні труднощі при стягненні мита полягають у точному визначенні вартості оподаткованого товару, тобто митної вартості. Для цього необхідні чіткі правила, що дозволяють справедливо відображати реальну вартість перемішуваних через митний кордон товарів і не допускати скорочення митних платежів шляхом штучного заниження ціни товарів.

Митний кодекс ЄС формулює основне правило визначення митної вартості при імпорті: митною вартістю імпортованого товару є вартість угоди, тобто ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар при його продажу для експорту на митну територію Співтовариства. При цьому необхідне дотримання наступних умов:

а) не існує обмежень на розпорядження або використання товару покупцем, крім тих обмежень, які передбачені законом або публічною владою Співтовариства; обмежують географічну зону, у якій товар може бути перепроданий; істотно не впливають на вартість товару;

б) не існує причин, що роблять продаж товару або визначення ціни товару неможливими;

в) наступний перепродаж або використання товару жодним чином, повністю або частково, прямо або побічно не пов'язані з інтересом продавця;

г) продавець і покупець не пов'язані між собою або, якщо вони пов'язані, то це жодним чином не впливає на ціну товару.

Особливий інтерес при застосуванні методу «ціни угоди» викликає остання умова, оскільки значна частина зовнішньоторговельних операцій провадиться особами, організаційно або фінансово пов'язаними між собою (наприклад, дочірніми підприємствами транснаціональних корпорацій). Законодавство Співтовариства визнає осіб пов'язаними між собою у наступних випадках:

директори й керівники даних осіб беруть участь у роботі одна одної;

дані особи юридично визнані партнерами;

даними особами є роботодавець і працівник;

будь-яка третя особа прямо або побічно володіє або контролює 5% або більше акцій обох даних осіб;

одна з осіб прямо або побічно контролює іншу;

обидві особи прямо або побічно контролюються третьою особою;

дані особи є членами однієї родини.

Проте, у випадках, коли одна особа є агентом, дистриб'ютором або концесіонером іншої особи, вони можуть не визнаватися пов'язаними між собою. Визнання продавця і покупця особами, пов'язаними між собою, відповідно до законодавства ЄС, не є достатньою підставою для незастосування методу ціни угоди. Основним критерієм для відмови у застосуванні даного методу є те, що пов'язаність сторін угоди впливає на її ціну.

Ціною, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар (ціною угоди), вважається повна сума платежу, сплачена (або така, що має бути сплаченою) покупцем на користь продавця за імпортований товар. Ціна угоди містить у собі всі платежі, які є умовою продажу імпортованих товарів, сплачені покупцем як продавцеві безпосередньо, так і третій стороні. Платіж не обов'язково повинен здійснюватися у вигляді переказу грошей, він може бути сплачений у формі акредитива або передачі цінних паперів у прямій або непрямій формі.

Деякі види діяльності, здійснювані покупцем за свій рахунок, такі як маркетингова або рекламна, не вважаються непрямими платежами продавцеві, навіть якщо така діяльність приносить дохід продавцеві або здійснюється за згодою з ним. Відповідно, вартість подібних заходів не включається до митної вартості імпортованого товару.

Судова практика Співтовариства доповнює положення законодавства ЄС відносно ціни угоди. Митна вартість має обчислюватися на підставі умов даної індивідуальної угоди, навіть якщо ця угода не відповідає звичайній торговельній практиці. Ціна повинна бути сплачена особі, що має доміцільї на митній території Співтовариства, або провадить постійну ділову активність на зазначеній території. Не допускається зміна ціни угоди декларантом після подання митної декларації.

До ціни угоди для імпортованих товарів включаються наступні складові (за умови, що вони відшкодовуються покупцем, але не включаються до ціни, що фактично сплачена або підлягає сплаті за товар):

а) комісійні й брокерські збори, крім комісійних за покупку;

б) вартість контейнерів і упакування, крім контейнерів, які можуть бути використані повторно й оформляються окремо від товару;

в) допоміжні витрати: товари і послуги, що надаються прямо або побічно покупцем безкоштовно або за зниженою ціною для використання у зв'язку з виробництвом товару і його продажом для експорту, зокрема інструменти, шаблони, кліше, матеріали, спожиті при виробництві товару (мастила, пальне, відходи матеріалів), інженерні, дизайнерські, планово-проектні роботи;

г) ліцензійні збори, крім зборів за право відтворення імпортованих товарів у Співтоваристві; ліцензійні збори включають оплату за використання патентів, моделей, ноу-хау, торговельних марок, авторських прав тощо;

д) доходи від перепродажу і використання імпортованих товарів, що надходять прямо або побічно продавцеві;

е) транспортування, страхування, навантаження-розвантаження і догляд за товаром, пов'язані з переміщенням товару до митної території Співтовариства.

Останній пункт означає, що базою для митної вартості в Співтоваристві є ціна CIF (відповідно до правил ІНКОТЕРМС), що відповідає принципам Угоди СОТ про митну оцінку (у США і Канаді використовується ціна FOB).

Точне й правомірне встановлення вартості товару для митних цілей гарантує стягнення належної суми адвалерного мита, що відповідає тарифній класифікації даного товару, необхідне для ведення зовнішньоторговельної статистики. Беручи до уваги роль мит і ПДВ при формуванні власних ресурсів ЄС, можна констатувати, що реалізація єдиної системи визначення митної вартості товарів забезпечує функціонування бюджетної системи Співтовариства.

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина, відкритість органів державної влади для громадського контролю є необхідними передумовами побудови в Україні громадянського суспільства, підвищення ролі засобів масової інформації, політичних партій, громадських організацій. Проблема полягає в тому, що в умовах побудови громадянського суспільства в Україні виникає необхідність дієвого механізму громадського контролю за формуванням та діяльністю правоохоронних органів, особливо зважаючи на кількість виявлених зловживань з боку останніх щодо порушення прав і свобод громадян.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми на державному рівні, поліпшення стану правопорядку в державі є вдосконалення правового регулювання відносин у сфері громадського контролю за правоохоронною діяльністю. Проблема громадського контролю як самостійного, соціально-правового явища вимагає дослідження його правової природи, визначення принципів та форм, а також особливостей, зважаючи на специфіку предмета контролю – адміністративної діяльності правоохоронних органів, спрямованої на охорону і захист прав і свобод громадян, їх законних інтересів. Актуальність зазначеного дослідження полягає у тому, що системно проблеми сутності та напрямків громадського контролю за адміністративною діяльністю правоохоронних органів у вітчизняній адміністративно-правовій науці не досліджувались, хоча в цьому є гостра потреба як з теоретичних позицій, так і з позицій формування ефективних заходів удосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із реалізацією юридичних гарантій законності у правоохоронній діяльності.

Існування проблеми громадського контролю супроводжує розвиток та побудову громадянського суспільства, утвердження його нових інститутів, які здійснюють істотний вплив на формування політичного, правового, соціального середовища у державі та опосередковано впливають на національну безпеку та економіку. Саме тому дослідження проблеми громадського контролю за адміністративною діяльністю правоохоронних органів має бути засноване на науковому підході сходження від загального до конкретного.

Контроль держави населенням постає необхідною умовою функціонування громадянського суспільства, гарантією безпеки держави, її

соціальної стабільності. Унаслідок відсутності або недостатньої розвиненості такого контролю поширюються авторитаризм управління державними справами, знижується прозорість діяльності владних інститутів, що, у свою чергу, призводить до виникнення численних порушень прав та основоположних свобод людини і громадянина.

Забезпечення законності в діяльності правоохоронних органів – це створення такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, за якого вся система органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю, зобов'язана, з одного боку, суворо дотримуватись вимог законів, а з другого – вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів та інших правоохоронних та правозастосовних заходів. Громадський контроль виступає однією з гарантій законності у правоохоронній діяльності. При цьому така гарантія стосується усіх видів і напрямків правоохоронної діяльності – адміністративної діяльності щодо боротьби зі злочинністю, кримінально-виконавчої тощо. Здійснення громадського контролю дозволяє визначити відповідність адміністративної діяльності правоохоронних органів таким загально соціальним принципам, як: соціальна справедливість, гуманізм, повага прав людини, гласність, взаємодія із населенням.

УДК 665.9

Буканов Г. М.

канд. політ. наук, доц., ЗНТУ

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що законодавство про податок на доходи фізичних осіб постійно змінюється, вдосконалюється та являється основним джерелом податкових надходжень місцевих бюджетів та засобом державного регулювання економіки країни.

Проблематика та недоліки цього виду податку є вагомими можливостями для платників в заниженні оподаткованого доходу і в ухиленні від сплати податку.

Сьогодні при формуванні механізму оподаткування доходів фізичних осіб виникає необхідність збалансування пріоритетів перерозподілу національного доходу для зменшення соціальної диференціації та стимулювання ділової активності й економічного зростання. Водночас аналіз вітчизняних податкових відносин засвідчує, що суттєва прогресія податкової шкали свого часу спричинила ухилення від оподаткування та значну тонізацію.

Дохід є однією з найзначніших категорій у теорії оподаткування та податковому законодавстві. Оскільки в ринковій економіці будь-яку економічну одиницю можна подати у вартісному вигляді, а також у вигляді еквівалента грошового потоку або запасу багатства, то дохід виступає одним із основних об'єктів оподаткування.

Найбільш вагомим у системі прямого оподаткування в Україні виступає податок на доходи фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб - загальнодержавний податок, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян - резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні (та за її межами для резидентів).

Стаття 162 (Розділ IV) Податкового кодексу України визначає, хто є платником податку, в тому числі і поняття податкового агента.

Об'єктом оподаткування у громадян, які мають постійне місце проживання в Україні, є сукупний оподатковуваний дохід за календарний рік (що складається з місячних сукупних оподатковуваних доходів), одержаний з різних джерел як на території України, так і за її межами.

Об'єктом оподаткування у громадян, які не мають постійного місця проживання в Україні, є дохід, одержаний з джерел в Україні.

При визначенні сукупного оподаткованого доходу враховуються, доходи, одержані як в натуральній формі, так і в грошовій (національній або іноземній валюті).

Доходи, одержані в натуральній формі, зараховуються до сукупного оподаткованого доходу за календарний рік за вільними (ринковими) цінами.

Сплата податку з доходів, одержаних в іноземній валюті, провадиться в українській національній валюті. Доходи, одержані в іноземній валюті, перераховуються в українські карбованці за курсом, що встановлюється Національним банком України на дату одержання доходу.

Так відповідно до Законів України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році» від 20.12.2016 року № 1791-VIII та «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21.12.2016 року № 1797-VIII, внесено зміни до податкового законодавства, які набрали чинності 1 січня 2017 року, зокрема, щодо податку на доходи фізичних осіб:

1. Зменшено вдвічі окремі показники, які мають прив'язку до розміру мінімальної заробітної плати, у зв'язку зі збільшенням у 2017 році розміру мінімальної заробітної плати до 3200 гривень;

2. Звільнено від оподаткування ПДФО доходи від здавання (продажу) брухту чорних металів (за кодом 7204 УКТ ЗЕД);

3. Збільшено до 3 мінімальних заробітних плат суму, яку юридична чи фізична особа може сплатити за навчання іншої фізичної особи в вищих та професійно-технічних вітчизняних закладах навчання без оподаткування такої суми ПДФО, а також скасовано необхідність особи, що навчається, відпрацювати 3 роки у особи, яка заплатила за таке навчання;

4. Знято обмеження з розміру суми, сплаченої на навчання, яку платник податку може включити до податкової знижки за наслідками звітного року (у 2016 році така сума не перевищувала 1930 грн. на місяць);

5. Збільшено з 12 до 24 місяців термін, протягом якого отримувач може використовувати цільову благодійну допомогу, надану на лікування без оподаткування такої суми ПДФО;

6. Унормовано визначення інвестиційного прибутку від операцій з державними цінними паперами з урахуванням курсових різниць;

7. Розширено перелік витрат фізичної особи - підприємця від провадження господарської діяльності, водночас ні до доходу, ні до витрат фізичної особи - підприємця не включаються суми акцизного податку з роздрібною торгівлі підакцизними товарами; (на суми податків, зборів, які пов'язані з господарською діяльністю такої фізичної особи – підприємця (крім ПДВ для фізичної особи - підприємця, зареєстрованого як платник податку на додану вартість, та акцизного податку, ПДФО з доходу від господарської діяльності, податку на майно); суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у розмірах і порядку встановлених законом; платежів, сплачених за одержання ліцензій на провадження певних видів господарської діяльності фізичної особи – підприємця; одержання дозволу, іншого документа дозвільного характеру, які пов'язані з господарською діяльністю фізичної особи – підприємця);

8. Фізичній особі - підприємцю надано право на амортизацію основних засобів, що використовуються у діяльності (крім житлової нерухомості та автомобілів);

9. Платнику податку надано право розстрочки на сплату протягом трьох років суми податкового зобов'язання, нарахованого на суму боргу (кредиту), прощеного (анульованого) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним із процедурою його банкрутства, до закінчення строку позовної давності за кредитом, що отриманий на придбання житла (іпотечний кредит);

10. Визначено, що з доходів, що виплачуються підприємцям (незалежно від системи оподаткування), місцезнаходженням або місцем проживання яких є територія АТО або населені пункти, що розташовані на лінії зіткнення, податкові агенти повинні утримувати податок на доходи фізичних осіб у джерела виплати.

ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Міграція як загальне поняття, що включає в себе усі види переміщень людських ресурсів, на території України регулюється органами державної влади, міжнародними організаціями та представництвом ООН, проте через події останніх місяців, а саме політико-економічну кризу, військовий конфлікт, інтервенцію чужоземної держави, анексію Автономної республіки Крим, з загального комплексу міграційних процесів виділилося поняття «внутрішньо переміщених осіб», з яким незалежна Україна стикається вперше.

Термін «переміщена особа» почав широко використовуватися під час Другої світової війни, в результаті якої населення деяких країн було залучено до примусової праці або ж вислано з країн звичного місця проживання за расовими, релігійними або політичними міркуваннями. Сутність поняття значно розширилась в останні півстоліття. Категорію «переміщених осіб» також часто прирівнюють до категорії вимушених мігрантів. Термін «біженець» широко використовується як синонім до переміщених осіб, проте згідно з Конвенцією про статус біженців, до якої у 2002 р. приєдналася Україна, використовувати слово «біженець» до українських громадян є неправильним. Йдеться виключно про переселенців або внутрішньо переміщених осіб, що призводить до плутанини між загальним описом класу тих, хто залишив своє місце проживання, але не покинув межі держави, і підгрупу юридично визначених біженців, які користуються міжнародно-правовим захистом. Внутрішньо переміщених осіб варто відносити до групи внутрішньої міграції, зумовленої некерованими факторами, такими як природні катаклізми, військові сутички та інше.

Перебуваючи де-факто у стані війни, Україна постала перед проблемою вимушених переселенців. Через відсутність подібних прецедентів у минулому нормативно-правова база українського законодавства не містила відповідних положень щодо регулювання вищезазначеного явища.

Серед численних проблем, перед якими наразі постала Україна, явище вимушеної міграції є не лише наслідком військового конфлікту, але й виступає в ролі індикатора готовності української влади до кризових ситуацій. Необхідність допомоги внутрішньо переміщеним особам продемонструвала слабку систему інституційного механізму реалізації прав і

свобод громадян на території нашої держави, а також відсутність ресурсів, потрібних для задоволення потреб даної категорії населення.

Через майже повну відсутність власної нормативно-правової бази з питань внутрішньо переміщених осіб, Україна як член Організації Об'єднаних Націй, повинна дотримуватись міжнародних стандартів поведіння з такою категорією населення, зокрема Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) виступає в якості керівного органу у здійсненні контролю за чисельністю внутрішньо переміщених осіб у всьому світі, за динамікою руху, а також за дотриманням їхніх прав та свобод.

Ключові проблеми, які постають перед внутрішньо переміщеними особами, – це доступ до соціальних послуг, наявність постійного житла та оформлення реєстрації за місцем проживання. Останнє необхідне для доступу до економічних та соціальних прав, а також засобів існування. Допомога ВПО в першу чергу організовується через обласні адміністрації, громадські організації і добровільні внески громадян.

За таких умов позитивним зрушенням стало прийняття Закону України «Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», що довгий час перебував у статусі законопроекту і який визначає правовий статус внутрішньо переміщених осіб, встановлює економічні, соціальні та правові гарантії захисту їх прав та законних інтересів на території України відповідно до Конституції України, міжнародних договорів України, а також принципів і норм міжнародного права. За даним Законом внутрішньо переміщені особи – це громадяни України, особи без громадянства або іноземці, які легально проживають на території України, які були змушені залишити свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема, в результаті/або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих, і які не перетинали межі кордону України.

Згідно зі ст. 6 п. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які переселилися з тимчасово окупованої території, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, за місцем їх перебування.

У секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини запроваджено посаду представника Уповноваженого з питань дотримання

прав внутрішньо переміщених осіб та створено відповідний структурний підрозділ.

Внутрішньо переміщені особи – категорія населення, з яким світова громадськість стикається протягом багатьох років, проте на території незалежної України така категорія населення з'явилася вперше. Узагальнена сутність цього терміну полягає в тому, що це громадяни держави, які через військові дії та їх наслідки змушені були покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону. У зв'язку з новизною внутрішніх політичних процесів, українській владі варто опиратися на міжнародні норми регулювання питань, пов'язаних з проблемами внутрішньої міграції, проте важливість власної нормативно-правової бази підтверджується позитивною динамікою в статистиці внутрішньо переміщених осіб.

УДК 349.2

Смолярова М. Л.

канд. юрид. наук, доц., ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Приступаючи до аналізу проблем стимулювання в науці трудового права, окреслимо найбільш проблемні аспекти, на яких буде побудовано наше дослідження. На нашу думку, необхідно чітко визначити поняття правового стимулювання праці, яке відрізняється від поняття стимулювання праці за економічною, психологічною, соціологічною науками.

Метою наукової роботи є дослідження правових проблем у системі стимулювання в трудовому праві через аналіз її основних елементів та розкрити їх значення в трудових правовідносинах. Необхідність постановки такої мети багато в чому обумовлено неприйняттям більшістю суб'єктів трудового права стимулювання праці як складового елементу соціальної політики не тільки держави, а й кожного окремо взятого підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, виду діяльності й галузевої належності.

Аби не загублюватися у суть у наукових дискусій щодо визначення змісту засобів стимулювання з точки зору їх правової природи, відзначимо лише його основні напрямки. Прихильники розуміння стимулювання в вузькому сенсі поділяють цілі застосування заходів стимулювання і заходів відповідальності, вважаючи, що основна мета заходів стимулювання – заохочення, стимулювання суспільно корисної діяльності суб'єкта стимулювання, водночас заходи відповідальності покликані здійснювати

функції покарання. Автори, які розглядають правове стимулювання у широкому сенсі, вважають, що воно має в собі відносну єдність заохочення і відповідальності, і, відповідно, визнають єдність мети стимулювання і відповідальності. Слід погодитися з думкою І. Е. Звечаровського щодо першої позиції про те, що «трактована таким чином роль заохочення виводить його за рамки не тільки державно-примусового впливу права, а й взагалі правового впливу». При цьому «реакція на ці заходи з боку суб'єкта і їх застосування відповідними органами мають далеко не правові наслідки». Разом з тим щодо широкого трактування правового стимулювання автор ставить проблему про місце заохочення у структурі правової норми. Дане питання дійсно є актуальним і з цього приводу у юридичній літературі немає єдності думок. Одні автори протиставляють заходам заохочення систему санкцій. Інші роблять спроби «позначати заходи заохочення через поняття «правові форми заохочення» або включати їх у зміст інших (крім санкцій) структурних елементів норм права».

Отже, на наш погляд, характерна особливість правового стимулювання полягає в тому, що воно не повинно і не може бути закріплено в санкції норми права, оскільки за своїм призначенням воно здійснює функції гіпотези норми. Даний елемент правової норми містить вказівку на те, за яких умов слід керуватися правилом. Гіпотеза правової норми – це елемент структури правової норми, який містить конкретні життєві умови (обставини), при настанні яких починає діяти правова норма. Таким чином, правомочності, пов'язані з можливою реалізацією суб'єктивного права суб'єкта, виступають в якості так званої фактичної обставини, при наявності якої у особи може виникнути певне юридичне право (буде застосовано захід стимулювання). Заохочення, однак, за певних обставин може послужити стимулом для подальшого вдосконалення суб'єкта. Таким чином, поняття правового стимулювання пропонуємо визначити як процес, спрямований на спонукання суб'єкта до активізації та вдосконалення діяльності в певній галузі за допомогою закріплення в нормах права «режиму сприяння», що сприяє задоволенню його інтересів і потреб в даній сфері.

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ 2019 РОКУ: ПЕРСПЕКТИВИ ЮРИДИЧНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Ми напередодні другого туру виборів Президента України, які мають відбутися 21 квітня 2019 року. Виборчі перегони завжди були каталізатором державотворчих ідей та практичних пропозицій щодо переустрою держави і нинішні, президентські, не є винятком з цього правила. Кандидати на посаду глави держави висловлювались з багатьох питань державного будівництва, але серед них знов особливо виділяється питання про форму правління української держави. Ця проблема знайшла відображення в виборчих програмах або ж концептуальних розробках кількох кандидатів на посаду президента, які визначили свою позицію щодо «долі» чинної форми державного правління України. Зокрема, А. Гриценко, голова партії «Громадянська позиція», є прихильником президентської республіки, а С. Тарута, голова партії «Основа», О. Вілкул, представник партії «Опозиційний блок» («Опоблок») та Ю. Тимошенко, голова партії «Батьківщина» – вважають найбільш ефективною для сучасної України парламентську республіку.

З вищезазначених пропозицій щодо реформування форми правління української держави на особливу увагу заслуговують лише пропозиції О. Вікула та Ю. Тимошенко, котрі підготували відповідні проекти конституцій, де нинішня змішана (парламентсько-президентська) республіка має бути змінена на парламентську. Щодо «Опоблоку», зазначимо, що вони в своїх пропозиціях не виходять за рамки класичної конструкції парламентської форми правління: президент обирається парламентом (скорочений двопалатний: нижня палата – 150, а верхня – приблизно 30) і має суто церемоніальні функції. Проте, Ю. Тимошенко, підійшла до цього питання більш обґрунтовано та творчо, презентувавши 15 червня 2018 року своє бачення «Нової Конституції» України взагалі та нової форми правління зокрема в рамках так званого «Нового курсу».

Пропонована Ю. Тимошенко конструкція парламентської форми правління відрізняється системністю та багато в чому оригінальністю.

З одного боку вона має основні ознаки держави з парламентською формою правління: ядро цієї моделі складають два владні суб'єкти (уряд і парламент) та відносини між ними. Громадяни обирають парламент, останній на основі результатів виборів формує та затверджує уряд, який представляє політичну

партію, що набрала більшість, або ж коаліцію партій. Головою уряду стає або ж голова партії, яка має більшість голосів в парламенті, або представник коаліції. Уряд несе відповідальність перед законодавчим органом.

В цій класичній моделі, однак, вносяться деякі новели, зумовлені сучасними соціально-політичними реаліями України: 1) двотурова система парламентських виборів, коли партія, що перемогла у другому турі, отримує більшість мандатів – 226, і, по суті автоматично, свого голову уряду – Прем'єр-міністра («канцлера»); 2) «революційна» пропозиція ліквідувати посаду президента та конституціоналізувати новий орган – «Національну асамблею самоврядності», яка має об'єднувати функції, з одного боку, колективного глави держави, а з іншого – другої палати парламенту, що формується, по суті, з представників громадянського суспільства та «моральних авторитетів нації»; 3) наявність платформи парламентської більшості і платформи парламентської опозиції; 4) досить сильні організаційні та контролюючі повноваження опозиції; 5) біометричне голосування; 6) формування уряду з урахуванням думки «професійних асоціацій»; 7) надання останнім права «вето уваги» тощо.

Але зазначені пропозиції, як і О. Вілкула, так і Ю. Тимошенко, поки не мають юридичної перспективи, оскільки ні перший, ні друга, так і не змогли «пробитися» у другий тур президентських виборів (31 березня 2019 р.), а відповідно, втратили свою можливість виходити з такою законодавчою ініціативою в якості глави держави.

Переможці ж першого туру: В. Зеленський та П. Порошенко, один з яких 21 квітня 2019 р. стане Президентом України, в ході виборчої кампанії чітко не висловлювалися щодо форми правління. Схоже на те, що при будь-якому результаті другого туру, принаймні до жовтневих парламентських виборів, зміни в юридичній конструкції форми державного правління України не відбуватимуться. Певні перспективи трансформації залишаються тільки в політичній площині. У випадку перемоги П. Порошенко стан політичної форми правління як «президентсько-парламентської», тобто з фактичним, а не юридичним, домінуванням президента в системі її елементів, зберігатиметься, а при перемозі В. Зеленського, який не матиме підтримку «своїї» політичної сили у Верховній Раді, фактична «президентсько-парламентська» республіка «дрейфуватиме» у бік юридичної «парламентсько-президентської» республіки. Це, на нашу думку, матиме більше позитивний ефект, оскільки в трикутнику влади: президент – уряд – парламент, відновиться визначений Конституцією баланс цих елементів.

СЕКЦІЯ «ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО, ТРУДОВЕ ПРАВО»

УДК 349.2

Серік К. О.

студ. гр. Ю-118сп ЗНТУ

ПОНЯТТЯ ТРУДОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Трудова діяльність у рамках трудових правовідносин має переважно колективний характер, а отже, потребує певної організації, підпорядкування працівників відповідним правилам поведінки, злагожденості та дисциплінованості учасників трудового процесу. Однією з особливостей правовідносин з питань праці є те, що вони можуть функціонувати за умови чіткої правової регламентації прав, обов'язків та відповідальності їх учасників, а також чіткого дотримання прав, гарантій, а також виконання обов'язків їх учасниками. Дотримання певного порядку поведінки учасників суспільних відносин що забезпечує узгодженість їх дій у колективі, суспільному і державному житті, називається дисципліною. Трудова дисципліна як один з видів дисципліни виступає важливою складовою функціонування правовідносин з питань праці.

Правове регулювання трудової дисципліни здійснюється на основі норм Конституції України та Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України), інших актів трудового законодавства України, соціального партнерства та локальних нормативних актів. Правові засади інституту трудової дисципліни визначені на підставі положень глави X КЗпП України «Трудова дисципліна» (ст. 139–152)

Чинне трудове право України складалось у період, коли панувала ідея національної економіки як єдиного, керованого з одного центру, державного підприємства. В сучасних умовах така модель не відповідає економічній дійсності. В цих умовах потрібно створення нової моделі трудового права, яке принципово відрізняється від чинного. Новації правового регулювання трудових правовідносин стосуються всіх правових інститутів трудового права й інституту трудової дисципліни зокрема. Вже багато років йде мова про прийняття нового кодифікованого акту, присвяченого трудовим правовідносинам. Верховна Рада неодноразово розглядала проект Трудового кодексу (далі – проект ТК).

В проекті ТК немає визначення поняття «трудова дисципліна». Проте, в деяких статтях акту вона або прямо згадується, або мається на увазі. Наприклад, ст. 256 проекту ТК «Забезпечення дотримання трудової

дисципліни» визначає: дотримання трудової дисципліни забезпечується шляхом створення необхідних організаційних та економічних умов для нормальної високопродуктивної роботи, свідомим ставленням до праці, методами переконання, виховання, заохоченням за сумлінну роботу. До працівників, які несумлінно виконують трудові обов'язки, у разі необхідності застосовуються заходи дисциплінарного стягнення.

Виходячи з положень зазначеної вище статті трудового дисципліна згідно з проектом ТК може забезпечуватися багатьма методами, зокрема, серед них основними є заохочення та примус.

Трудова дисципліна виступає основним складником внутрішнього трудового розпорядку. Як правова категорія дисципліна праці розкривається через сукупність норм трудового законодавства, які складають зміст внутрішнього трудового розпорядку: встановлюють права й обов'язки працівників, робочий час і його використання, заохочення за успіхи в роботі й відповідальність за невиконання (неналежне виконання) трудових обов'язків. Таке співвідношення цих юридичних категорій пояснюється тим, що до змісту розпорядку входять трудові відносини, які розглядаються не тільки в розрізі трудової дисципліни, а й ті, що безпосередньо пов'язані з ними і теж належать до предмета трудового права (правовідносини з організації й управління працею; контрольно-наглядові та ін.).

Зроблений аналіз положень чинного Кодексу законів про працю України і проекту Трудового кодексу України щодо трудової дисципліни дає змогу зробити висновок, що і в чинному законодавчому акті, і в проекті відсутнє визначення поняття «трудова дисципліна». Поняття використовується лише опосередковано. Норми, які регулюють внутрішній трудовий розпорядок, містяться в обох актах. Вони включають організацію праці, умови праці, робочий час і час відпочинку, права та обов'язки роботодавця і працівників, заохочення і притягнення до відповідальності. В проекті ТК як і у чинному КЗпП України регулюється притягнення особи до дисциплінарної відповідальності у випадку порушення трудової дисципліни, а також заохочення за сумлінну працю і особливі успіхи.

Вважаємо, що для покращення правового регулювання трудової дисципліни та зручності його реалізації у проекті ТК потрібно виділити окремий розділ «Трудова дисципліна», в який включити норми, присвячені поняттю трудової дисципліни та методам її забезпечення, внутрішньому трудовому розпорядку, заохоченням та притягненню осіб до дисциплінарної відповідальності.

ПОНЯТТЯ ТРУДОВОГО КОЛЕКТИВУ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Загальновизнаною істиною у сучасній державі на сьогоднішній день є відносини співробітництва між працею і капіталом. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань національного трудового законодавства є вдосконалення правового регулювання соціально-партнерських відносин та сприйняття їх розвитку у державі. Ефективне функціонування соціально-партнерських відносин потребує чіткого визначення суб'єктного складу цих відносин, зокрема, місця та ролі трудового колективу у них.

На сучасному етапі розвитку науки трудового права у законодавстві чітко не визначено належність трудового колективу до суб'єктів трудового права, тому це питання породжує численні дискусії з боку науковців. Одні безумовно визнають трудовий колектив суб'єктом трудового права, вважаючи, що у ринкових умовах його роль і значення у сфері регулювання найманої праці актуалізуються. Інші, навпаки, повністю відмовляють останньому в можливості мати правосуб'єктність, розглядаючи даний колектив як штучне породження радянського ладу, оскільки неможливе наділення трудового колективу такими ознаками суб'єкта права як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність. Визначення статусу трудового колективу через призму наданих йому повноважень у трудових правовідносинах набуває особливої актуальності. Тому дослідження правового статусу трудового колективу, порядку виникнення його правосуб'єктності, його ролі у соціально-партнерських правовідносинах на виробничому рівні є важливим завданням науки трудового права.

Чинне визначення поняття «трудовий колектив» міститься у ст. 252-1 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України): трудовий колектив підприємства утворюють усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством. Поняття «трудовий колектив» вживається також в інших нормативно-правових актах – у ст. 37 Житлового кодексу України, ст. 7 Закону України «Про оренду державного та комунального майна», ст. 7 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», ст. 6 Закону України «Про інформаційні агентства» тощо.

Недостатньо обґрунтовано видається відсутність положень про колектив працівників як суб'єкта трудового права у проекті Трудового

кодексу України (далі – ТК). Проаналізувавши текст проекту бачимо, що поняття трудового колективу у ньому не міститься, навіть словосполучення «трудоий колектив» немає. Але, згадуються колективні договори (угоди) та колективні трудові спори. Наприклад, ст. 296 проекту ТК містить норму, що стосується колективних трудових відносин.

Книга шоста проекту ТК має назву «Колективні трудові відносини», складається лише з двох глав и трьох статей. Тут також не згадується трудовий колектив. Книга шоста присвячується нормам стосовно соціального діалогу, дає визначення цього поняття, встановлює законодавче регулювання проведення колективних переговорів, укладення колективного договору та вирішення колективного трудового спору.

Якщо у проекті закону зазначені колективні трудові відносини, то, безперечно, їх суб'єктом може бути трудовий колектив, а не окремі працівники.

Проект Трудового кодексу України не розглядає трудовий колектив як суб'єкт трудового права, вказуючи, що у колективних трудових відносинах можуть брати участь професійні спілки, їх об'єднання, а за їх відсутності – вільно обрані працівниками представники (представник).

Глава 3 проекту ТК присвячується суб'єктам трудових відносин. Відповідно до ст. 18 проекту ТК сторонами трудових відносин є працівник і роботодавець. Виходячи з норми зазначеної статті трудовий колектив можна віднести до інших суб'єктів. Але тут виникає юридична колізія, оскільки трудовий колектив не визначається проектом ТК.

Слід зазначити, що у науковій літературі висловлювалася цілком обгрунтована пропозиція передбачити у новому кодифікованому джерелі трудового права України окремий розділ, присвячений трудовому колективу. Саме трудовий колектив повинен бути визнаний сучасним трудовим правом первинним, вихідним суб'єктом соціально-партнерських відносин на стороні працівників. Трудовий колектив може брати участь у цих відносинах безпосередньо – на підприємствах малого бізнесу, де число працівників нечисленне, соціально-партнерські відносини цілком можуть відбуватися без створення працівниками свого представницького органу, просто шляхом безпосередньої участі всіх працівників у колективно-договірних відносинах із роботодавцем. Трудовий колектив може делегувати повноваження з відстоювання своїх інтересів і захисту своїх прав певному представницькому органу, зокрема профспілці.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Нині головною стратегічною метою України є входження в європейський простір. Останнім і зумовлено становлення нашої держави як країни демократичної. Однак упровадження принципів демократії відбувається проблематично – зокрема через нераціональний розподіл повноважень між органами державної влади, неефективність організаційно-правових засад їх функціонування тощо. Виникнення деструктивних процесів у правовій системі держави внаслідок становлення громадянського суспільства свідчить про недосконалість законодавства та необхідність його вдосконалення шляхом реформаторських перетворень. Так, нині однією з основних реформ є реформа органів прокуратури України. Зобов'язання реформувати останню відповідно до європейських стандартів, зміни, що зумовлені входженням в європейський простір, а також існування органів прокуратури, за незначних змін, у вигляді, в якому вони були й раніше, – основні підстави, які детермінують потребу в такому реформуванні.

Прокуратура є однією із найважливіших ланок структури правоохоронних органів. Вона здійснює свою діяльність у багатьох напрямках, від представництва державного обвинувачення в суді до прокурорського нагляду і контролю. Тому функції, структура та повноваження прокуратури повинні завжди вдосконалюватись для ефективного регулювання суспільних правовідносин. Опираючись на досвід країн Європи, можна виділити найголовніші аспекти, які потребують зміни у українському законодавстві стосовно прокуратури.

Історія зміни прокуратури України згідно Європейським стандартам розпочалась ще з моменту прийняття її до Ради Європи 1995 р. та ратифікації основних положень. Впродовж наступних років було запроваджено чимало судових реформ. Наприклад після реформи, впровадженої 2013 року експерти європейських інституцій констатували ряд позитивних змін щодо трансформації функцій прокуратури а саме прокуратура позбавляється функцій самостійного здійснення досудового розслідування, але найголовніша з них стосувалася зміни нагляду та контролю прокурора.

12 лютого 2014 року Україні був наданий Список рекомендацій Ради Європи щодо судової реформи і реформи прокуратури який склали Парламентська Асамблея разом із представниками Консультативної ради

європейських прокурорів. Там міститься ряд зауважень та рекомендацій які стосуються саме прокуратури, проте більшість із них не розглянуто й досі.

Європейські стандарти щодо прокурорів стосуються майже кожного аспекту діяльності прокурора. Є свої вимоги для відбору, навчання, якостей які повинні мати майбутні прокурори. По перше прокурор повинен мати високий авторитет та позитивні людські якості. Робота прокурорів повинна буди автономною, та конфіденційною. Прокурорам потрібно знати правову етику та мати відповідну класифікацію. Відбір кандидатів до прокуратури має бути об'єктивним і безстороннім, а також щоб його проводили особи, які мають достатню кваліфікацію для необхідного оцінювання кандидатів.

Проте, навіть зважаючи на європейські стандарти у країнах учасниках ЕС функції, структура, особливості прокуратури сильно відрізняються. Так наприклад у Німеччині Генерального прокурора безстроково призначає Президент за пропозицією Міністерства юстиції, яка вимагає схвалення державного законодавчого органу представництва федеральних земель на рівні федерації, а натомість у Болгарії Генерального прокурора призначає Президент за пропозицією Вищої судової ради на строк 7 років.

За даними статистики інформаційний довідки, підготовленої Європейським інформаційно-дослідницьким центром Україна займає лідерську позицію за кількістю прокурорів проте займає останню позицію за продуктивністю. позицію.

Отже порівнюючи прокуратуру України с прокуратурами країн Європи можна зробити певні висновки, а саме те, що в структурі прокуратури України є багато нерозв'язаних проблем. Високий рівень корупції, низка продуктивність та розгалуженість обов'язків негативно впливає на роботу прокуратури. Проте, слід зазначити, що перші кроки к вдосконаленню вже були зроблені. Прокуратура стала більш централізованою та незалежною. Функції прокурора стали направленні саме на кримінальні справи, та на слідкування за додержанням законності.

УДК 347.965

Щербіна М. Г.

студ. гр. Ю-125 ЗНТУ

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Ратифікувавши угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна відкрито заговорила про надання переваги європейській системі стандартів, в якій в першу чергу увага зосереджена на захисті прав людини, як найвищої соціальної цінності. Очевидно, що захист не може бути повноцінним без

існування ефективної судової системи, що спроможна забезпечити справедливий і незалежний судовий розгляд. Суміжним правовим інститутом, який існує поряд із судовою владою, виступає інститут адвокатури. Євроінтеграція знаменувала для України новий етап розвитку держави, що в першу чергу супроводжується приведенням правової системи до європейських стандартів. Ідея розбудови європейської демократії та громадянського суспільства призводить до намагань законодавця постійно реформувати ту чи іншу сферу життя країни. Завдяки подібним змінам та нововведенням адвокатура в Україні вийшла на абсолютно новий рівень. Наразі Україна знаходиться на етапі формування нового, самостійного та дієздатного органу, який покликано захищати права і свободи людини. Здавалося б, зміни завжди на краще, проте недосконалість постійних змін полягає в тому, що такі реформи, як правило, є лише сліпим повторенням, копіюванням досвіду європейських держав, що, звичайно, є вкрай невірним рішенням. Законодавець забуває враховувати економічні, соціальні та ментальні фактори. Тому в результаті ми маємо не новий ефективний механізм правового регулювання, а лишень малопродуктивний засіб впливу.

Після редакції Основного Закону в 2016 році за адвокатурою було закріплено виключне право представництва особи у суді. Запровадження сьогодні виключної адвокатської монополії в Україні є питанням дискусійним. Експерти зазначають про наявність прямого порушення чинного законодавства, посилаючись на ст. 59 Конституції України, де вказано, що «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав».

Здійснення захисту та представництва в судах виключно адвокатурою зумовлює також і необхідність комплексного оновлення сфери надання безоплатної правової допомоги для малозабезпеченої категорії громадян, що позбавлені можливості оплатити послуги адвоката. Відрив адвокатури від населення, неналежний рівень доступності допомоги адвоката неможливо допустити, у зв'язку з чим, необхідні одночасні заходи держави щодо підвищення гарантій реалізації права на справедливий суд, доступність правової допомоги.

Одним з пріоритетних напрямків реформування системи безоплатної правової допомоги повинно стати виключення вимоги участі адвокатів у конкурсі для надання безоплатної правової допомоги. Немає жодних підстав проводити конкурс для адвокатів, які відповідно до ст.131² Конституції України покликані надавати професійну правничу допомогу, достатній рівень підготовки яких до професійної діяльності вже був оцінений кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури при складанні кваліфікаційного іспиту. Адвокати, які бажають надавати безоплатну правову допомогу та право на заняття адвокатською діяльністю яких не зупинено у встановленому

законом порядку, мають бути допущені до здійснення відповідних повноважень без конкурсу на підставі заяви.

З огляду на реформи останніх років є підстави вважати, що практика, закони та звичаї інших країн не можуть бути просто скопійовані у внутрішнє законодавство. Гармонізація українського законодавства, «підбиття» його під вимоги ЄС сьогодні призводять до появи великого кола дискусій щодо проблем законодавства про адвокатуру, тому необхідно враховувати внутрішні фактори, особливості, економічну обстановку, готовність людей, бізнесу, держави, суспільства до змін та реальну потребу в них.

Таким чином, можна дійти висновку, що єдиновірним варіантом вирішення даної проблеми є закріплення принципу вільного вибору захисника. І хоча прийняття таких нововведень були покликані унаслідувати виключно позитивний досвід інших країн, ефективно їх застосування на практиці поки що не є цілком можливим.

УДК 342.9

Гудименко Д. Ю.

студ. гр. Ю-118сп ЗНТУ

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Зміна внутрішнього фінансового ладу, політичного й економічного курсу України у напрямку інтеграції до міжнародного простору повинні супроводжуватися докорінною перебудовою управлінських функцій держави, в тому числі контрольних. Недооцінка ролі фінансового контролю є однією з причиною кризових явищ, що відбуваються у нашій державі протягом останніх років. Існування об'єктивної потреби створення дієвої, ефективної та життєздатної фінансової системи, і як наслідок покращення рівня фінансової дисципліни, що забезпечить зменшення кількості бюджетно-фінансових порушень, породжує необхідність звернути увагу на вирішення проблемних питань у сфері функціонування системи державного фінансового контролю в Україні. Таким чином, питання посилення і реформування державного фінансового контролю залишаються актуальними і сьогодні у зв'язку з не вирішенням ряду як теоретичних, так і практичних питань.

Сучасні тенденції в українському суспільстві зумовлюють необхідність вирішення важливого питання – вдосконалення організації фінансового контролю, оскільки офіційні дані Державної контрольно-ревізійної служби та

Рахункової палати України свідчать про масові порушення фінансової дисципліни.

Найбільш поширеними порушеннями фінансово-бюджетної дисципліни в державі залишаються: - порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування, відволікання бюджетних коштів у довготривалу дебіторську заборгованість тощо; - зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг; - витрачання бюджетних коштів на придбання меблів, обладнання, автотранспорту та інших матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів, а також на утримання автотранспорту понад встановлені ліміти; - незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності; - незастосування обов'язкових процедур державних закупівель; - заниження вартості активів внаслідок непроведення індексацій, а також в результаті неоприбуткування придбаного майна та лишків товарноматеріальних цінностей.

Наявність таких порушень свідчить про низьку ефективність системи державного фінансового контролю та безвідповідальне ставлення з боку багатьох розпорядників бюджетних коштів. Можна стверджувати, що система державного фінансового контролю, яка побудована в Україні, не забезпечує належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни як загалом у державі, так і на регіональному рівні зокрема. Це є наслідком низки проблем, які створюють тенденції до зростання кількості та обсягів основних фінансових порушень.

По-перше, необхідно зазначити, що термінологічний апарат та базові питання державного фінансового контролю розроблені недостатньо. Це може бути викликано тим, що вітчизняні експерти, науковці та органи державної влади звернули увагу на необхідність ефективної системи державного фінансового контролю лише у кризовий період розвитку України. Специфічне ставлення до державного фінансового контролю, його недооцінка зумовлені також тим, що він реалізується у площині переплетіння державних, регіональних, корпоративних та індивідуальних інтересів.

По-друге, недосконалість та суперечливий характер чинного законодавства і нормативно-правових актів породжує можливості по-різному трактувати та розцінювати фінансові операції, показники господарської та бюджетної діяльності.

Також слід відзначити, що переважна більшість контрольно-перевіркових процедур має фіскальний характер, а практично здійснюється у вигляді перевірок і ревізій. Ці методи не дають запобігти існуванню

негативних явищ чи усунути причини їх виникнення, а лише констатують фінансові порушення.

Проаналізувавши праці вітчизняних науковців щодо напрямків оптимізації державного фінансового контролю, вважаємо, що основними завданнями з реформування системи державного фінансового контролю в Україні є: - визначення з урахуванням умов розвитку фінансової системи України та досвіду зарубіжних країн концептуальних засад організації системи державного фінансового контролю. При цьому державний фінансовий контроль повинен здійснюватися не лише в законодавчо визначених межах, але й мати превентивний характер та бути ризик-орієнтованим і економічно ефективним; - гармонізація правового поля системи державного фінансового контролю та внесення відповідних змін до законодавства з акцентуванням уваги на зростанні прозорості суб'єктів державного фінансового контролю з одночасним розмежуванням завдань та обов'язків інспекційних підрозділів, підрозділів внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю з метою уникнення дублювання повноважень та функцій та переходу від інспектування до внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту; - правове забезпечення гарантування незалежності, соціального захисту і відповідальності працівників системи державного фінансового контролю в Україні; - удосконалення кадрового забезпечення органів системи державного фінансового контролю, розроблення навчальних програм та програм сертифікації працівників; - покращання матеріально-технічного і фінансового забезпечення функціонування системи державного фінансового контролю; - створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури з поглибленням публічного контролю за діяльністю системи державного фінансового контролю загалом.

Таким чином, реформування системи державного фінансового контролю в Україні має на меті підвищення рівня фінансової дисципліни завдяки кардинальному посиленню контролю за витратами бюджетних коштів, державного майна, узгодження законодавчої бази, удосконалення ефективності діяльності контрольних органів та забезпечення їх належного кадрового забезпечення.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Сьогодні наука трудового права визнає присутність у системі галузі інституту колективного трудового права. Колективне трудове право має свої предмети і джерела, які потребують спеціального дослідження на підґрунті оновленого законодавства про працю та особливо у аспекті впровадження міжнародних, європейських стандартів у тому числі в зв'язку з приведенням національного законодавства до законодавства Європейського Союзу та ефективної реалізації ратифікованих нормативно-правових угод Міжнародної організації праці (МОП). Дефініція поняття та предмета колективних трудових відносин, правової бази їх регулювання є неодмінним в умовах кодифікації національного трудового законодавства з урахуванням тієї обставини, що до проекту Трудового кодексу України включено окрему Книгу шосту «Колективні трудові відносини».

На думку П.Д. Пилипенка, до колективних правовідносин можна віднести відносини соціального партнерства та правовідносини щодо встановлення умов праці на підприємствах. Н.Б. Болотіна вважає, що такими можна вважати правовідносини соціального партнерства, з участі трудових колективів у встановленні колективних умов праці, за участі трудових колективів в управлінні організаціями; щодо укладення і виконання колективного договору і колективних угод на галузевому, регіональному і національному рівнях; щодо діяльності професійних спілок та інших органів представництва трудових колективів у соціально-трудових відносинах та із застосування трудового законодавства; з приводу утворення об'єднань роботодавців та їхньої діяльності; з вирішення індивідуальних і колективних трудових спорів.

А.М. Лушніков вважає, що колективно-трудовими є правовідносинами соціального партнерства, які містять в собі правовідносини по встановленню та застосуванню умов праці, а також участі працівників в управлінні організацією.

О.І. Жолнович стверджує, що до інститутів колективно-трудового права необхідно зараховувати соціальне партнерство; участь працівників в управлінні підприємством; колективні договори та угоди, а також вирішення колективних трудових спорів.

Дійсно, що для виникнення колективних трудових правовідносин не існує єдиної підстави. Отже, правовідносини стосовно ведення колективних переговорів, укладання, зміни та виконання колективних угод та колективних

договорів виникають на ґрунті волевиявлення однієї зі сторін, правовідносини щодо діяльності професійних спілок у соціально-трудовій сфері розпочинаються з виникнення професійної спілки, а правовідносини щодо вирішення колективних трудових спорів виникають з моменту виникнення трудового спору. Тим більше, проаналізувавши чинне законодавство, ми дійшли висновку, що ані в чинному трудовому законодавстві, ані в пропонованих проектах Трудового кодексу України підстави виникнення трудових правовідносин не вказані, що є значним недоопрацюванням.

УДК 349.2

Латка Т. В.

студ. гр. Ю-125 ЗНТУ

ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Чорнобильська катастрофа торкнулася долі мільйонів людей, які наразі потребують правовий та соціального захисту від держави.

Відповідно до статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Окрім цього, стаття 16 Конституції передбачає що, забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави. Вище названі положення зобов'язують нашу країну нести відповідальність за впровадження системи заходів, які пов'язані із забезпеченням захисту прав, інтересів, гарантій, наданих особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Такими особами визнаються: учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків; потерпілі від Чорнобильської катастрофи – громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи; громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації інших ядерних аварій та їх наслідків, у ядерних випробуваннях, у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, у складанні ядерних зарядів та здійсненні на них регламентних робіт; громадяни, які постраждали від радіоактивного опромінення внаслідок будь-якої аварії, порушення правил експлуатації обладнання з радіоактивною речовиною, порушення

правил зберігання і захоронення радіоактивних речовин, що сталося не з вини потерпілих.

Ведення в дію 28 лютого 1991 року Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» орієнтувалося на посилення заходів, які були спрямовані на розв'язання проблем у цій сфері. І хоча його прийняття повинно було надати своєрідний захист постраждалим, де-факто все зовсім інакше. Головною проблемою являється недостатність коштів у державному бюджеті країні для забезпечення чорнобильців та надання їм можливості дійсно користуватися правами, наданими Законами України та Конституцією.

Де-юре держава передбачила вичерпний перелік пільг та компенсацій для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. При цьому маючи особливості та відмінності для кожної з категорій. Основними є: безплатне придбання ліків за рецептами лікарів, позачергове щорічне безплатне забезпечення санаторно-курортними путівками, виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності, позачергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, знижка плати за користування житлом, безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту, вступ поза конкурсом до державних вищих закладів освіти, професійно-технічних закладів освіти та на курси для професійного навчання з обов'язковим наданням гуртожитку на час навчання тим, хто не має житла, і виплатою соціальної стипендії, позачергове обов'язкове забезпечення місцями у дошкільних закладах освіти незалежно від відомчої підпорядкованості. Варто зазначити, що далеко не всі названі пільги насправді втілюються в життя належним чином.

Наприклад, безплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту на території України за наявності посвідчення встановленого зразка. Дана пільга є дуже важливою та може допомогти громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи вберегти свої кошти на щось більш важливе, витратити їх на своє здоров'я. Проте на практиці її застосування є дуже проблемним, і в цьому вина не держави, а скоріше недобросовісних водіїв або контролерів, які відмовляють пасажирам у безплатному проїзді посилаючись на відсутність вільних місць у салоні, яких насправді безліч.

Виходячи з усього вище написаного, можна зробити висновок, що чинних законів, які забезпечують соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи недостатньо. Важливими моментами є залучення фінансування, яке б допомогло вирішити проблеми у цій сфері та встановлення санкцій особам, які ігнорують права та пільги чорнобильців шукаючи при цьому лише вигоду для себе.

УДК 349.2

Афоніна А. С.

студ. гр. Ю-125 ЗНТУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ

Соціальний захист населення має велике значення для розвитку українського суспільства, адже турбота про малозабезпечених громадян необхідна для подолання бідності у державі.

В юридичній науці існують різні підходи до розуміння поняття соціальна допомога. Окремі проблеми щодо надання соціальної допомоги розглядалися вченими з права соціального забезпечення. Водночас, залишається потреба дослідження питань щодо надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям.

В Україні грошову допомогу від держави виплачують малозабезпеченим сім'ям, самотнім матерям. Правове регулювання даного виду допомоги відбувається відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року № 250 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» та іншими нормативно-правовими актами. Також розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 року №86 був затверджений план заходів на 2019 рік з реалізації Стратегії подолання бідності в Україні. Відповідно до Стратегії подолання бідності визначені основні завдання Уряду, а саме: налагодження соціального супроводу сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, здійснення нагляду та контролю за умовами життя, моральним, психічним і фізичним станом дітей зі таких сімей; забезпечення комплексного розв'язання проблем найбільш вразливих верств населення у результаті розширення сфери застосування принципу «єдиного вікна» під час надання соціальної підтримки, що передбачає поєднання надання матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям зі здійсненням заходів щодо соціальної інтеграції та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці; запровадження в системі соціальної допомоги механізмів, які стимулюють малозабезпечені сім'ї до самозабезпечення для виведення їх зі стану нужденності. Реалізація цих завдань сприятиме забезпеченню поетапного зниження масштабу бідності, запровадженню нових механізмів її запобіганню, подоланню соціального відчуження, поліпшенню рівня життя та підвищенню рівня доступу населення до соціальних послуг.

Зрозуміло, що грошова допомога виступає одним з видів соціальної допомоги. Надати характеристику соціальної допомоги неможливо без визначення поняття «малозабезпечена сім'я». У статті першої Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» визначається поняття «малозабезпечена сім'я», а саме це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

Порядок оформлення соціальної допомоги також передбачається нормами національного законодавства, що визначає вимоги для отримання цієї допомоги. Звісно, порядок вимагає від суб'єктів право забезпечувальних відносин дотримуватися умов призначення і виплат соціальної допомоги. Правовий механізм надання соціальної допомоги діє за допомогою функціонування компетентних органів влади у цій сфері.

Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям чітко визначає процедуру для отримання соціальної допомоги. Громадянин, який претендує на цю допомогу повинен подати заяву до органу соціального захисту населення за реєстрованим місцем проживання або місцем фактичного проживання. Окрім заяви необхідно додати документ, що посвідчує особу уповноваженого представника сім'ї, декларацію про доходи та майно (заповнюється на підставі довідок про доходи кожного члена сім'ї), довідку про наявність та розмір земельної частки (паю). Допомога призначається з місяця звернення, якщо протягом місяця були подані всі необхідні документи.

Законодавством встановлено, що соціальна допомога може призначатися зі зменшення її розміру при кожному наступному зверненні за її призначенням відповідно на 20, 20 і 10 відсотків. На наш погляд, це стимулює осіб з малозабезпеченої сім'ї до працевлаштування. Також необхідно зазначити, що малозабезпечені сім'ї, які мають трьох і більше дітей більш соціально захищені за національним законодавством, ніж сім'ї з одним або двома дітьми. На нашу думку, саме такі сім'ї залишаються без державної допомоги та розв'язують свої проблеми матеріального характеру самостійно.

Отже, держава надає змогу певній категорії громадян здійснити своє право, а саме, отримати допомогу від держави як малозабезпечена сім'я за нормами національного законодавства та право у разі змін у складі своєї сім'ї претендувати на збільшення розміру допомоги, який повинен переглядатись за заявою уповноваженого представника сім'ї.

АТЕСТАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Атестація працівників на підприємствах має велике значення для оцінювання працівників та ставить своєю задачею підвищити якість роботи, сформувати у працівників високий професіоналізм, майстерність, розширити та поглибити їх знання, уміння та навички відповідно до вимог законодавства.

На сьогоднішній день можна спостерігати зростання зацікавленості як зарубіжних, так і вітчизняних науковців щодо питання атестації працівників. З'являється все більше публікацій, присвячених даному питанню. Серед зарубіжних авторів, які зробили значний внесок у теоретичні розробки цієї проблеми, необхідно відзначити Г. Мінцберга, М. Мескона, П. Друкера. У своїх працях вони приділили увагу теоретичним аспектам атестації персоналу. Серед вітчизняних науковців проблемою атестації працівників у своїх працях займалися: Г.Г. Руденко, А.М. Пономарьов, Т.А. Беркутова, Н.В. Крониковська, В.А. Дятлов, В.Т. Пихало, А.Я. Кибанов, М.В. Грачов, Г.К. Ушаков, Ю.М. Ємельянов, Ю.Г. Одегов. Оскільки деякі аспекти атестації працівників залишаються за межами досліджень і потребують подальшого розвитку, саме тому коло дослідників даного питання постійно збільшується. Разом з тим представляється, що з точки зору права, і зокрема, трудового, дана тема була слабо досліджена.

Нині загальні вимоги щодо проведення атестації працівників встановлені Законом України «Про професійний розвиток працівників». У цьому законі також визначається поняття атестації працівників. Під атестацією працівників розуміється **процедура** оцінки відповідності професійного рівня працівників кваліфікаційним вимогам і посадовим обов'язкам, проведення оцінки їх професійного рівня. Для певних категорій працівників встановлені особливості проведення атестації окремими нормативно-правовими актами. Наприклад, Постанова Кабінету Міністрів «Про порядок проведення атестації працівників керівного складу державних підприємств». Також деякі міністерства ухвалили типові положення про атестацію працівників. Наприклад, Наказ Міністерства освіти та науки «Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників».

Зрозуміло, що як працівники так й роботодавці зацікавлені у професійному зростанні. Тому навчання повинно бути безперервним і забезпечувати необхідний професійний розвиток працівників. У зв'язку з цим роботодавець повинен створити умови для підготовки, перепідготовки та

атестації працівників за активною участю у цьому процесі керівників структурних підрозділів та громадських організації підприємства. Погоджуємося з думкою В.А. Савченко, що атестація працівників - це формалізована оцінка кадрів, що проводиться у визначений час, у встановленій формі, за спеціально розробленою процедурою, за результатами якої приймаються рішення щодо професійно-кваліфікаційного просування працівників, зарахування їх до резерву на керівні посади, професійного навчання чи звільнення працівників. На практиці найбільшого поширення набула атестація керівників та фахівців.

Проведення атестації працівників повинно ґрунтуватися на таких принципах: гласність; повнота системи показників діяльності та поведінки працівника; взаємозв'язок поточної та підсумкової в кінці між атестаційного періоду оцінок працівника; індивідуальний підхід і врахування суспільної думки; об'єктивність та обґрунтованість рекомендацій атестаційної комісії; обов'язковість прийняття за результатами атестації організаційно-правових заходів щодо стимулювання чи відповідальності працівника.

Науковець Н. Том під розвитком працівників розуміє цілеспрямований комплекс інформаційних, освітніх та прив'язаних до конкретних робочих місць елементів, які сприяють підвищенню кваліфікації працівників даного підприємства відповідно до завдань розвитку самого підприємства і потенціалу та нахилів співробітників.

Як результат, успішне проведення атестації залежить насамперед від кваліфікації членів атестаційної комісії, експертів і осіб, які готують атестаційні документи, рівня їх підготовленості до процедури оцінювання працівників. Підготовка осіб, які здійснюють атестацію, є основою будь-якої атестаційної програми. З цією метою використовуються спеціальні посібники та інструкції, проводяться семінари та консультації.

Таким чином, при проведенні атестації визначається ступінь відповідності працівника займаній посаді, виявляються перспективи використання потенційних можливостей працівника, відбувається стимулювання зростання його професійної компетентності, визначення ступеня необхідності підвищення кваліфікації, професійної підготовки чи перепідготовки.

ЗМІНА ІСТОТНИХ УМОВ ПРАЦІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ

Проблема правового регулювання умов праці завжди знаходиться у центрі уваги дослідників, оскільки вона складає основу економічної та соціальної політики держави. На державному рівні встановлюються лише головні принципи регулювання умов праці, основні трудові права та гарантії їх реалізації, але не визначаються елементи змісту істотних умов праці. Зрозуміло, що національне законодавство про працю певною мірою застаріло і не враховує потреби сторін трудового договору в нових економічних умовах.

Учені-правознавці зробили вагомий внесок у вирішенні методологічних і теоретичних проблем щодо зміни умов трудового договору у трудовому праві. Різні проблеми, розглядалися у працях Н.Б. Болотіної, В.В. Марченко, Т.В. Парпан, Г.І. Чанишевої, Г.С. Гончарової, А.М. Юшко, В.С. Венедиктова, Л.І. Лазор, Л.Ю. Бугрова. Це, головним чином, пов'язано із відсутністю Трудового Кодексу України, який на даний час знаходиться у стані проекту. Нині зміна істотних умов праці регулюється Кодексом Законів про Працю України (далі – КЗпП України). Але КЗпП України не в повній мірі задовольняє потреби галузі трудового права. Зокрема, КЗпП України приділяє дуже мало уваги такому важливому питанню, як зміна істотних умов праці.

У Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, ратифікованого Україною у 1973 році, встановлено, що держава визнає право кожного на справедливі і сприятливі умови праці. Тому виникла необхідність введення до національного законодавства про працю терміну «зміна істотних умов праці» у 1988 році, що суттєво вплинуло на праворозуміння та правозастосування норм законодавства про працю України у сфері зміни умов трудового договору.

Метою наукової роботи є дослідження теоретичних і практичних проблем щодо зміни істотних умов праці, а також внесення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства про працю України у цій сфері.

Зміна умов трудового договору, як показує практика, означає зміну трудових функцій працівника та коло повноважень роботодавця при здійсненні сторонами відповідних прав та виконанні певних обов'язків. Частина 3 статті 32 КЗпП України передбачає необмежений перелік істотних умов праці, саме це призводить до погіршення розуміння самого поняття

істотні умови праці та законодавства в сфері їх зміни в цілому. У проєкті Трудового кодексу України також не з'ясовується сутність поняття «істотні умови праці», але вказується, що істотні умови праці визначаються в колективному договорі (ст. 83 проєкту Трудового кодексу). Саме це дозволяє роботодавцям вносити корективи до трудових договорів, спрямовані на підтримку тільки однієї сторони – сторони власника, навіть при найменших змінах в організації формування робочих умов і побудови робочого процесу. В українському законодавстві в галузі трудових правовідносин, як зазначає А.М. Юшко, поняття істотних умов праці є оціночним, оскільки воно не уточнене законодавством про працю та його конкретна сутність визначається кожного разу в процесі його застосування. Тому у випадку, коли роботодавець зажадає змінити умови праці працівника, він або його уповноважений орган повинен домовитися з кожним працівником окремо щодо зміни місця роботи чи спеціальності працівника або інших істотних умов праці. Адже одна й та ж умова праці може бути як істотною, так і не істотною для різних працівників.

Аналіз судової практики та наукових досліджень у цій сфері, дозволяє підсумувати вище зазначене і вказати, що потрібно внести зміни у законодавство про працю нормативним визначенням поняття «істотні умови праці», що дасть можливість повно і чітко зрозуміти його сутність, та встановити їх вичерпний перелік для удосконалення чинного законодавства про працю України. Це питання є суттєвим, оскільки суди, розглядаючи конкретні справи, мають виходити з певного критерію змісту істотних умов праці в кожному конкретному випадку.

Отже, відсутність у національному законодавстві про працю України визначення поняття «зміна істотних умов праці» та нестача єдиної думки науковців щодо його визначення потребує по-перше переосмислення цього поняття, а по-друге удосконалення правової регламентації зміни істотних умов праці у законодавстві про працю України.

УДК 349.2

Моїсєєва П. А.

студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА ЗАЙНЯТОСТІ: ПОВНОВАЖЕННЯ, ФУНКЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Для реалізації державної політики зайнятості населення, професійної орієнтації, підготовки і перепідготовки, працевлаштування та соціальної підтримки громадян, які тимчасово не працюють у порядку, який

визначається Кабінетом Міністрів України, функціонує Державна служба зайнятості, діяльність якої здійснюється під керівництвом Міністерства праці та соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Державна служба зайнятості аналізує і прогнозує попит та пропозицію на робочу силу, інформує населення й державні органи управління про стан ринку праці; консулює громадян, власників підприємств, установ і організацій або уповноважені ними органи, які звертаються до служби зайнятості, про можливість одержання роботи і забезпечення робочою силою, вимоги, що ставляться до професії, та з інших питань, що є корисними для сприяння зайнятості населення; веде облік вільних робочих місць і громадян, які звертаються з питань працевлаштування; надає допомогу громадянам у підборі підходящої роботи і власникам підприємств, установ, організацій або уповноваженим ними органам у підборі необхідних працівників; надає послуги з працевлаштування та професійної орієнтації працівникам, які бажають змінити професію або місце роботи у зв'язку з пошуками високооплачуваної роботи, зміною умов і режиму праці тощо, вивільнюваним працівникам і незайнятому населенню; реєструє безробітних і надає їм у межах своєї компетенції допомогу.

Державна служба зайнятості має свої сфери впливу, повноваження і компетенцію в реалізації різних напрямів соціального захисту. Наприклад, одержувати від підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, статистичні дані про наявність вакантних робочих місць, характер і умови праці на них, про всіх, кого звільняють, прийнятих і звільнених працівників та інформацію про передбачувані зміни в організації виробництва і праці, інші заходи, що можуть призвести до звільнення працівників; розробляти і вносити на розгляд місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів відповідних рад пропозиції про встановлення для підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, квоти прийняття на роботу осіб, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, та направляти таких громадян для їх працевлаштування; направляти для працевлаштування на підприємства, в установи та організації всіх форм власності за наявності там вільних робочих місць (вакантних посад) громадян, які звертаються до служби зайнятості, відповідно до рівня їхньої освіти і професійної підготовки; направляти безробітних громадян за їхнім бажанням на оплачувані громадські роботи; укладати за дорученням підприємств, установ і організацій всіх форм власності договори з громадянами при їхньому працевлаштуванні з попереднім (у разі потреби) професійним навчанням, оплатою вартості проїзду, добових, а також надавати допомогу при переїзді на нове місце проживання та праці за

рахунок коштів підприємств, установ і організацій; розпоряджатися в установленому законодавством порядку коштами фонду сприяння зайнятості; оплачувати вартість професійної підготовки осіб, працевлаштування яких потребує здобуття нової професії (спеціальності), а також установлення на період навчання матеріальної допомоги у розмірах, передбачених законодавством України про зайнятість населення Державний фонд сприяння зайнятості населення створено для фінансування передбачених програмами зайнятості населення заходів щодо: професійної орієнтації населення, професійного навчання вивільнюваних працівників і безробітних, сприяння в працевлаштуванні, виплати у зв'язку з безробіття, матеріальної допомоги з безробіття; надання безпроцентної позики безробітним для зайняття підприємницькою діяльністю; створення і розвитку навчально-матеріальної бази, інформаційно-обчислювальних центрів, центрів профорієнтації, підготовки і навчання працівників, службових приміщень і власних підприємств служби зайнятості; організації додаткових робочих місць в галузях народного господарства; утримання працівників служби та інших витрат, пов'язаних із соціальним захистом права громадян держави на працю; відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом працівників на пенсію.

Державний фонд сприяння зайнятості населення є загальнодержавним позабюджетним цільовим фондом, самостійною фінансовою системою і створюється на державному та місцевому рівнях.

УДК 332.21

Моїсєєв В. Р.

студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У всіх галузях права з часом виникає потреба зміни, доповнення, редагування, або взагалі, прийняття нового законодавства. Передусім це пов'язано з історичним аспектом, а саме розвитком країни. Останньою такою подією стала Євроатлантична інтеграція, яка не залишила без змін і земельне та аграрне право.

Однак, трапляються випадки, коли гучні обіцянки втілюються в життя набагато повільніше, ніж їх проголошення, що призводить до виникнення певних проблем, неточностей та прогалин у законі. До того ж проголошене право не завжди реалізується на практиці.

Проблематика земельного права у всі часи була актуальною, так як пов'язана із зростанням ролі земельного законодавства як ефективного регулятора земельних відносин.

Стан земельного законодавства у світлі інтеграції не зовсім належний. З приводу того, як його оцінити, варто відзначити, що наше законодавство є доволі строкатим. Це пов'язано, знову ж, з історією його розвитку. Спочатку землю взагалі забороняли мати у власності. Але наразі йде до того, що в нашій країні буде ринок землі, у зв'язку з чим проблеми вирішувалися поступово. Якщо говорити про те, що являє собою Земельний кодекс, який діє сьогодні, то він більше схожий на основи земельного законодавства, ніж на кодекс, яким він мав би бути. Після його підписання вже було прийнято кілька десятків нових законів, які по-своєму намагалися врегулювати кожен окрему проблему несистемним шляхом і, відповідно, нагромадили великий масив земельного законодавства, що став складним у користуванні та дещо незрозумілим.

Найбільш актуальне для аграріїв є питання про мораторій землі. Варто підкреслити, що виступаючи зі щорічним посланням у Верховній Раді України, Президент Петро Порошенко зазначив, що відсутність в Україні ринку землі стримує інвестиції в аграрну сферу. Тому закликав Верховну Раду працювати у напрямку поступового відкриття ринку землі. У нас протягом останніх 15-16 років активно обговорюється питання про мораторій – скасовувати його чи ні. Проте громадяни не визнають перспектив у його скасуванні.

Доцільно було б змінити Земельний кодекс, який повинен стати законом про ринок земель. Необхідно, щоб оновлений кодекс містив положення чинних на сьогодні земельних законів та відповіді питання: хто повинен мати землю у власності, які максимальні та мінімальні обсяги землі, які максимальні та мінімальні строки оренди, як має охоронятися земля тощо.

Вагомою проблемою є той факт, що люди не довіряють правовій та, зокрема, судовій і правоохоронній системам. Щорічні осінні історії про те, що хтось один вирощував, а інший прийшов і забрав врожай з обробітку, – не на користь нікому, в тому числі й ринку землі. Якщо такі випадки трапляються, то це означає, що в нашій країні не існує ні правоохоронної, ні судової системи, де можна було б захистити такі права; це означає, що суть питання не лише в мораторії, в Земельному кодексі, а трохи ширше – у відсутності правових гарантій, які повинні бути.

Набули чинності зміни до Земельного кодексу в частині проведення земельних торгів. Ці зміни, я вважаю, позитивний крок, оскільки спостерігається тенденція до того, що вже можна отримувати земельні наділи у користування на більш-менш прозорих умовах. Однак ми повинні розуміти, що земельних ділянок державної та комунальної власності залишається не

дуже багато, тому це лише одна зі складових частин земельного ринку, а отже, це доволі малий крок. Таких кроків має бути більше, аби привабити інтереси та показати відкритість змін, що у нас відбуваються.

В загальному розумінні кодекс, як документ, потрібен для зручності користування на практиці та для вирішення проблем, які виникають. Кодекс, як і всі інші закони, має прийматися з метою зручності у застосуванні.

УДК 332.21

Власюк І. П.

студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

За період з 1991 до 2019 рік в Україні практично сформовано більшість інститутів публічної адміністрації, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують дотримання та виконання закону, здійснюють інші публічно-управлінські функції. Зокрема, функціонують органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також запроваджено державну службу та службу в органах місцевого самоврядування.

Публічна адміністрація – це сукупність органів, які утворюються для здійснення (реалізації) публічної влади. В українському праві публічною владою визнається: влада народу як безпосереднє народовладдя; державна влада - законодавча, виконавча, судова; місцеве самоврядування.

Проте чинна публічна адміністрація в Україні не відповідає європейським стандартам, оскільки залишається неефективною, схильною до корупції, внутрішньо-суперечливою, надмірно централізованою, закритою від суспільства, громіздкою і відірваною від потреб людини, внаслідок чого замість спектру соціально-економічних реформ залишається однією з перешкод до швидких позитивних змін у суспільстві і державі. Про низьку ефективність органів публічного адміністрування свідчать: соціальні індикатори, у першу чергу- рівень безробіття й реальних доходів населення; неефективне управління державною власністю, у результаті чого величезний виробничий потенціал фактично не працює на державу; невинуваті втручання держави в діяльність суб'єктів ведення господарства, що гальмує розвиток підприємництва в Україні.

Основними причинами такого стану є: незавершеність трансформації Кабінету Міністрів України (Уряду) в орган політичного керівництва; неефективна організація діяльності міністерств; нераціональна система органів виконавчої влади на центральному рівні; неефективна організація

виконавчої влади на регіональному та місцевому рівнях; неефективне місцеве самоврядування та нерациональний адміністративно-територіальний устрій; неефективна публічна (державна та муніципальна) служба; відсутність паритетних засад у відносинах приватних осіб з органами публічної адміністрації.

Зрозуміло, що діяльність органів публічної адміністрації має ґрунтуватися на певних принципах. І. Коліушко та В. Тимошук виділяють наступні принципи діяльності публічної адміністрації: верховенства права як пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму та справедливості в діяльності публічної адміністрації; законності як діяльності публічної адміністрації відповідно до повноважень і в порядку, визначених законом; відкритості як оприлюднення та доступності для громадян інформації про діяльність та рішення публічної адміністрації, а також надання публічної інформації на вимогу громадян; пропорційності як вимоги щодо обмеження рішень публічної адміністрації метою, якої необхідно досягти, умовами її досягнення, а також обов'язку публічної адміністрації зважати на наслідки своїх рішень, дій та бездіяльності; ефективності як обов'язку публічної адміністрації забезпечувати досягнення необхідних результатів у вирішенні покладених на неї завдань при оптимальному використанні публічних ресурсів; підконтрольності як обов'язкового внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю публічної адміністрації, в тому числі судового; відповідальності як обов'язку публічної адміністрації нести юридичну відповідальність за прийняті рішення, дії та бездіяльність.

Органам публічного адміністрування, потрібні реформи які будуть ґрунтуватись саме на таких принципах: ієрархічність - підлеглисть по вертикалі; демократизм методів і стилю роботи - відтворює народовладдя в державному управлінні й передбачає встановлення глибоких і постійних взаємозалежностей між суспільством і державою як передумови формування демократичної системи управління, яка б базувалась на демократичних засадах її здійснення в інтересах усіх або переважної більшості громадян; професійна компетентність - функції та завдання публічної адміністрації мають виконувати належним чином професійно підготовлені фахівці; поєднання виборності і призначуваності; плановості - визначення певних конкретних спільних завдань, планів діяльності, виконання яких покладено саме на ці державні органи; науковість, що полягає в необхідності привести систему та механізми взаємодії складових елементів публічної адміністрації у відповідність до рівня розвитку суспільних відносин; взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб.

Реформування публічної адміністрації в Україні має привести до таких результатів: ефективна система органів виконавчої влади; належний та оптимальний розподіл функцій між рівнями публічної адміністрації; раціональні та прозорі процедури формування державної політики із залученням громадськості та інших заінтересованих суб'єктів; ефективні правові механізми захисту прав та законних інтересів громадян у відносинах з органами публічної адміністрації; фінансово самодостатні громади, спроможні надавати необхідний обсяг публічних послуг; ефективна, професійна та політично-нейтральна публічна служба; мінімізація умов для корупції; ефективний контроль парламенту, місцевих рад, а також інститутів громадського суспільства за функціонуванням публічної адміністрації.

УДК 339.33

Іваненко М. В.

студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Земельні ресурси виступають територіальною базою розміщення народногосподарських об'єктів, системи розселення, а також основним засобом виробництва (в першу чергу сільського і лісового господарства). Всі землі України незалежно від їх цільового призначення, господарського використання і особливостей правового режиму відносяться до земельних ресурсів і складають єдиний земельний фонд держави.

Геополітичне положення України та її високий земельно-ресурсний потенціал обумовлюють провідну роль земельного фонду як одного з важливих ресурсів держави, що виступають первинним фактором виробництва і своєрідним фундаментом економічного розвитку.

Земельний фонд України – це сукупність земель усіх форм власності. Він становить 5,7% території Європи. При цьому на загальноєвропейському фоні його вирізняє висока питома вага сільськогосподарських угідь, особливо ріллі, що пов'язано з високою природною якістю українських земель, великою питомою вагою і їхньому складі чорноземів. Так, сільськогосподарські угіддя України становлять 18,9% загальноєвропейських, а рілля – відповідно 26,9%. Відносно території нашої країни сільськогосподарські угіддя займають 41,84млн. га, або 69,3% території, у тому числі 33,19 млн. га ріллі (55%), 7,03 млн. га природних кормових угідь сіножатей і пасовищ (12,6%).

Головними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Україні є тривале безгосподарне ставлення до землі, помилкова стратегія

максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, не виважена цінова політика, недодержання науково обґрунтованих систем ведення землеробства, зокрема внесення недостатньої кількості органічних добрив, низький науково-технічний рівень проектування, будівництва та експлуатації меліоративних систем, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів.

З огляду на цю ситуацію держава планує здійснити певні заходи щодо збалансування використання і відновлення земельних ресурсів.

Державну політику використання і охорони земель визначає система правових, організаційних, економічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберігаючий і відтворювальний характер. Зокрема, проводиться інвентаризація земель, закріплених за населеними пунктами, промисловими підприємствами, підприємствами, установами та організаціями транспорту, оборони, лісового фонду, інших земель та виявляються площі, що їх використовують нераціонально або не за цільовим призначенням; визначають землі, що належать до загальнодержавної і комунальної власності; резервуються землі для науково-дослідних робіт і спеціалізованого сільськогосподарського виробництва, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення; створюється державний реабілітаційний фонд земель з угідь, що потребують вжиття заходів для відновлення їхньої родючості; здійснюється кадастрова оцінка земель, розробляється науково-методична і нормативна документація з визначення базових цін на землю; впроваджується ґрунтозахисна система землеробства.

Важливим напрямом раціоналізації використання земельних ресурсів є поліпшення екологічного стану зрошуваних земель, на яких спостерігається підтоплення, вторинне засолення, водна ерозія, руйнування природної структури ґрунтів тощо.

УДК 340.15

Крамаренко В. В.

студ. гр. Ю-118 ЗНТУ

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО: СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Важливе значення для розвитку місцевого самоврядування в Україні мало Магдебурзьке право, що поширюється на українські міста із сер. XIV ст.

і передбачало надання міській громаді право здійснювати місцеве управління, запровадити модель місцевого самоврядування на зразок управління німецьким містом Магдебургом і в ряді документів отримало назву німецького чи саксонського права.

Магдебурзьке право у більшості досліджень визначається як середньовічне міське право, за яким міста частково звільнялись від центральної адміністрації (королівські) або влади феодала (приватні) та створювали органи місцевого самоврядування. Воно було започатковане привілеями 1188 р., отриманими німецьким містом Магдебургом від архієпископа-власника міста. Водночас нерідко зазначається, що врядування середньовічних міст на підставі Магдебурзького права – перша історична форма місцевого самоврядування.

Суть магдебурзького права полягала у тому, що міське населення звільнялось від юрисдикції урядової адміністрації (феодалів, воєвод, намісників, ін.) й місту надавалась можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського самоврядування. До складу громади входили міщани - жителі міста, але лише ті, які мешкали поза межами земельної території, що належала єпископу чи князюму замкові. Проте ієрархія станових, групових й індивідуальних соціально-правових статусів визначає усе правове життя суспільства, «міру честі» кожної соціальної групи й окремої особи.

Прагматизм і універсальність магдебурзького права, з одного боку, та духовна спорідненість українців з європейською культурою, з другого боку, об'єктивно зумовили його швидке поширення на українських землях у всіх сферах життя. Це відбувалося паралельно зі збереженням і розвитком українського звичаєвого права. Однак польські та німецькі впливи зростали тут і в сер. XV ст. домінують у Великому Князівстві Литовському. Про це свідчать факти надання українським містам магдебурзького права в повному чи обмеженому обсягах.

Перше українське місто, яке набуло магдебурзького права, – Новий Санч на Лемківщині (1299 р.). У 1339 р. останній галицький князь Юрій-Болеслав подарував місту Сянок привілей на магдебурзьке право, а з переходом під польське правління майже всі галицько-руські міста отримують від королів привілей на Магдебурзьке право: Львів (1356 р.), Кам'янець-Подільський (1374 р.), Луцьк (1432 р.), Мукачеве (1445 р.) Рівне (1493 р.), Київ (1494 р.), Дубно (1507 р.), Корсунь (1584 р.), Переяслав (1585 р.), Біла Церква (1588 р.), Чернігів (1623 р.). Вінниця (1640 р.) тощо. Лише за період 1572-1647 рр. українським містам і містечкам було видано 50 магдебурзьких грамот. Однак після такого сплеску європеїзації місцевого самоврядування в Україні, особливо після Переяславської ради 1654 р., поширюються азійські процеси за характером, русифікаторські за суттю.

Українські міста запозичили нові принципи життя та пристосовували їх до своїх умов і особливостей. Через місцеві традиції структура і функції органів самоврядування в різних містах могли не збігатися, мати відмінності. Загалом організація адміністративної і судової влади за нормами Магдебурзького права в містах ставила їх на один рівень з європейськими, означало досягнення високого економічного і соціального розвитку, на рівні багатьох німецьких і польських міст.

У грамотах польських королів, у яких дарувалось Магдебурзьке право окремим містам, зазначалося, що король ліквідує «всі інші права польські, литовські і російські і всі інші звичаї, що не узгоджуються з правом німецьким магдебурзьким». Місто звільнялося від влади воєвод, панів, старостів, судів і підсудків, намісників і інших урядників; городяни не зобов'язані були відповідати перед ними з будь-яких питань. У містах установлювався свій власний суд, їх жителі були звільнені від обов'язкової військової повинності, «товк і гвалтів», подвірної повинності, затримування гінців і послів.

Міщани набули права на вільну торгівлю, значну площу землі навколо міста, на доступ до хазяйських лісів і вод (для випасу тварин, будівництва й опалення, полювання і риболовлі). Вони зобов'язані були поставляти лише обоз для війська. Міста отримують право володіти поземельною власністю, а раніше воно належало шляхті.

Обов'язки ж «вільних» міст були невеликими, зводилися до сплати мита у державну скарбницю, у т. ч. незвичні податки на військові потреби. Таким чином, міщани міст з магдебурзьким правом були теж привілейованим соціальним прошарком.

Поширення магдебурзького права в українських містах і селах мало позитивні наслідки. Отже, не дивлячись на те, що як «самоврядування» цей тип управління може бути охарактеризований до певної міри умовно, це перша історична форма (модель) організації демократичної міської влади. Магдебурзькі грамоти відігравали роль статутів (хартій) західноєвропейських міст. Історія інститутів і органів суспільної самоорганізації феодальної епохи (Магдебурзьке право) знаходить подальший розвиток в інших формах самоврядування, є передісторією становлення сучасного місцевого самоврядування.

ВІЧЕ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ЯК ІНСТИТУТ ПРЯМОГО НАРОДОВЛАДДЯ

Демократичні традиції України мають давню історію. Першим досвідом створення і функціонування демократичного інституту було народне віче Київської Русі.

Сучасні дослідники історії вітчизняного парламентаризму розійшлися у висновках: частина дослідників вважає віче і боярську думу органами народовладдя і представницької влади в Русі, інші наголошують, що такий інститут, як віче, не мав системи представництва, компетенції, термінів скликання, процедури, а головними функціями його були комплектування народних ополчень та обрання військових ватажків.

Історики українського права Р.Лашенко, С.Дністрянський, С.Чубатий, С.Федорів вирізняли давню українську державу серед європейських саме за ознакою народовладдя і визначали владу віча як верховну. Так, С.Дністрянський писав: «Українська держава несе в собі довгу передісторію парламентаризму, що починається саме з існування віча княжої доби, коли функціонування останнього надавало правління київських князів найбільш демократичного характеру». М.Грушевський висловлював свою думку менш категорично: «В моменти поважливі віче виступало як справжній суверен». В умовах київської централізації віче залишалось у ролі надзвичайного органу і лише з упадком централізації держави, вважає вчений, «починає знову прокидатися політична самоуправа».

З утворенням держави в Київській Русі продовжували діяти народні збори окремих племен, але особливо поширеним політичним явищем державного життя вони стали у XI–XII ст. Літопис засвідчує традицію: «Новгородци бо изначала, и смоляне, и кыяне и полочане и вся власте яко-же на думу на вече сходятся...» (Лавр, 1176 р.). Вічовий звичай був поширений у всіх князівствах. Поступово місце племінних народних зібрань заступили віча головних міст князівств. Першу епоху історії народних зібрань – племінну – змінила друга епоха (IX–X ст.), коли віче перебувало в процесі переходу до міського. Саме тоді для вирішення справ сходились в головні міста земель жителі пригородів, «лучшие люди», «старцы градские» на народні зібрання. У XI–XIII ст. ця форма влади набуває розвитку.

Скликання віча, судячи з літописів, нерідко викликалось надзвичайними обставинами – зовнішньою загрозою, необхідністю покликання князя, його утвердження чи зміщення тощо. При цьому частіше віча скликались за ініціативою князя. Так, 987 р. «созва Володимер бояры своя и старцы

градские», які вирішили направити в інші країни посланців для ознайомлення з різними релігіями. «Й бысть люба речь (их) князю и всем людем», які, мабуть, були присутніми при цьому або спеціально зібрані і проінформовані (Лавр, 987 р.). 1097 р. Святополк «созва бояр и кыян» для вирішення справи щодо обвинувачення Давидом князя Василька (Іпат'єв, 1097 р). У Новгороді 1148 р. князь наказав «сзвонить вече». Очевидно, сам князь змушений був звертатися до віча за рішенням і підтримкою, коли цього вимагали обставини і коли його авторитет був недостатнім.

Про порядок скликання віча маємо літописні свідчення і з ініціативи самого народу (за підрахунками науковців понад двадцять). Як правило, їх викликали надзвичайні обставини. Так, у першій прямій згадці про віче в Белгороді з приводу його облоги печенігами 997 р.: потерпаючи від голоду, белгородці «створиша вече в городе и реща:...» дадимся печенегом» (Лавр, 997 р). У 1068 р. кияни, зазнавши поразки від печенігів, «прибегоша Киеву, и створиша вече на торговици, и реща, пославшесе князю: «Се половин росулися по земли; дай, княже, оружье и кони, и еще бьемся с ними». Але князь Ізяслав не послухався і тоді кияни розгромили його двір, звільнили з ув'язнення Всеслава «й прославиша и среде двора княжа» (Лавр, 1068 р.). 1113 р. після смерті Святополка на десятий день кияни скликали віче, пославши до Володимира Мономаха, закликаючи: «поиде, княже, на стол отен и делен» (Лавр, 1113 р.).

Спосіб скликання народних зборів зазвичай літописці фіксують як «звонити вече», «сзвонити вече». У Києві скликання віча часто відбувалось через глашатаїв («бирючей»). У Новгороді тривалий час дзвонили у спеціальний вічовий колокол.

Місцем вічових зібрань правили площі біля головного храму міста, княжі двори чи «торговици», де могла вміститись значна кількість народу. За свідченням літописців, у Києві місцем зібрань був Ярославів двір, найбільш багатолюдних – на площі перед Софіївським собором. Як правило, такі віча збирались за ініціативою князя. Стихійні віча частіше за все збирались «под Угорським», «у Турови Божнице», «на торговици» (ймовірно – на Подолі).

Мали місце вічові зібрання і під час походів за участю народного ополчення.

Участь у вічових зборах розумілась у Давній Русі, ймовірно, як право, яке належало усім вільним, їх склад вказувався спочатку за назвою племені (племен), а згодом за назвою міста, землі – «кыяне», «полочане», «новгородци», «суждальци» та ін. Право участі у вічі головного міста землі поширювалося і на жителів передмістя, інших мешканців землі. Тож загальною нормою порядку вічових рішень головного міста була підлеглисть їм населення землі.

Зібрання і рішення вважались легітимними, аби кількість була достатньою, щоб прийняте рішення могло бути прийнятним для всієї землі або підтримано при необхідності достатньою силою. У вічових зборах за Ініціативою князя літописці називають серед учасників князя, бояр, дружину, тисяцького, посадника, митрополита в Києві, купців, «лучших людей», «старцев градских», а також «менших», «худих», «черних», смердів. Право участі в народному зібранні не підкріплювалось обов'язком такої участі.

Процедура вічових зібрань теж опрацьовувалася як форма прямого народовладдя, віче не відрізнялось складною процедурою, а останній не надавалось, як правило, суттєвого значення. Якщо пропозиції ініціаторів віча не викликали незгоди або суперечок, то питання вирішувалось швидко і однозначно. Своє схвалення чи незгоду учасники віча висловлювали у виступах, дебатах або голосними криками.

Таким чином, літописні дані характеризують віче в Київській Русі як верховний демократичний орган влади. Це дійсно народне зібрання, важлива складова державного механізму. Наявні демократичні традиції соціально-політичного життя в Київській Русі спростовують спрощене тлумачення її державного ладу, взаємин народу і влади, форми правління як феодальної монархії.

УДК 340

Горолевич Д. К.

студ. гр. Ю-128 ЗНТУ

ДЕМОКРАТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НА ЗАПОРОЗЬКІЙ СІЧІ

Політичний устрій Запорозької Січі базувався на принципах козацької демократії. Йдеться про народовладдя в межах одного суспільного стану – козаків. Лише вони мали право на вирішення внутрішніх справ, могли обирати, бути обраними, мали право обіймати військові, адміністративні, судові посади. У Запорозькій Січі хоча й перебували особи, що не належали до козацького стану, вони не були ані рабами, ані кріпаками. Майнова нерівність існувала, але мала лише економічний, а не юридичний характер. Багатші не мали права-привілею над біднішими. Різниця між дуками (козацька аристократія) і голотою (плебсом) у правовому аспекті не існувало. Товариство обходилося без привілеїв, усі були рівними.

Найвищим органом козацького самоврядування Запорозької Січі була загальна, або військова рада, на якій вирішували найважливіші військові й господарські питання, обирали та зміщали козацьку старшину. Рада

збиралася щорічно 1 січня та 1 жовтня (на Покрову), а також у випадку нагальної потреби.

Органи козацького самоврядування:

а) військові ради – вирішувалися усі найважливіші питання життя Запорізької Січі;

б) «сходки» (ради по куреням) – вирішення дрібних справ, термінових питань, а також таємних справ;

в) сходки по паланкам – розглядали переважно дрібні господарські спори.

Судова система на Запорізькій Січі:

а) суд козацької ради – своєрідний верховний суд Запорізької Січі;

б) суд кошового отамана – здійснював юрисдикцію на всій території Запоріжжя. Вироки суду оскарженню не підлягали. Кошовий здійснював помилування та переглядав вирок у бік зменшення санкцій;

в) суд військового (генерального) судді – колегіально чи одноосібно розглядав важливі кримінальні справи у першій інстанції. Вирок міг бути оскаржений у найвищій судовій установі – у кошового отамана;

г) курінний суд або суд курінного отамана – суд другої інстанції, розглядав апеляційні справи з паланкового суду;

д) паланковий суд або суд паланкового полковника – компетенція суду поширювалася на територію паланки, яку очолював паланковий полковник, він же голова суду. Розглядалися справи про злочини, за які передбачалися незначні покарання.

Кошовий отаман очолював цивільну, військову та духовну владу на Січі. Його влада була обмеженою, він підпорядковувався Раді, яка його обирала. Кошовий отаман затверджував судові вирокі, від імені Січі вступав у дипломатичні стосунки з іноземними державами, затверджував обраних або призначених козаків на посади, здійснював розподіл земель (паланок) між куренями, вирішував питання прийому козаків до війська.

Кошовий отаман обирався 1 січня на термін 1 рік. Це не означало, що обраний мав обов'язково керувати увесь свій термін. Його могли переобрати в будь-який момент. Але для того, щоб ініціювати переобрання кошового отамана, або будь-якої іншої посадової особи, треба було мати вагомі аргументи. Ними могли бути злочин, незадовільне керівництво громадою та зрада.

Вибори кошового отамана і кошової старшини проходили за складною церемонією, яка формувалася століттями. У стислому викладі вона виглядає таким чином. У визначений день після служби у церкві та обіду запорожці виходили з усіх куренів на майдан. У цей час лунав постріл з гармати, а довбиш, що стояв на майдані, починав бити в литаври. Генеральна старшина, а також курінні отамани з клейнодами-символами влади, але без шапок

виходили на майдан за простими козаками. Після складних церемоній відбувалися вибори або перевибори кошового отамана кошової старшини, причому вони нерідко супроводжувалися суперечками та сутичками. Першим обирали кошового отамана, а потім – всю іншу старшину. За звичаєм обраний кошовий отаман мусив двічі відмовлятися від булави і лише за третім разом взяти її до рук.

Таким чином, характерною ознакою суспільного життя козацтва є демократизм. Умови життєдіяльності козацьких поселень як господарсько-військових організацій потребували тісної взаємодії їх членів. Вони були вільні й рівні, а тому лише на принципах вільного демократизму, довіри, взаємоповаги та взаємодопомоги могли будувати свої стосунки. Демократичні засади козацького суспільного устрою зумовлювалися також паростками нових суспільно-економічних відносин – буржуазно-демократичних.

Демократичні засади запорозького козацтва стали основою формування християнської козацької республіки, потребували гнучкого механізму втілення в життя демократичних принципів, високої політичної відповідальності за свої вчинки, глибокого розуміння державотворчих завдань. Характер цієї держави відрізнявся від звичного і відомого в політичній практиці середньовіччя. В той час як провідні європейські країни утверджували в себе абсолютизм нічим не обмеженої монархії, у нас विकристалізувалася козацька республіка, що так вражала сучасників підкресленим, послідовним демократизмом. У підсумку, зазначимо, що відзначаючи усі наведені здобутки Запорозької Січі, на наш погляд, не варто аж занадто ідеалізувати так звану «демократичність» республіканської форми правління Запорозької Січі.

УДК 340.15(38+477)

Горбенко В. І.

студ. гр. Ю-118 ЗНТУ

ГЕЛЕЯ: ПРИНЦИПИ ДЕМОКРАТІЇ В СУДОЧИНСТВІ У СТАРОДАВНІХ АФІНАХ

Протягом багатьох століть в існував один з найбільш важливих демократичних інститутів судової системи – суд присяжних. Для відображення й усвідомлення необхідності цього інституту необхідно дослідити саме передумови його виникнення. Так, в Стародавній Греції, в Афінах, існував своєрідний судовий орган присяжних – Гелія.

Відомо, що Гелієа була вищим судовим органом держави і складалася з 5000 суддів і 1000 запасних: по 600 чоловік від кожної з 10 територіальних філ. Члени Гелієа обиралися жеребкуванням на один рік із громадян, що досягли 30 років. У складі Гелієа функціонувало 10 колегій, у кожній з яких було по 500 суддів і 100 запасних. Досить велика кількість членів суду присяжних свідчить про демократію та недопущення зловживань і підкупу суддів. Суд був відкритим, та для того, щоб запобігти підкупу суддів, жеребкування в день слухання справи визначало, хто саме буде її розглядати.

В Стародавніх Афінах Гелієа вважали найважливішим органом в політичній системі, що уособлював увесь афінський демос. Гелієа не тільки розбирала судові справи громадян і союзників як остання і вища інстанція, а й брала участь в докімасії (перевірці) обраних посадових осіб, заслуховувала звіти магістратів, що складали з себе повноваження після закінчення терміну перебування на посаді, брала участь в ратифікації деяких договорів. Гелієа стояла на сторожі конституційного ладу і, в якійсь мірі, була вищою інстанцією по відношенню до Народних зборів, бо в суді могли бути оскаржені будь-які їх постанови.

Грецький автор Аристофан дуже детально описав порядок роботи Гелієа, її склад, судовий інвентар і, безпосередньо, сам хід судового засідання [1, с. 188-181].

Засідання починалося вранці. При вході в суд біля дерев'яних грат геліастів очікували учасники позову, які заходили перед суддями. Судді, які приходили, намагалися зайняти кращі місця – попереду. Аристофан згадує про все судове «спорядження», яке використовувалося на суді: клесидру, урни, камінці для голосування, а також камінь для підрахунку голосів.

Перед початком процесу геліасти надавали клятву: «Я буду подавати голос згідно законів народу і Ради п'ятисот. Коли закон буде мовчати, я буду голосувати за власною совістю, без пристрасті і без ненависті. Я буду подавати свій голос тільки за тими пунктами, які становлять предмет переслідування. Я буду слухати позивача і відповідача з однаковою прихильністю...» [2, с. 37]. Вироки виносилися голосуванням – шляхом тасмного кидання камінців до урни. Було дві урни для голосування: одна – для виправдання, інша – для звинувачення. Судді проходили повз них і могли, при бажанні, опускати руки в обидві урни, так, щоб ніхто не міг зрозуміти, куди саме вони опустили свій голос. Після закінчення голосування камінчики висипалися на спеціальний камінь і рахувались. Присяжні судді за жеребом засідали у десяти відділеннях, які різнились літерою та кольором вхідних дверей. Рішення суду оскарженню не підлягало. Дебати сторін не допускалися. Позивач і відповідач повинні були самі захищати свої інтереси.

При винесенні вироків суд не завжди був пов'язаний законом. Він міг керуватися навіть звичаями своєї країни, а інколи й сам створював норми

права. Гелієя функціонувала протягом всього року, крім святкових днів та днів, пов'язаних з війною чи іншими заворушеннями в суспільстві. К. Куле наводить дані, що суди засідали, в середньому, від 175 до 225 днів протягом року. При цьому, щодня залучалося 2-2,5 тис. суддів [2, с. 37]. Оскільки суди були відкритими, то за кількістю присутніх громадян вони іноді могли позмагатись з театральними виставами.

На суди покладалося виховання громадян в дусі законів і справедливості. Поняття справедливості входило до структури уявлень про чесноти «ідеального громадянина». Справедливість сприймалась крізь призму рівності громадян. За Аристотелем, це рівність для рівних – ісономія, на яку покладалась роль регулятора політичного спілкування. Справедливість виступала державним благом, яке слугувало спільній користі. Особливо важливим є те, що давньогрецька політична думка робила значний акцент на етичному вихованні громадян. Функціонування полісу на засадах справедливості та рівності (ісономії) пов'язувалося з образом доброчесного громадянина.

Таким чином, прояв демократії через велику кількість суддів, виключно таємне голосування, право оспорювання і розгляду законопроектів та багато іншого говорить про вклад афінського судочинства у розвиток інституту суду присяжних. Зокрема, важливим був той факт, що Гелієя в Афінах до кінця залишилася демократичним судом, не дивлячись на усілякі суспільні та державні незгоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кудрявцева Т. В. Народный суд в «Осах» и других комедиях Аристофана. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. М., 2017. С. 178–189.
2. Попсуєнко. Л. О. Суд присяжних в Стародавній Греції та сучасній Україні. *Правова держава*. 2018. Вип. 30. С. 36–41.

УДК 340.13

Риженко А. О.

студ. гр. Ю-118 ЗНТУ

ВИДИ ЗАКОНОДАВЧИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ ТА ЄВРОСОЮЗІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розглядаючи зміст і структуру законодавчого процесу в Європейському Союзі, слід враховувати, що право ЄС є специфічною щодо національного й міжнародного права наднаціональною правовою системою, норми якої

регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі створення й функціонування європейських інтеграційних об'єднань.

Джерела європейського права за юридичною силою поділяють на первинні (установчі договори) і вторинні (регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки). Відповідно до положень Лісабонського договору 2007 р. правові акти, ухвалені згідно із законодавчою процедурою, є законодавчими актами, а всі інші акти віднесені до незаконодавчих. Поняття законодавчого процесу в Європейському союзі охоплює різні процедури прийняття органами ЄС нормативно-правових актів вторинного права.

У межах Євросоюзу використовуються два види законодавчих процедур – звичайна й спеціальна. Звичайна законодавча процедура полягає в спільному ухваленні Європарламентом та Радою регламенту, директиви або рішення за пропозицією Комісії. У рамках цієї процедури Європарламент має право абсолютного вето. Можна виділити такі етапи розгляду і прийняття законодавчих актів за звичайною законодавчою процедурою:

а) комісія подає пропозицію до Європарламенту та Ради;

б) перше читання: Європарламент ухвалює свою позицію в першому читанні та повідомляє про неї Раді. Якщо Рада затверджує позицію Європарламенту, зазначений акт ухвалюється в формулюванні, що відповідає позиції Європарламенту. Якщо Рада не затверджує позицію Європарламенту, вона ухвалює свою позицію в першому читанні та повідомляє про неї Європарламенту. Рада інформує Європарламент у повному обсязі про причини, що спонукали її до ухвалення власної позиції в першому читанні. Комісія в повному обов'язково інформує Європарламент про свою позицію;

в) друге читання: якщо протягом трьох місяців після цього повідомлення Європарламент: 1) затверджує позицію Ради в першому читанні або не приймає рішення - зазначений акт вважається ухваленим у формулюванні, яке відповідає позиції Ради, 2) відхиляє позицію Ради в першому читанні більшістю голосів - запропонований акт вважається не ухваленим, 3) пропонує зміни до позиції Ради в першому читанні більшістю голосів, то текст, змінений таким чином, передається Раді та Комісії, які надають висновок щодо цих змін. Якщо Рада протягом трьох місяців після отримання змін від європейського Парламенту діючи кваліфікованою більшістю: 1) затверджує всі ці зміни - цей акт вважається прийнятим, 2) не затверджує всі ці зміни - Голова Ради за згодою Голови Європарламенту протягом шести тижнів скликає засідання Погоджувального комітету. Погоджувальний комітет має досягти згоди щодо спільного тексту кваліфікованою більшістю членів Ради або їхні представники та більшістю членів, що представляють Європарламент, протягом шести тижнів від дати його скликання на основі позицій Європарламенту та Ради в другому

читанні. Якщо протягом цього періоду Погоджувальний комітет не затверджує спільний текст, запропонований акт вважається не ухваленим;

г) третє читання: якщо Погоджувальний комітет затверджує спільний текст, Європарламент, діючи більшістю поданих голосів, та Рада, діючи кваліфікованою більшістю, мають 6 тижнів від дати затвердження для ухвалення відповідного акту згідно з погодженим текстом. Якщо їм це не вдалося, запропонований акт вважається не ухваленим.

Законодавчі акти, прийняті за звичайною законодавчою процедурою, підписуються Головою Європарламенту та Головою Ради, публікуються в офіційному віснику Європейського Союзу й набувають чинності з дати, вказаної в них, або за відсутності такої - на двадцятий день після їхнього опублікування.

В окремих випадках, передбачених договорами, ухвалення регламентів, директив або рішень Європейським Парламентом за участю Ради ними або Радою за участю Європарламенту є спеціальною законодавчою процедурою що вона не потребує спільного прийняття законів. Законодавчий акт ухвалюється безпосередньо одним із нормотворчих інститутів ЄС: Європарламентом (після схвалення Радою) або одноособово Радою після схвалення Європарламентом Цей порядок відомий у доктрині як «процедура санкціонування». Європарламент (після отримання висновку Комісії та за згодою Ради) має право встановлювати правила та загальні умови, що регламентують виконання обов'язків державами – членами ЄС; детальні положення, що регулюють застосування права на проведення розслідування створеним Європарламентом Тимчасовим слідчим комітетом, правила та загальні умови, що регулюють виконання обов'язків права омбудсмена у деяких законодавчих сферах для прийняття рішень Радою необхідна згода Європарламенту. Він має схвалити проект або відхилити його без подальших правок (скористатися правом вето), а Рада не може діяти всупереч позиції Європарламенту. До спеціальних законодавчих процедур належить процедура консультацій, у рамках якої Європарламент формулює висновок щодо проекту законодавчого акту перед прийняттям його в Раді. Рада не зобов'язана брати до уваги думку Європарламенту, але згідно з рішенням Суду Справедливості вона не може прийняти рішення без отримання такого висновку.

Отже, нині в нормотворчій практиці Євросоюзу основною процедурою прийняття рішень є звичайна законодавча процедура. Вона розширює нормотворчі повноваження Європарламенту й тим самим підвищує його роль в інституційному механізмі ЄС. Спеціальні законодавчі процедури використовуються для вирішення обмеженого кола питань, визначених в установчих договорах. Об'єднує дві законодавчі процедури необхідність застосування мають принципи субсидіарності (всі проблеми, які можуть

ефективно вирішуватися на місцях, повинні перебувати в компетенції муніципальних органів як найбільш близьких до населення). Згідно з Протоколом про застосування принципів субсидіарності та пропорційності в усіх випадках, коли йдеться про прийняття нового законодавчого акту, його проекти мають бути передані національним парламентам для встановлення їхньої відповідності принципу субсидіарності. Відмова не менш як третини національних парламентів підтримати законопроект практично зупиняє законодавчу процедуру й вимагає або суттєвого доопрацювання законопроекту, або його остаточного відхилення.

Таким чином, існують суттєві відмінності між законодавчими процедурами в Україні та Євросоюзі. Передусім це стосується суб'єктів законодавчого процесу: якщо в Україні прийняття законів є виключною компетенцією Верховної Ради – парламенту України, то в Євросоюзі прийняття законодавчих актів здійснюється наднаціональними органами – Радою ЄС, Комісією ЄС, Європарламентом. У національній правовій системі поняття законодавчого процесу вживається для позначення порядку прийняття законів – актів вищої юридично сили, тоді як в європейському праві законодавчий процес охоплює процедури прийняття органами ЄС різних нормативно - правових актів (джерел вторинного права). Відрізняються також види законодавчих процедур і стадії, з яких вони складаються. Для ефективної співпраці з основними інститутами ЄС і задля виконання завдань, поставлених Угодою про асоціацію з ЄС, Україна має враховувати особливості нормотворчого процесу й специфіку джерел європейського права. Подальше наукове дослідження окресленої проблематики сприятиме пошуку найбільш оптимальних шляхів узгодження національного та європейського права, запобіганню колізій між ними, удосконаленню вітчизняної нормотворчої практики.

УДК 340.342

Байрамова Д. А.

студ. гр. Ю-128 ЗНТУ

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Демографічна функція реалізується через комплекс засобів, які умовно можна розбити на 3 групи:

економічні: матеріальна допомога матерям з певною кількістю дітей, оплачувані відпустки та різні допомоги при народженні дитини, різні позички, кредити, податкові та житлові пільги та інші;

адміністративно-правові: законодавчі акти, що регламентують шлюби, розлучення, становище дітей в родині, охорону материнства та дитинства, умови зайнятості і режим праці жінок-матерів, що працюють, ті, що визначають мінімальний вік вступу до шлюбу; різного роду пільги для батьків, переваги при отриманні житла для багатодітних, молодих родин;

засоби ідеологічного впливу: використання засобів масової інформації – періодичних видань, радіо, ТБ, усіх видів мистецтва для регулювання демографічних процесів в тому напрямку, який обумовлюється політичними, правовими, релігійними, етичними, філософськими поглядами, що домінують у даному суспільстві.

При цьому засоби реалізації демографічної функції держави з точки зору їх впливу на поведінку можуть виступати як стимули або як обмеження. Важливою частиною демографічної політики є сімейна політика, яка покликана гармонізувати взаємовідносини між особистістю, сім'єю та суспільством. Її мета – створення оптимальних умов для виконання сім'єю її функцій, соціальний захист сім'ї, надання адресної підтримки сім'ям різних типів, підвищення якості життя родини.

Світовий досвід дає надійні рецепти зниження смертності (підвищення рівня життя, охорона навколишнього середовища, активна та ефективна медицина і таке інше). Той же світовий досвід свідчать, що спроби стимулювати народжуваність дають лише короточасний ефект, оскільки не можуть суттєво змінити образ та умови життя сім'ї. Тому прямиий вплив на народжуваність, скоріш за все, виявиться неефективним, хоча з виходом з кризи її рівень, можливо, яось виросте, оскільки сім'ї зможуть повніше реалізувати свої наміри.

В умовах негативного природного приросту більшість європейських країн мінімізує його економічні наслідки імміграцією. Питання про те, чи піде Україна в майбутньому шляхом закритих дверей чи регульованим в'їздом іноземців, є питанням не демографічним, а політичним.

Важливе значення у всіх країнах Європейського союзу має політика матеріальної підтримки сімей з дітьми. Вона включає наступні напрямки:

фінансова допомога сім'ям: сімейні допомоги; гранти на освіту; субсидії на житло, спеціальні цільові займи різним типам сімей; податкові пільги сім'ям з дітьми;

політика допомоги жінці у здійсненні її подвійної ролі (матері та робітниці на виробництві): відпустка матерям та батькам у зв'язку з народженням і вихованням дітей; спеціальні пільги жінкам у сфері зайнятості (робота вдома, неповний робочий час, гнучкий графік роботи і т.і.); розвиток системи дошкільної освіти;

політика допомоги батькам-одинакам: особливі пільги у забезпеченні дитячих дошкільних закладів; фінансова допомога;

політика підвищення стабільності сімей: регулювання мінімального віку вступу до шлюбу; законодавче регулювання розлучень;

політика планування сім'ї: забезпечення засобами контрацепції;
політика в галузі абортів.

Проводячи демографічну політику, слід особливу увагу приділити системі соціальної допомоги людям похилого віку. Це пов'язано з тим, що ставлення до людей похилого віку в державі та родині визначає моральний клімат у суспільстві, а це, в свою чергу, суттєво впливає на якість проведення політики народонаселення. У ХХ ст. розширена сім'я безповоротно перетворилася на нуклеарну. Сучасна сім'я відрізняється слабким зв'язком її членів між собою і не виконує багатьох функцій, притаманних їй раніше, коли вона надавала похилим людям необхідну соціальну підтримку і достатній авторитет, давала можливість пережити тяжкі часи.

Метою реалізації демографічної функції в Україні є поступова стабілізація чисельності населення і формування передумов наступного демографічного зростання. Завдання демографічної політики сучасної України є такими:

у сфері зміцнення здоров'я і збільшення очікуваної тривалості життя:

збільшення очікуваної тривалості життя населення за рахунок поліпшення якості життя, зниження передчасної, зокрема такої, що можна їй запобігти, смертності;

поліпшення репродуктивного здоров'я населення;

збільшення тривалості здорового (активного) життя;

поліпшення якості життя хронічно хворих та інвалідів, через надання їм умов для реалізації наявного потенціалу здоров'я;

у сфері стимулювання народжуваності і зміцнення родини:

створення передумов для підвищення рівня народжуваності;

створення умов для самореалізації молоді;

соціальний захист і матеріальне заохочення відповідального батьківства;

у сфері міграції і розселення:

регулювання імміграційних потоків з метою створення діючого механізму міграційного заміщення природного збитку населення України;

створення умов для скорочення еміграційного відтоку, що веде до скорочення науково-технічного, інтелектуального і творчого потенціалу населення країни.

У результаті проведення в Україні роботи, спрямованої на поліпшення демографічної ситуації, повинна стабілізуватися чисельність населення за рахунок збільшення середньої тривалості життя, підвищення в перспективі показників народжуваності, зниження показників смертності населення.

КІБЕРНЕТИЧНИЙ МЕТОД У СИСТЕМІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Теорія держави і права входить в групу загальнотеоретичних та історико-теоретичних наук і в силу своїх властивостей займає провідне місце в системі суспільних та юридичних наук. Це пояснюється тим, що теорія держави і права є базовою, фундаментальною, методологічною наукою, що формулює загальні поняття, категорії, принципи та закономірності держави і права, які використовуються галузевими, спеціальними, прикладними та іншими юридичними науками [1, с. 35]. Викладене вище, вказує на провідне місце теорії держави і права в системі юридичних наук, зумовлює підвищений інтерес як до самої науки, так і до її методології. Оскільки теорія держави і права має досить широкий методологічний інструментарій, ми зосередимо увагу на одному з найновіших, що використовується в теоретико-правовій науці методів – кібернетичному методу.

Кібернетичний метод – це сукупність засобів, що дає змогу за допомогою системи понять, законів і технічних засобів кібернетики (загальна наука про управління) вивчити державно-правові явища [2, с. 25]. Предмет досліджень у межах кібернетичного методу окреслюється проблемами механізму дії права, поняттями правового регулювання, ефективності дії права, дії правової норми, механізму правотворчості і правозастосування [3, с. 44].

Цей метод використовується для розробки автоматизованих систем пошуку, отримання, обробки та зберігання правової інформації, для визначення ефективності правового регулювання, для систематизації нормативно-правових актів. Однак можливості кібернетичного методу не зводяться лише до технічних засобів. Глибше пізнати державно-правові закономірності можна й під час застосування теоретичних ідей та системи понять кібернетики (управління, інформація, прямий і зворотній зв'язки).

Головними складовими правової кібернетики є кібернетика правоутворення і кібернетика правореалізації. Правоутворення – це процес переводу об'єктивних законів буття, суспільного розвитку, суспільних потреб та інтересів у правові приписи, що виражаються у формі нормативно-правового акта, нормативно-правового договору, правового прецеденту, інших форм права. Другою складовою правової кібернетики є правореалізаційна кібернетика. Реалізація права – це втілення правових норм

у діяльність суб'єктів права через виконання ними юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон [3, с. 44, 48].

Більшість правових явищ, за суттю є інформаційними системами, тобто системами, які ґрунтуються на процесах створення, зберігання, розповсюдження та обробки інформації. Механізм правотворчості, правового регулювання, правової культури, правового виховання та ін. є інформаційними утвореннями. Всебічне вивчення цих явищ та процесів неможливе без використання кібернетичного методу.

Підсумовуючи вищенаведене можна дійти до висновку, що кібернетичний метод відіграє важливу роль у методологічному дослідженні теорії держави і права. Він визначає проблеми механізму дії права, ефективності дії права та механізму правотворчості і правозастосування. Практичне значення кібернетичного методу полягає у тому, що він дає змогу розглянути державу і права з позиції недержавно-правових дисциплін та створити більш повне уявлення про державу і право. Важливим і необхідним для державно-правових систем є дотримання у їх побудові та функціонуванні певних алгоритмів, що формуються правовою кібернетикою, без яких ця система може перетворюватись на хаос і безлад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теорія держави і права (Актуальні проблеми): навчальний посібник / С. К. Бостан та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 348 с.

2. Теорія держави та права : підручник / О. Гіда та ін. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

3. Шмоткін О. В. Теоретичні основи правової кібернетики. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 42–51.

УДК 340+007

Бостан С. К.¹,

Михайліченко Л. В.²

¹ проф. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-114м ЗНТУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Фінансове право виступає в якості галузі права до функцій якої входить правове регулювання розподілу та реалізації бюджетних коштів, виконання інших завдань, що забезпечують економічну стабільність держави та нормальне функціонування апарату управління в цій сфері. Базисом галузі

фінансового права є наука фінансового права, система знань якої формується за допомогою відповідного методологічного інструментарію.

В умовах сучасного розвитку традиційної моделі державного управління, доцільно використовувати як загальноприйнятї, так і інноваційні, модернізовані методи дослідження норм фінансового права. Такий підхід дозволяє провести аналіз найбільш широкого спектру та виявити основні проблемні питання регулювання суспільних правовідносин в вищезгаданій галузі, які не були достатньою мірою розглянуті вченими спеціалістами раніше, а також, запропонувати ефективні та раціональні шляхи розвитку фінансово-правової науки.

Як і будь-яка інша правова наука фінансове право спирається на широкий методологічний інструментарій, який являє собою систему філософських (світоглядних), загальнонаукових, спеціально-наукових методів правової науки та спеціально-наукових методів, «запозичених» з інших наук) [1]. Оскільки обмежений обсяг цих тез не дає змогу всебічно розкрити методологічні основи фінансового права, то ми зупинимось на характеристиці таких методів як порівняльний та моделювання.

Порівняльний метод надає можливість проведення якісного аналізу систем регулювання фінансового права різних країн, а також тих, котрі використовувалися раніше, але втратили свою актуальність зі зміною зовнішніх умов в ході реформування механізму державного управління в цій сфері. Завданням порівняльного способу дослідження нормативного та теоретичного аспектів фінансового права є об'єктивна характеристика та виявлення переваг і недоліків різних систем управління в цій галузі права, модернізація ефективних інструментів регулювання для їх подальшого використання в механізмі контролю за діяльністю в сфері сучасного фінансового права.

Метод моделювання у фінансовому праві є порівняно інноваційним і використовується для створення штучних макетів, схем застосування певних новітніх засобів модернізації та покращення наявної системи регулювання суспільних правовідносин в сфері фінансового права, прогнозування змін і результатів, які вони здатні спровокувати. В разі розробки ефективної моделі реформування сучасного механізму, доцільно реалізувати її в реальних умовах функціонування фінансового права. Такий підхід дозволяє приймати запобіжні міри, які надають можливість нівелювання можливих загроз для сучасної системи державного управління в цій галузі [2].

Наявна система методологічних засад фінансового права, однак, не є досконалою та потребує застосування заходів, які здатні її модернізувати (з урахуванням зовнішніх умов та подразників, що виникають в результаті функціонування сучасного механізму управління в вищезгаданій сфері), а також, якісного аналізу рівня ефективності застосування правових

інструментів, вживаних для забезпечення нормального функціонування цієї галузі. Наприклад, актуальною проблемою науки фінансового права є відсутність синхронізації її норм з сучасними умовами економічного ринку та діяльності апарату державного управління. Ця обставина пояснюється тим, що фінансова галузь права є відносно новітньою, має інноваційний характер та потребує прийняття заходів для раціонального впровадження в правову систему норм, які пропонує наука.

З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що дослідження методологічних засад фінансового права є необхідною умовою для подальшого розвитку фінансово-правової науки. Такий аналіз є ефективним інструментом для виявлення проблемних аспектів функціонування системи фінансового права, розробки методів, використання яких дозволяє усунути фактори, що мають негативний вплив на якість реалізації нормативних положень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рекомендації міжнародної науково-теоретичної конференції «Проблеми методології сучасного правознавства». *Вісник Академії правових наук*. Харків, 1997. № 1(8). С. 150–154.

2. Фінансове право : Академічний курс : підручник / Орлюк О. П. та ін. К. : Юрінком Інтер, 2010. 807 с.

УДК 341.4+343.352

Земляна А. С.

студ. гр. Юз-314м ЗНГУ

З ДОСВІДУ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В ІТАЛІЇ

Корупція в органах державної влади представляє собою велику соціальну загрозу як для окремої країни, так і для світу в цілому. В міжнародних правових документах вона визначається, як одна з глобальних проблем в сфері забезпечення міжнародного правопорядку. Ця проблема знаходить свій прояв і в Україні, яка, на жаль, є однією з країн з високим рівнем корупції. Для її вирішення, серед інших, корисним є досвід деяких зарубіжних країн, зокрема Італії, яка у світовому рейтингу сприйняття корупції від Transparency International за 2018 рік посіла 53-є місце, а Україна, для порівняння, 120 місце із 180 країн світу [0]. Наочним прикладом боротьби з корупцією в Італії є проведена в 1992-1993 рр. операція «Чисті руки», в результаті якої під слідством опинилося більше 20 тисяч людей, було звільнено велику кількість чиновників та ув'язнено більше 500 політиків, в тому числі, сенатор Джуліо Андреотті і прем'єр Краксі [2].

Систему антикорупційних правоохоронних органів в Італії складають: Генеральна Рада боротьби з організованою злочинністю, Державне управління боротьби з мафією, окружні боротьби з організованою злочинністю та мафією, до яких входять голова поліції, головнокомандувач карабінерів, директор Слідчого управління по боротьбі з мафією та начальники Служб безпеки [3, с. 88], а також спеціальний правоохоронний орган – «Управління розслідувань Антімафія» [4, с. 220].

Нормативною основою для боротьби з мафією був Закон «Про угруповання мафіозного типу» (1993 р.), який увійшов до Кримінального кодексу Італії. Він визначає тяжку міру покарання за вступ до злочинної організації та ознаки, які наділені мафіозні угруповання: залякування та підкорення силою інших людей, примус, кругова порука з метою здійснення кримінальних правопорушень, утвердження безпосереднього або опосередкованого управління та контролювання фінансової діяльності, отримання нелегальних прибутків і цінностей собі чи третім особам, а крім того перешкоди волевиявленню й підрахуванню голосів на виборах. Відповідно до цього закону, судді отримали можливість відправляти у в'язницю не тільки тих, хто безпосередньо вчинив злочин, але й тих, хто спонукав до цього [5, с. 255].

Певний внесок в боротьбі з корупцією в Італії робить фінансова гвардія – спеціальне військове формування, яке призначено для захисту економічних, фінансових, військово-політичних інтересів держави. Фінансова гвардія підпорядковується Міністерству економіки та фінансів. Центральним органом є Головне управління, яке очолює корпусним генералом сухопутних військ. Складається з трьох управлінь: адміністративного, матеріально-технічного та навчальних закладів. Основними завданнями Фінансової гвардії є: податковий контроль; нагляд за акцизами ; митний контроль; контроль витрачання державних коштів; протидія організованій злочинності; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; захист національних і європейських фінансових інтересів; припинення податкових злочинів; відмивання злочинних капіталів; протистояння нелегальній імміграції.

Отже, досвід Італії свідчить, що антикорупційні правоохоронні органи корупцією відіграють дуже важливу роль у боротьбі з цим негативним явищем. І в цьому плані в Україні щось вже зроблено, але для досягнення більш значних успіхів необхідно рухатися далі: вдосконалити відповідне законодавство, зміцнити спеціалізовані антикорупційні інституції, змінити судову систему, збільшити терміни покарання за корупційні злочини тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Індекс сприйняття корупції – 2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyakoruptsiyi-2018/>

2. Участь спеціальних служб іноземних держав у протидії організованій злочинності та корупції на прикладі Італійської Республіки, стаття від 25.08.2018. URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/00996474_0.html

3. Практика и методы борьбы с коррупцией в Италии : Андрианов В.Д. 03.10.2010. URL: <http://viperson.ru/articles/praktika-i-metody-borby-s-korrupsiey-v-italii>

4. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження : монографія / Ревак І. О. та ін. Л. : ЛьвДУВС, 2011. 219 с.

5. Боднар В. Є. Актуальні проблеми протидії корупції: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2 (10). С.247–259.

УДК 351.74

Боднар В. В.

студ. гр. Ю-314м ЗНТУ

ПАТРУЛЬНА ПОЛІЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПЕРВИННОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЇЇ СПІВРОБІТНИКІВ

Сьогодні, при усіх своїх складнощах, продовжуються перетворення в системі правоохоронних органів України, зокрема в створеній декілька років тому Національній поліції. За цей час багато чого було зроблено, однак, реформування йде ще дуже повільно: недостатність знань та професійних навичок нових поліцейських, насамперед патрульних, негативно відображається на авторитеті, іміджі та рівні довіри до поліції з боку громадян.

Зазначене стосується, перш за все, безпеки дорожнього руху, де є проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем підготовки патрульної поліції. Це зумовлено тим, що на момент закінчення первинної професійної підготовки патрульні поліцейські не мають достатньої кількості знань та навичок, які необхідні для виконання усіх своїх функціональних обов'язків: скласти адміністративні матеріали у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у інших справах у порядку передбаченому Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, бути готовими до підтримання порядку та публічної безпеки під час масових заходів, надавати допомогу громадянам, які її потребують тощо.

У період проходження навчання курсанти (особи, що проходять первинну професійну підготовку) не мають достатньо часу для напрацювання навичок, які необхідні для виконання практичних завдань протягом службової діяльності. Так, підготовка водія на «водійських курсах» займає

приблизно від 1 місяця до 6 місяців, в той час як, підготовка працівника патрульної поліції, який окрім вправного керування транспортним засобом повинен відмінно знати Правила дорожнього руху, нормативні приписи у сфері провадження у справах про адміністративні правопорушення та у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, це навчання займає близько 6 місяців [1].

Постає питання, чи можливо підготувати поліцейського до результативного та ефективного виконання службових обов'язків за такий строк? На це питання остаточної відповіді немає, адже чіткий строк не вказаний у Положенні про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції. Пункт 2 розділу III вказаного положення містить норму, яка зазначає, що «перелік навчальних дисциплін (предметів), час, відведений на їх вивчення та строки підготовки визначаються відповідними навчальними планами, які розробляються кадровим підрозділом апарату Національної поліції, погоджуються із заінтересованими структурними підрозділами апарату Національної поліції та затверджуються керівництвом МВС. Форми організації професійної підготовки визначаються закладами, що здійснюють професійну підготовку за погодженням з кадровим підрозділом апарату Національної поліції» [2].

Можна дійти висновку, що строки підготовки та навчальні плани не відповідають певній кількості педагогічних вимог. Так, для того щоб довести до автоматизму навички роботи патрульного поліцейського шість місяців за мало. Навички виробляються шляхом систематичного застосування набутих знань на практиці, тому практичне відпрацювання набутих знань має не аби яке значення в процесі підготовки. Для покращення ефективності підготовки патрульних могло піти би на користь впровадження у навчальний процес короткотривалого стажування, тобто можливість під час закінчення навчання брати участь у роботі патрулів, які працюють у містах, де знаходиться навчальний заклад, що могло би, дати можливість здобути навички у роботі з людьми.

Змінити ситуацію на краще можливо, якщо у новій поліції з'явиться інший підхід, при якому головна функція з каральної перейде в сервісну. Сервісний підхід передбачає більш широкий погляд на професійну діяльність поліцейського. Нові поліцейські повинні вибудовувати партнерські відносини з населенням, надавати якісні сервісні послуги громадянам, тим самим підвищувати авторитет поліцейського в очах кожного українця своїми діями. Тобто новий поліцейський сьогодні повинен бути: професійно орієнтований, мотивований, компетентний професіонал, який здатен виконувати свої професійні функції на високому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських : наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16>.

УДК 349.2

Анісімова М.О.

студ. гр. Ю-116 ЗНТУ

ПРАВОВІДНОСИНИ У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Однією з головних категорій у трудовому праві є трудові правовідносини. Трудові правовідносини відрізняються від інших правових відносин по своєму безпосередньому соціально-економічному змісту, що складається із суспільно-трудова відносин. Трудові правовідносини являють собою реальну модель впливу норм на суспільно-трудова відносини, зв'язуючи всі їх елементи. У дослідженні цієї категорії вченими було приділено основну увагу щодо визначення поняття трудові правовідносини, співвідношення їх із нормою права, місця їх в системі правового регулювання трудових та інших тісно пов'язаних з ними відносин, їх елементів та змісту.

Учені-правознавці зробили вагомий внесок у створенні і розвитку теорії правових відносин. Окремі визначення правовідносинам надавалися вченими з загальної теорії права, а також вченими різних галузей права: цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та трудового права.

Фактично більшість вчених вважає, що правовідносини є видом (формою) суспільних відносин. Так, Н.Г. Александров зазначав, що «трудова правовідносини є такою формою суспільно-трудова відносин, яка складається при посередництві державної волі та висловлює державний вплив на ці відносини». У найпростішому вигляді правовідносини є вид суспільних відносин, в яких учасники правовідносин є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які вони набувають при врегулюванні нормами права. За суттю правовідносини є формою здійснення права, є засобом регулювання суспільних відносин та є певним взаємозв'язком прав і обов'язків їх учасників.

Аналіз сучасної юридичної літератури зазначає про те, що сьогодні існують різні підходи до розуміння правовідносин. Трудові правовідносини вміщують в собі моменти об'єктивної і суб'єктивної волі. Об'єктивною вона

виступає як воля держави, адже існування трудових прав, обов'язків і правовідносин забезпечується законодавчими актами про працю. А суб'єктивною вона виступає у відносинах між конкретними суб'єктами трудових відносин, які проявляють особисту, суб'єктивну волю їх учасників, що знаходить закріплення в трудовому договорі, який укладається між сторонами. Це породжує їх основну характерною ознаку – це наявність досить широкого кола суб'єктів, які можуть бути їх учасниками.

Усіх суб'єктів трудових правовідносин можна поділити на дві групи: головні і другорядні. До головних суб'єктів відносять роботодавців та працівників, які відрізняються особливостями правового становища. Другорядними суб'єктами трудових правовідносин можуть бути такі учасники, які беруть участь у трудових правовідносинах тільки якщо виникає потреба або ж якщо їхня участь є тимчасовою, після чого вони припиняють своє існування. До цієї групи належать постійно діючі суб'єкти: комісії з трудових спорів, профспілкові об'єднання, а також суб'єкти, що можуть з'являтися епізодично: робочі комісії для ведення колективних переговорів, органи, які розглядають колективні трудові спори (конфлікти), кваліфікаційні й атестаційні комісії.

Третю підгрупу головних суб'єктів трудових правовідносин називають факультативними, тому що їхня участь у трудових правовідносинах хоч і важлива, але не завжди обов'язкова та постійна. До таких суб'єктів належать виборні органи первинної профспілкової організації (профспілкові представники) або інші органи, уповноважені представляти найманих працівників у трудових правовідносинах.

Таким чином можна зазначити, що трудові правовідносини забезпечують загальнообов'язковий та невід'ємний суспільний зв'язок між суб'єктами трудового права, адже виникають вони з угоди між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, тоді як роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО, ЦИВІЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

УДК 323.285

Градецький А.В.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ

На сьогоднішній день більш ніж у 70 країнах світу налічується близько тисячі відомих груп і організацій, що використовують у своїй діяльності методи терору. Аналіз здійснених останнім часом терористичних акцій демонструє тенденції до укріплення зв'язків між терористичними угрупованнями різних країн світу, налагодження та координації їхньої діяльності міжнародними терористичними центрами.

Одержала свій розвиток міжнародна законотворчість в антитерористичній діяльності як в рамках міжнародних організацій, так і на регіональному рівні, активізувалися дослідження у різних сферах науки, присвячені вивченню тероризму як соціально-правового явища, та розробці заходів протидії йому.

Сучасна система багатостороннього співробітництва у боротьбі з тероризмом сформувалася за останні 30 років. На глобальному рівні вона функціонує під егідою ООН та її спецпідрозділів (ІМО, ІКАО та МАГАТЕ) на основі 11 універсальних конвенцій і протоколів про боротьбу із різними проявами тероризму на суші, на морі та в повітрі.

Міжнародне співробітництво у боротьбі з сучасним тероризмом ґрунтується на таких принципах: 1) принцип осуду тероризму, незалежно від цілей терористів, що закріплено практично в усіх міжнародних конвенціях по боротьбі з тероризмом; 2) відмова від будь-яких форм (фінансова, військово-технічна та ін.) сприяння терористам; 3) співробітництво на світовому рівні в боротьбі з фінансовими й технологічними можливостями сучасного тероризму; 4) захист світових культур і релігій від екстремістського впливу тероризму; 5) дотримання норм міжнародного права.

Комітет по боротьбі з тероризмом, створений Радою Безпеки ООН після одноголосного прийняття 28 жовтня 2001 року Резолюції 1373, є унікальною структурою, як за своїм мандатом, так і за новизною діяльності. У цій Резолюції вперше були запропоновані заходи не проти держави, її лідерів або національних груп, а проти терористичної діяльності в усьому світі або ж безпосередньо проти терористів. Резолюція спрямована на те, щоб кожен, хто бере участь у фінансуванні, плануванні, підготовці або здійсненні терористичних актів, чи підтримує теракти, сприймався як суб'єкт злочину та

об'єкт правосуддя, щоб такі діяння розцінювались як особливо небезпечні кримінальні злочини у внутрішньому законодавстві з адекватними покараннями.

Резолюція 1373 (2001) увійшла в історію й завдяки тому, що кваліфікувала акт тероризму, як загрозу міжнародному миру та безпеці і привела міжнародне співробітництво під обов'язкову для виконання всіма державами главу VII Статуту ООН. Ця Резолюція дозволила перекваліфікувати міжнародний тероризм зі злочину міжнародного характеру в міжнародний злочин, спричинивши цим самим важливі політико-стратегічні наслідки. На думку багатьох експертів, однією з найбільш розвинутих міжнародних структур, яка може реально протидіяти сучасній терористичній загрозі є НАТО. Саме ця організація за своїм потенціалом, спроможна консолідувати зусилля держав з метою боротьби з тероризмом. На досягнення цієї мети спрямовані три ключові ініціативи: створення сил реагування НАТО, реформа військової командної структури, посилення обороноспроможності, в межах яких держави-члени мають спільно подолати існуючі недоліки у цій галузі.

Політика більшості країн світу виходить з необхідності створення комплексної протидії тероризму з боку світової спільноти, що включає: удосконалення нормативно-правової бази з питань боротьби з тероризмом; посилення взаємодії міждержавних органів, надання допомоги та сприяння у боротьбі з тероризмом; налагодження співпраці оперативних та розвідувальних органів; максимальний тиск на країни, які підтримують тероризм, використовуючи комплексні засоби протидії, в тому числі й військові; відмова в задоволенні вимог терористів; активізація діяльності силових структур; формування підрозділів по боротьбі з тероризмом та інші заходи.

Аналіз проявів тероризму в різноманітних сферах життя світової спільноти свідчить про те, що міжнародне право не завжди встигає за новими викликами, які кидає людству тероризм. Поза сферою правового регулювання залишаються питання щодо застосування зброї проти мирного населення, відсутність чітких міжнародно-правових норм, спрямованих на протидію тероризму із застосування засобів масового знищення тощо.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі висновки:

1. Виходячи зі схожості дій терористів, у кожній з досліджуваних країн вироблені відповідні засоби протидії їм, які за тактикою, формами та способами правоохоронних органів і спецслужб мають також певну схожість.
2. Організованість і транснаціональність тероризму консолідує міжнародне співтовариство до вироблення спільних заходів щодо протидії йому.

3. Система міжнародних та національних заходів протидії тероризму потребує удосконалення. Основними напрямками його є:

а) застосування усього комплексу політичних, соціальних, економічних та інших засобів міжнародних і національних інституцій та створення міждержавної та національної системи протидії тероризму; б) імплементація норм міжнародного законодавства щодо протидії тероризму в національне законодавство кожної з країн світової спільноти; в) створення ефективних механізмів міжнародного контролю за впровадженням рішень ООН та інших міжнародних інституцій у життя кожної з країн її членів.

УДК 339.543

Леоненко Т.Є.

д-р юрид. наук, проф. ЗНТУ

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Світові тенденції розвитку міжнародної торгівлі зумовлюють необхідність зміцнення економічної безпеки держави під час забезпечення вільної торгівлі та правомірності зовнішньоекономічної діяльності. Основою забезпечення зовнішньоторговельного та митного складників економічної безпеки будь-якої держави є створення дієвої системи запобігання та протидії митним правопорушенням.

Це дасть змогу отримати додаткові кошти для наповнення державного бюджету, вивести вітчизняного товаровиробника на міжнародний рівень, захистити його конкурентоспроможність, зменшити рівень корупції в різних сферах підприємницької діяльності та в системі органів Державної фіскальної служби України [1]. Разом із тим слід зауважити, що поряд зі змінами в законодавстві України існує низка факторів, що протягом останнього часу стримують розвиток вітчизняної митної справи, а отже, пригальмовують вирішення проблеми попередження митних правопорушень. До таких факторів належать: відсутність прогресу в частині вдосконалення митної ІТ-системи; неналежна модернізація системи управління ризиками; недосконалість вітчизняних підходів до оцінки митної вартості товарів; відсутність комплексних стандартів оснащення і технічного забезпечення діяльності митних органів ДФС; недосконалий механізм координації та комунікації між різними органами виконавчої влади у правоохоронній, контролюючій сферах, а також у сферах сприяння міжнародній торгівлі та охорони державного кордону; нечіткість регламентування часу та місця виконання обов'язків контролюючими органами; недостатня увага міжнародному співробітництву з прикордонними митницями і постами для

попередження незаконного переміщення товарів, людей, зброї, наркотичних та інших засобів міжнародними організованими злочинними угрупованнями [2].

Протиправна діяльність у митній справі, безумовно, займає особливе місце в системі протиправної поведінки, загрожує не тільки національній, але й міжнародній безпеці незалежно від того, скоєні ці діяння транснаціональними організованими злочинними угрупованнями або однією фізичною особою, резидентом чи нерезидентом нашої країни тощо.

Митні злочини залишаються діяннями, визнаними світовим суспільством як ті, що «становлять загрозу економічним, соціальним та фінансовим інтересам держав та законним інтересам торгівлі» [3]. Митні правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, характеризуються високим ступенем організованості, технічного оснащення, регіональними і міжнародними зв'язками.

Конструюючи різні форми девіації, в тому числі митні правопорушення, суспільство й держава зобов'язані визначити також форми й методи впливу на девіантів, розробляти програми з протидії митним правопорушенням, формувати грамотну політику щодо них, а також стратегію і тактику громадського контролю над девіантністю.

Ядром і водночас нормативним підґрунтям української кримінально-правової політики є законотворча і правозастосовна діяльність держави щодо створення та реалізації кримінально-правових норм, що регламентують боротьбу зі злочинністю за допомогою залучення до кримінальної відповідальності застосування кримінального покарання. Ця діяльність отримала назву кримінально-правової політики держави. На жаль, щодо протидії митним правопорушенням, кримінально-правова політика України виглядає не переконливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Капітанець С.В. Запобігання та протидія митним правопорушенням: аналіз закордонного досвіду // С.В. Капітанець. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/26-1-2017/13.pdf>.

2. Концепція реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://apitu.wordpress.com/2017/04/18/concept/>

3. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926.

РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ: ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП

У сучасних умовах розвитку важливого значення набуває історичний досвід минулих поколінь. Посилюється увага і до історико-правових досліджень, присвячених формуванню туристичної галузі. Новації у туризмі неможливо зрозуміти без аналізу його генези.

Світова історія туристичних подорожей налічує десятки століть. Міфологічні та письмові джерела історії Давнього Сходу й Античного Світу містять найдавніші відомості про туризм: мандрували аргонавти, Геракл, Одисей, Едіп, Персей, Орест і Пілат тощо. З розширенням торгової діяльності й завоювань у Стародавній Греції, Римі, Китаї представники аристократії та інших заможних соціальних груп все частіше відправлялися в комерційні та дипломатичні поїздки, у подорожі для пізнання іноземних країн чи просто для розваг і задоволення. «Батько історії» Геродот (VI ст. до н.е.) склав перші дорожні нариси про свої подорожі. В подібних джерелах фіксувались мова, місцевий побут, звичаї, традиції, менталітет, світогляд, релігія та церква, особливості гостинності, рівень і характер культури й науки відповідних країн. Відтоді ж спостерігається перша ознака явища туризму – індивідуальні та групові пересування подорожуючих людей в умовах функціонування досконалого організаційно-правового механізму регулювання соціально-економічних і політичних відносин, який встановлював і забезпечував перемир'я між ворогуючими полісами на період проведення загальних заходів (Олімпійських ігор та ін.), на які прямували мандрівники [1, с. 83]. При цьому забезпечувалась їх особиста та майнова недоторканість і безпека.

З античності вперше згадуються й інститути гостинності (проксенії), ісополітії, сімболу, арбітражу (третейських судів), які виникли з розвитком міжнародних зв'язків, збільшенням обсягів торгівлі та необхідністю юридичного оформлення перебування іноземців і розробки спеціального правового інституту їх захисту. Проксен був зобов'язаний надавати загальні послуги групам іноземців щодо розміщення, участі у публічних заходах тощо [2, с. 269]. Проксенія спочатку здійснювалася між окремими особами, а пізніше – між державами. Статус проксенів у Стародавній Греції вважася добровільним і почесним, тому їх послуги поступово стали постійними [3]. Ісополітія передбачала надання громадянам однієї держави прав місцевих громадян (за двостороннім договором, або одностороннє – переважно за особисті заслуги і допомогу). Сімболами називалися договори про колізійні

цивільно-процесуальні норми у разі цивільних процесів з торгових, кредитних, договірних спорів між громадянами різних полісів [2, с. 269].

Отже, античний туризм сприяв появі нового виду міжнародних відносин у вигляді особистих подорожей, що регулювалися спеціальними соціально-правовими інститутами гостинності, звичаїв і традицій у практиці туристичних послуг, а також стимулював підвищення культури і прагнення до пізнання світу та першовідкриттів [4, с. 5].

За періоду арабських завоювань (VIII ст. н.е.) та епохи Великих географічних відкриттів європейцями (починаючи з Марко Поло, XII ст. н.е.) збереглися записи про подорожі, що мають велике наукове, історичне й пізнавальне значення й донині. Серед них – літературна пам'ятка «Ходіння за три моря» у формі подорожніх нотаток купця Нікітіна про комерційну подорож з м. Твері до Індії у 1468–1472 рр.

З другої половини XIV ст. розпочався розвиток первинного накопичення капіталу, що збільшило купецький прошарок і підсилило європейську експансію, потягнувши удосконалення картографії, суднобудівництва та мореплавства. Починаючи з середини XVI ст. жителі Північної Європи здійснювали поїздки на лікування до мінеральних джерел, відомих навчальних центрів Італії та пам'яток великих цивілізацій у Південній Європі. Спочатку подорожувала лише знать, паломники й дипломатичні посланники [5].

Отже, національний туризм та його нормативно-правове регулювання беруть свої витoki з найдавніших часів і визначались цивілізаційним рівнем та особливостями політичного, економічного, соціального і правового розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сакун Л. В. Історичні корені та етапи розвитку туризму в Західній Європі // Проблеми міжнародного туризму : збірник наукових статей. Київ : ЧАС ПІК, 1997. С. 83–89.
2. Сергеев В. С. История Древней Греции / под ред. Н. А. Машкина, А. В. Мишулина. Москва : Красный пролетарий, 1948. 552 с.
3. Сergyogin O. Yu. Правове регулювання міжнародних туристичних відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2002. 21 с.
4. Герасименко В. Г. Основы туристического бизнеса : учебное пособие для вузов. Одесса : Черноморье, 1997. 160 с.
5. Друк В. Український туризм: історичний розвиток та сучасне правове регулювання. URL : <http://ball.znaimo.com.ua/docs/22693/index-134677-28.html>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГЕОГРАФІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Територіальний аналіз злочинності в Україні має вагоме кримінологічне значення, оскільки пов'язаний із багатьма складними доктринальними питаннями та безпосередньо стосується розробки та реалізації заходів із запобігання злочинності. А.Бабенко станом на 2013 р. відзначав найвищий індекс злочинності в південно-східних областях України: Запорізькій (1 466), Луганській (1 363), Донецькій (1 172) та в Автономній республіці Крим. (1 343). Найнижчі показники фіксувалися на Заході нашої держави: Івано-Франківська область (472), Тернопільська область (476) та Закарпатська (515). Аналогічна ситуація була й у 2000-х рр., наприклад, загальний індекс злочинності в окремих областях України у 2010 р. склав: Запорізька – 1 529, Дніпропетровська – 1 469, Крим – 1 697. Інші області Півдня і Сходу також демонстрували високий рівень злочинності. Злочинність в Центральній Україні була значно нижча, зокрема, в Полтавській області – 1 098, Чернігівській – 861, Вінницькій – 774, Черкаській – 744. Найнижчий індекс злочинності фіксувався в західному регіоні України: Івано-Франківська область – 412, Тернопільська – 489, Закарпатська – 540. А.Бабенко всі області України за інтенсивністю злочинності розподіляє на такі групи (класи): із низькою кримінальною враженістю (індекс до 675), із помірною кримінальною враженістю (індекс 676-875), із середньою кримінальною враженістю (індекс 876-1075), із високим рівнем кримінальної враженості (індекс 1076-1272), із дуже високим рівнем кримінальної враженості (індекс 1275-1475).

Станом на 2014 р. загальний індекс злочинності в Україні склав 998; при цьому найвищі показники відзначалися у Києві (1 930), в Запорізькій (1 371), Херсонській (1 292) та Одеській областях (1 271). Найнижчі показники на Івано-Франківщині (483), Тернопільщині (547), Луганщині (473) та на Закарпатті (569). Суттєве зниження індексу злочинності на Донеччині та Луганщині після 2014 р. пов'язане насамперед із російською агресією на Донбасі та появою на частині території цих областей т.зв. «ДНР» та «ЛНР», на яких проживає більше жителів, ніж на підконтрольній Україні території. Тобто офіційна статистика враховує кількість вчинених злочинів лише на підконтрольній території, а кількість жителів включно із ОРДЛО. Саме завдяки цьому в 2017 р. індекс злочинності на Луганщині склав всього 526, а на Донеччині – 621. Таким чином, пізнавальна кримінологічна цінність відповідних даних невисока.

У 2017 р. ситуація дещо змінилася: найвищий коефіцієнт злочинності був зафіксований у Києві (2 409), у Запорізькій області (1 851), на Кіровоградщині (1 747) та на Полтавщині (1 607). Найнижчі показники, як і в попередні роки, фіксуються в західних областях: на Івано-Франківщині (595), Тернопільщині (722) та на Закарпатті (890). При цьому станом на 2017 р. загальний індекс злочинності в Україні склав 1 236. Для порівняння слід зазначити, що у 2016 р. індекс злочинності в Запорізькій області склав 2 778, на Кіровоградщині – 1 933, на Харківщині – 1 878, а у Києві – 2 631. Найбільш криміногенними містами України є Харків, Запоріжжя, Дніпро та Одеса.

Особливістю України є суттєва різниця між кількістю вчинених злочинів та кількістю засуджених осіб. При цьому ця тенденція є постійною. Так, у 2000 р. було виявлено 567,8 тис. злочинів (засуджено 230,9 тис.; 40,6%), у 2005 р. – 491,8 тис. (176,9 тис.; 36%), у 2010 р. – 505,4 тис. (168,8 тис.; 33,5%), у 2012 р. – 447,1 тис. (162,9 тис.; 36,5%), у 2013 р. – 563,6 тис. (123 тис.; 21,8%), у 2014 р. – 529,1 тис. (102,2 тис.; 19,3%), у 2015 р. – 565,2 тис. (94,8 тис.; 16,8%), у 2016 р. – 592,6 тис. (76,2 тис.; 12,8%), у 2017 р. – 523,9 тис. (76,8 тис.; 14,7%), у 2018 р. – 487,1 тис. (53,5 тис.; 11%).

При цьому слід зазначити, що у 2017 р. найвищий коефіцієнт судимості (кількість засуджених на 100 тис. жителів) був зафіксований на Полтавщині (300), Кіровоградщині (276) та Дніпропетровщині (260). Найнижчі показники у деяких західних областях: Тернопільській (103), Івано-Франківській (109), на Донбасі (Луганська – 122; Донецька – 131) та у Києві (130).

Найвищий індекс загиблих від злочинів у 2017 р. (загальний індекс по Україні – 15,3) був зафіксований в Київській області (25,5), на Херсонщині (22,6), у Києві (19) і на Черкащині (19). Найнижчі показники на Тернопільщині (7,7), Буковині (10,7) та на Вінниччині (10,8).

Важливе кримінологічне значення має встановлення наявності/відсутності кореляції між урбанізацією та окремими показниками злочинності. Так, кореляція між кількістю загиблих внаслідок злочинів та урбанізацією складає +0,784, злочинністю та урбанізацією по областях +0,743 (у 2013 р. +0,874), злочинністю та густотою населення по областях + 0,74 (натомість у 2013 р. лише +0,384). Кореляція між загальною кількістю злочинів та середньою зарплатою по областях складає + 0,862.

ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ НОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЯК ЗАСУДЖЕНИМИ, ТАК І ІНШИМИ ОСОБАМИ ЯК МЕТА ПОКАРАННЯ

Будь-яке покарання повинно бути спрямовано на досягнення поставлених перед ним цілей, враховуючи при цьому прийнятність засобів їх досягнення. Чим чіткіше поставлені цілі, тим успішніше здійснюється їх реалізація. Шляхом сприйняття ідеї про мету неприборкана первісна помста стала правовим покаранням, а інстинктивні дії стали вольовими. Проте єдності поглядів стосовно кола цілей покарання немає, хоча з'ясування цього питання має велике теоретичне і практичне значення. Зупинимось лише на окремих аспектах зазначеної проблеми.

І.А. Вартилицька слушно зауважує, що необхідно виходити з положення про те, що покарання ставить перед собою певні практичні цілі, і тому не є просто відплатою за заподіяне зло, а ефективність кримінального покарання визначається через повноту досягнення цих цілей.

У ч. 2 ст. 50 КК України проголошено, що «покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами».

Отже, закон передбачає запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами як мету покарання. Декотрі вчені бачать у цьому єдину і головну мету покарання. О.Г. Фролова, приєднуючись до думки М.І. Бажанова, Н.Ф. Кузнецової, М.Д. Шаргородського та інших учених і практиків, зауважує, що «основними й першочерговими цілями покарання є загальне й спеціальне попередження».

Суть спеціально превентивного впливу покарання полягає в тому, що за допомогою застосування тих чи інших правообмежень особа, яка вчинила злочин і становить суспільну небезпеку, певною мірою утримується від повторного порушення кримінально-правової заборони. Мета загального запобігання містить у собі утримання від вчинення злочинів іншими (крім засуджених) осіб.

С.В. Полубинська вважає найбільш важливими цілями покарання загальне і спеціальне запобігання злочинам. Учена стверджує, що в цьому сходяться всі автори, котрі досліджували проблему, при цьому розділяючи три види теорій: які визнають метою покарання тільки загальне запобігання; тільки спеціальне запобігання; які визнають рівнозначними цілями як загальну, так і спеціальну превенцію злочинів. Так, М.Д. Шаргородський

наголошує на тому, що мета покарання в найширшому плані – це запобігання вчиненню суспільно небезпечних діянь. І цією метою керується законодавець, встановлюючи, які діяння в який спосіб покарати, цією метою керується суддя, призначаючи конкретні міри покарання, цією метою керуються органи, що виконують покарання.

О.А. Биков покарання злочинців розглядає як діяння, яке здійснюється суспільством з метою обмежити себе в майбутньому від шкоди, що завдається злочинами. На думку В.М. Хомича, у своїй основі кримінальна відповідальність є осуджувано-каральним або осуджувано-профілактичним впливом на злочинця з метою запобігання нових злочинів, використовуючи функціональний потенціал кримінально-правових відносин. О.Е. Лейст зазначає, що основна мета санкцій – запобігання правопорушень, а якщо правопорушення скоєне, то застосування і реалізація санкції спрямовані на досягнення завдання загальної та спеціальної превенції.

Однак В.В. Лук'янов наголошує на тому, що загальне запобігання – це не самоціль покарання; воно може бути досягнуто тільки за наявності мети спеціального запобігання. На це звертає увагу й А.П. Козлов, котрий зазначає, що загальна превенція як самостійна, ізольована мета покарання не існує, принаймні, на етапі появи особи злочинця, оскільки вона залежить і діє в межах спеціальної превенції. Загальна превенція дозволяється в санкції лише в межах, необхідних для покарання конкретних осіб, у протилежному випадку покарання буде несправедливим. Отже, чим більше люди, які не мають досить стійкої системи позитивних ціннісних орієнтацій, упевнені в тому, що за свої протиправні дії вони не залишаться безкарними, тим менше їх зважиться на вчинення злочину. Тому одним фактом притягнення винних до кримінальної відповідальності, незалежно від того, якій меті при призначенні покарання віддається пріоритет, певним чином забезпечується реалізація і спеціально превентивних, і загально превентивних інтересів.

Зафіксовані у праві санкції відіграють запобіжну роль мотиву, протилежного мотиву злочинної дії, а отже, покарання, що загрожує, може призвести до відмови від злочиння. Як відомо, перелік заборонених вчинків супроводжується в кримінальному кодексі списком відповідних противомотивів. Звідси очевидна формальна мета покарання – виконання закону як договору. Причому договір цей за своєю суттю звернений у майбутнє, оскільки закон покликаний утримувати людину від порушення чужих прав. Ефективність загальної превенції, можливо, невелика, однак не можна стверджувати, що в наш час зникли люди, які не вчиняють злочинів через страх кримінального покарання за їх скоєння.

Отже, можна зробити висновок, що ефективність покарання визначається рівнем досягнення поставлених перед ним цілей. Чинний кримінальний закон вимагає від покарання досягнення цілей кари,

виправлення, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

УДК 343.21: 343.278

Шиян Д.С.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ВІДМЕЖУВАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ВІД ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Згідно зі ст. 43 Конституції України кожен громадянин має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

У ст. 55 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі для скорочення викладення – «позбавлення права...»), а у ст. 154 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплено захід забезпечення кримінального провадження у виді відсторонення від посади.

«Позбавлення права...» полягає у позбавленні засудженого його суб'єктивного права на ті посади, які він обіймав, або ту діяльність, якою займався на момент вчинення злочину, і тимчасового обмеження його правоздатності – можливості претендувати на обіймання певної посади або зайняття певною діяльністю на строк, встановлений вироком суду.

Відсторонення від посади можна визначити як тимчасове, вимушене недопущення особи, яка перебуває у певних службових відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами чи організаціями, до виконання своїх функціональних обов'язків з підстав і в порядку, передбачених КПК.

Відсторонення від посади переслідує не тільки мету попередити спроби підозрюваного, обвинуваченого перешкоджати кримінальному провадженню, а й забезпечити виконання обвинувального вироку. Передусім цей захід процесуального примусу забезпечує виконання майбутнього покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК).

Хоча «позбавлення права...» і відсторонення від посади є заходами державного примусу, але їх необхідно відмежовувати між собою за такими ознаками.

1. «Позбавлення права...» є видом покарання, який входить до системи покарань, у той час як відсторонення від посади є одним із заходів забезпечення кримінального провадження.

2. Покарання у виді «позбавлення права...» призначається після закінчення судового розгляду при ухваленні вироку, у той час, коли відсторонення від посади здійснюється під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

3. «Позбавлення права...» застосовується за обвинувальним вироком суду, а відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення (ухвали) слідчого судді або суду.

4. Здійснення відсторонення від посади належить до компетенції слідчого судді або суду, призначення ж покарання у виді «позбавлення права...» належить лише до компетенції суду.

5. Відсторонення від посади у законі встановлено стосовно певної посади, у той час як покарання у виді «позбавлення права...» поширюється на більш широкі категорії прав – на право обіймати певні (аналогічні) посади або займатися певною діяльністю.

6. Відсторонення від посади здійснюється стосовно особи, яка має процесуальний статус підозрюваного або обвинуваченого, а «позбавлення права...» призначається засудженому.

7. Однією зі спеціальних умов відсторонення від посади є перебування підозрюваного або обвинуваченого на посаді на момент прийняття рішення (ухвали), а однією із умов призначення «позбавлення права...» є вчинення винним злочину з використанням займаної посади або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю, незалежно від того обіймає він цю посаду або займається цією діяльністю на момент ухвалення вироку.

8. Застосування заходу забезпечення кримінального провадження не тягне за собою судимість (ст. 88 КК), яку тягне призначення покарання.

9. «Позбавлення права...» може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років; а відсторонення від посади здійснюється на строк не більше двох місяців.

10. Відсторонення від посади може бути здійснено за вчинення злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу, «позбавлення права...» призначається незалежно від тяжкості злочину.

Таким чином, покарання у виді «позбавлення права...» і захід забезпечення кримінального провадження у виді відсторонення від посади, на перший погляд, схожі між собою і призводять у певних випадках до схожих наслідків (відсторонення особи від посади). Однак ця схожість лише уявна: розглядані інститути є зовсім різними за юридичною природою, мають різні ознаки і тягнуть настання різних наслідків, відтак їх не можна ототожнювати і підміняти один одним.

УДК 343.21: 343.278

Шиян О.Ю.

канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРЕДМЕТ НЕЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Предметом нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням є бюджетні кошти, поняття яких міститься в примітці 1 до ст. 210 КК, згідно з якою до бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування.

Р. А. Волинець наголошує, що зміст предмета злочину, передбаченого ст. 210 КК, дає підстави стверджувати, що законодавець дещо обмежив кримінально-правову охорону державних фінансів, оскільки в цій нормі йдеться лише про бюджетні кошти, до яких не належать кошти з державних цільових позабюджетних фондів, які є самостійною ланкою фінансової системи, що становить відокремлені від бюджетної системи публічні фонди фінансових ресурсів, які створені органами державної влади для вирішення соціальних завдань суспільства (виплата пенсій, допомоги тощо) та призначені для реалізації конституційних прав громадян на соціальний захист, що є негативним з погляду захисту державних фінансових ресурсів [1, с. 38].

Н. О. Гуторова пропонує в ст. 210 КК до предмета злочину поряд з бюджетними коштами включити й кошти державних позабюджетних фондів, зазначаючи, що державні позабюджетні фонди поряд із бюджетами є складовою державних фінансів, а тому потребують однакової кримінально-правової охорони [2, с. 118–119].

О. З. Гладун також пропонує доповнити назву та диспозицію ст. 210 КК, але вказівкою на кошти фондів лише державного загальнообов'язкового соціального та пенсійного страхування, виходячи з того, що ці кошти, хоч і

не включені до бюджету, використовуються для виконання функцій держави, а саме надання соціальних послуг та матеріального забезпечення непрацездатної частини населення (пенсіонери, безробітні) чи в зв'язку з настанням певних подій (смерть, народження дитини, нещасні випадки на виробництві та професійні захворювання). Отже, за своїм соціальним призначенням і порядком використання кошти фондів загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування практично не відрізняються від бюджетних [3, с. 30, 71–72].

Державні та місцеві позабюджетні фонди – це форма перерозподілу та використання фінансових ресурсів, залучених державою для фінансування суспільних потреб із визначених джерел, які мають цільові призначення.

До державних позабюджетних фондів, насамперед, належать державні цільові фонди (Фонд стабілізації підприємств та організацій, внесених до реєстру неплатоспроможних, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Фонд соціального захисту інвалідів, Державний інноваційний фонд України тощо), зокрема цільові страхові фонди (Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України, Фонд соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України тощо).

Місцеві органи влади, згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», можуть створювати місцеві позабюджетні фонди з метою залучення до бюджету додаткових фінансових ресурсів для забезпечення фінансування визначених програм на рівні регіону. Вони поділяються на два види: валютні та резервні. Місцеві валютні фонди створюються шляхом придбання іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також інших надходжень. Відповідні ради виступають розпорядниками коштів місцевих валютних фондів. Резервні фонди утворюються місцевими органами влади в обсязі 1% видатків відповідного бюджету. Кошти резервних фондів використовуються для фінансування невідкладних заходів, що не передбачені місцевими бюджетами [4, с. 115].

Таким чином, підтримую пропозицію розширити предмет цього злочину коштами державних і місцевих позабюджетних фондів, адже вони не включаються до складу Державного бюджету України та місцевих бюджетів, але за своїм соціальним призначенням і порядком використання схожі на бюджетні кошти та є складовою державних фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинець Р. А. Кримінальна відповідальність за порушення бюджетного законодавства (ст. 210 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2011. 215 с.

2. Гугорова Н. О. Проблеми кримінально-правової охорони державних фінансів України : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 459 с.

3. Гладун О.З. Злочини проти порядку виконання бюджету: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис. ... канд. юрид. наук. Київ: Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України, 2012. 220 с.

4. Кудряшов В. П. Курс фінансів : навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 431 с.

УДК 343.8

Градецький А.В.¹, Змалюкіна Ю.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-125 ЗНТУ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Принцип законності закріплений у ст. 4 КВК України, яка визначає підстави виконання та відбування покарань. Тому він передбачає законний вирок або інше рішення суду, а також визначення Законом України амністії чи помилування засудженого. Цей принцип закріплений також у ст. 7 (основи правового статусу засуджених), ст. 8 (основні права засуджених), ст. 9 (основні обов'язки засуджених), ст. 10 (право засуджених на особисту безпеку) тощо.

Принцип законності передбачає не тільки чітке дотримання норм кримінально-виконавчого права, але й норм міжнародних стандартів щодо поводження з засудженими. Законність також є передумовою того, що всі кроки держави в бік відкритості кримінально-виконавчої системи, запровадження нових підходів у роботі із засудженими щодо їх виправлення і ресоціалізації спочатку мають отримати необхідне законодавче закріплення.

Законність як принцип кримінально-виконавчого права, кримінально-виконавчого законодавства і як принцип діяльності органів і установ виконання покарань відображений у пункті 14 статті 92 Конституції України, де сказано, що винятково законами України визначається діяльність органів і установ виконання покарань. Оскільки виконання покарань являє собою урегульовану законом діяльність адміністрації органів і установ виконання покарань, то з цього випливає, що ексекутивна діяльність вимагає суворого дотримання законодавства адміністрацією органів і установ виконання покарань.

Підтримка режиму законності має виняткове значення при реалізації правообмежень, властивих покаранням і необхідна як для вирішення завдань кримінально-виконавчого законодавства, так і для охорони прав і інтересів засуджених. Відступ від закону в ексекутивній діяльності адміністрації органів і установ виконання покарань приводить до порушення прав і законних інтересів засуджених.

Пронизуючи собою всі напрямки діяльності органів і установ виконання покарань, а особливо ексекутивну діяльність, здійснювану адміністрацією органів і установ виконання покарань як суб'єктом виконання покарань, принцип законності поширюється на поведінку засуджених як суб'єкта відбування покарання, а також на дозволену чи обов'язкову діяльність учасників діяльності з виконання покарань.

Сутність принципу законності в ексекутивній діяльності варто визначити як правило точного і безумовного здійснення вимог кримінально-виконавчого законодавства всіма суб'єктами й учасниками діяльності з виконання покарань, незалежно від їхнього правового положення. Здійснення принципу законності в діяльності органів і установ виконання покарань припускає, що суб'єкти й учасники діяльності з виконання покарань обов'язково виконують дії, передбачені кримінально-виконавчим законодавством, незважаючи на те, що звернені до них вимоги закону можуть бути різними за формою і змістом.

При з'ясуванні змісту принципу законності в кримінально-виконавчій діяльності необхідно виходити, по-перше, з того, що в адміністрації і засуджених, а також в учасників ексекутивної діяльності мається своє чітко окреслене коло прав, яке відрізняється за конкретним змістом прав і обов'язків, а, по-друге, враховувати, що здійснення діяльності суб'єктом виконання, учасниками ексекутивної діяльності і поведінка засуджених повинні бути в рамках суворого, неухильного дотримання вимог кримінально-виконавчого законодавства, поза залежністю від їхнього правового статусу. Таким чином, при виконанні кримінальних покарань, реалізація принципу законності полягає в тому, що повинно бути, по-перше, суворо дотримане правове положення засуджених, забезпечене неухильне виконання ними покладених на них обов'язків і заборон, реальна можливість використання засудженими прав, наданих законом. По-друге, співробітники кримінально-виконавчих установ і органів повинні неухильно виконувати свої обов'язки і для цього повною мірою реалізовувати свої права. З цього випливає, що єдина сутність принципу законності в кримінально-виконавчій діяльності дає підстави стверджувати, що діяльність і поведінка суб'єктів і учасників ексекутивної діяльності повинні бути підпорядковані, відповідати вимогам кримінального і кримінально-виконавчого законодавства поза розходженнями від конкретного змісту їхніх прав і обов'язків. Уточнюючи це

положення, можна сказати, що принцип законності в діяльності органів і установ виконання покарань знаходить свій конкретний прояв в обов'язку суб'єктів виконання і відбування покарання, а також учасників виконавчої діяльності дотримуватись усіх вимог як матеріальних, так і процесуальних норм кримінально-виконавчого законодавства, а в першу чергу норм, що визначають принципи діяльності з виконання покарань.

У системі принципів кримінально-виконавчого права законність виконує охоронні функції, заступаючи на охорону справедливості, гуманізму, поважання прав людини. Це виявляється в законодавчому закріпленні сукупності даних етичних цінностей, що разом і утворюють право.

УДК 343.8

Градецький А.В.¹, Ільченко Х.Ю.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-125 ЗНТУ

ПРИНЦИП НЕВІДВОРОТНОСТІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ В ЕКЗЕКУТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У юридичній літературі звертається увага на те, що принцип невідворотності покарання є міжгалузевим принципом, який знаходить своє вираження в нормах кримінального, кримінально-процесуального і виправно-трудоного (кримінально-виконавчого) права. Принцип невідворотності покарання відображає зв'язок між злочином і покаранням, із його допомогою просліджується наступність стадій кримінальної відповідальності. Невідворотність покарання – об'єктивно існуючий, повторюваний, істотний зв'язок етапів кримінальної відповідальності, що характеризує її поступальний розвиток.

Принцип невідворотності виконання покарання означає безумовність виконання покарання, призначеного судом, обов'язок засудженого сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки та дотримуватись встановлених вимог (ст. 9 КВК України регламентує, що «невиконання засудженим своїх обов'язків і законних вимог суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин тягне за собою встановлену законом відповідальність»). Невідворотність виконання покарання є основою кримінальної політики будь-якої держави, авторитету кримінального судочинства та довіри населення до влади.

Принцип невідворотності покарання у КВП виявляється в тім, що кожне призначене судом покарання повинно бути належним чином виконане, поки не мине його термін чи воно не буде в законному порядку скасоване.

Невідворотність виконання покарання – це об'єктивна закономірність ексекутивної діяльності, у якій вона виявляється як необхідність. Невідворотність виконання покарання є вираження необхідності виконання покарання, що визначає характер розвитку кримінально-виконавчої діяльності. Отже, необхідність – невід'ємна риса принципу невідворотності виконання покарання. Необхідність принципу невідворотності виконання покарання полягає в тому, що якщо є умови, які служать сферою його прояву, то даний принцип неминуче реалізується.

Принцип невідворотності виконання покарання є особливою засадою правової регламентації власне ексекутивної діяльності, дозволяючи диференціювати такі, що входять в систему принципів кримінально-виконавчого права і доповнюють один одного, принципи поважання прав людини, гуманізму, справедливості і законності. Як «особливе» принцип невідворотності виконання покарання виступає сполучною ланкою між вказаними загальними принципами і принципами виконання окремих видів покарань.

Як видається, принцип невідворотності виконання покарання не тільки дає можливість розчленувати систему загальних принципів, наділивши кожного з них індивідуальністю, але і як «особливе» має багато подібних моментів із загальними принципами кримінально-виконавчого права, одночасно доповнюючи і конкретизуючи їх. Реалізуючись у структурі кримінально-виконавчої діяльності, принцип невідворотності виконання покарання може виконувати своє функціональне призначення лише у взаємозв'язку з іншими вимогами, вихідними засадами ексекутивної діяльності.

У теорії кримінально-виконавчого права принцип невідворотності виконання покарання, з одного боку, відображає закономірне, необхідне й істотне в ексекутивній діяльності, а з іншого, є рушійною силою практики виконання покарань, а також фактором, що визначає правові засоби регулювання діяльності органів і установ виконання покарань.

Невідворотність виконання покарання – одне з найбільш усеосяжних, найбільш широких понять кримінально-виконавчої діяльності. Принцип невідворотності виконання покарання в нормах кримінально-виконавчого законодавства повинний виступати як один з найважливіших характерних ознак кримінально-виконавчого права, оскільки кримінально-виконавче законодавство покликане відображати стійкі, повторювані зв'язки між структурними елементами кримінально-виконавчої діяльності, що у безлічі проявів і складають сутність виконання покарання.

Отже принцип невідворотності виконання покарання знайде своє відображення в кримінально-виконавчого права і кримінально-виконавчому законодавстві, виявляючись в тім, що ці нормативно-правові системи повинні

будуть підкорятися закономірностям виконання покарання. Принцип невідворотності виконання покарання є перекладом на мову нормативних вимог об'єктивної закономірності виконання покарання, що виражає діалектику переходів об'єктивного і суб'єктивного. Іншими словами, принцип невідворотності виконання покарання в кримінально-виконавчому законодавстві, виражаючи суперечливу сутність кримінально-виконавчої діяльності, з необхідністю повинний вказувати на обов'язковість здійснення процесу виконання-відбування покарання і настання певних результатів у виді виконання покарання, що повинно бути урегульовано законом. Отже, принцип невідворотності виконання покарання є тим принципом, що підкреслює особливості ексекутивної діяльності, відображаючи її доцільний характер.

УДК 343.8

Градецький А.В.¹, Пусева Д.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-127сп ЗНТУ

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Провідною тенденцією розвитку сучасної системи покарань в Україні стає подальша її гуманізація, тобто становлення та зміцнення в ній одного з найважливіших і найбільш пріоритетних принципів – принципу поваги до прав людини.

В основі функціонування системи покарань знаходиться принцип гуманізму, який базується на загальних принципах галузей права, що регламентують боротьбу зі злочинністю, передусім таких, як кримінальне право, кримінологія, кримінально-виконавче право.

Принципи гуманістичної спрямованості покликані забезпечити системність правового регулювання суспільних відносин, які виникають при виконанні покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

У статті 28 конституції України знайшло своє відображення поняття людської гідності, що є основним у концепції прав людини: "кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність поведженню чи покаранню". Засуджені мають право на ввічливе поведження з боку адміністрації і персоналу органів і установ виконання покарань. Гідність засудженого виражається у визнанні його суб'єктом ексекутивної діяльності, наділеним відповідним правовим статусом.

В ексекутивній діяльності дотримання прав людини самим безпосереднім чином зв'язана з можливістю засудженого відстоювати свої права, звертаючись з пропозиціями, заявами і скаргами в суд, до уповноваженого верховної ради України з прав людини, у відповідні міжнародні судові установи, чи у відповідні органи міжнародних організацій, членом чи учасником яких є Україна, що передбачено статтею 55 Конституції України.

Права людини в діяльності органів і установ виконання покарань виявляються в активному обов'язку адміністрації їх дотримуватись щодо кожного із засуджених.

В частині 3 статті 63 Конституції України сказано: «засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду». У свою чергу ця конституційна норма відповідає гарантіям забезпечення належного механізму захисту прав людини, закріплених у Стандартних мінімальних правилах ООН, а також вимогам ставлення до засуджених, що знайшли відображення в Основних принципах поводження з ув'язненими, затверджених резолюцією 45-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р.. Таким чином, національне кримінально-виконавче законодавство, регулюючи діяльність органів і установ виконання покарань, повинне також відображати міжнародні стандарти виконання покарань і поводження з засудженими.

Перш ніж стати принципами діяльності органів і установ виконання покарань, основні засади, закріплені в Загальній декларації, зазнають певної метаморфози. Спочатку ці загальнолюдські ідеали існували лише як суб'єктивні категорії, як заява від імені ООН, як урочисте проголошення основних ідей у сфері прав людини. Одержавши свій розвиток у міжнародних документах спеціалізованого характеру, що відображають стандарти поводження з засудженими, вони здобувають суб'єктивно-об'єктивні ознаки в силу свого, як правило, рекомендаційного характеру. Наступною стадією їхньої об'єктивізації є закріплення вимог міжнародних актів у національному законодавстві – у цьому випадку вони здобувають обов'язкову силу й об'єктивно-суб'єктивні характеристики, такі як нормативність, стабільність, незаперечність і неприпустимість відступу від них навіть у порядку винятку. При цьому суб'єктивний елемент виявляється в можливості вибору законодавцем тих чи інших принципів, що будуть покладені в основу організації національної кримінально-виконавчої системи. Потім у практичній діяльності органів і установ виконання покарань принципи здобувають переважно об'єктивні властивості, що обумовлюють функціонування і гуманістичні тенденції розвитку кримінально-виконавчої системи.

У діяльності органів і установ виконання покарань необхідно створити такі умови, при яких вимоги принципів кримінально-виконавчого законодавства не зможуть бути тільки декларацією, формальною можливістю. На цій стадії свого розвитку принципи об'єктивно стають реальними засадами практичної діяльності адміністрації органів і установ виконання покарань.

Для того, щоб визнати ті чи інші положення як принципи кримінально-виконавчого законодавства, необхідно виходити з того, що принципи, по-перше, визначають побудову і зміст особливої частини кодексу, де регулюється виконання конкретних видів кримінальних покарань. По-друге, вони впливають на зміст інститутів і норм кримінально-виконавчого права, а також створюють орієнтири для інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють виконання різних видів покарання. По-третє, принципи кримінально-виконавчого законодавства через систему норм і шляхом безпосередньої дії впливають на практику виконання кримінальних покарань, коректуючи її на користь реалізації прогресивних ідей законності, гуманізму, рівності громадян перед законом тощо.

УДК 343

Міщенко Ю.О.¹

¹ студ. гр. Ю-114м ЗНТУ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

За загальним правилом, спадщину складають усі права та обов'язки, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Разом з тим, ст. 1219 ЦК України зазначається, що до складу спадщини не входять права та обов'язки, що є нерозривними зі спадкодавцем, тобто, особисті немайнові права. Визначаючи коло майнових авторських прав, необхідно керуватися нормами глави 35 і 36 ЦК України, а також враховувати положення Закону України «Про авторське право і суміжні права». Згідно з чинним законодавством, у спадщину передаються: майнове право на використання твору іншими особами та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Процес переходу майнових прав автора у спадок здійснюється у загальному порядку і може відбуватися за заповітом та за законом. У разі спадкування авторського права за заповітом, то воно може належати особі, яку призначено заповідачем – суб'єктом авторського права. У разі такого

спадкування автор може передати права у спадщину на твори, які вже створені та опубліковані, а також на такі, що можуть бути створені у майбутньому, та на твори, які ще не оприлюднені. Під час здійснення спадкування за законом воно не залежить від волі спадкодавця і можливе у таких випадках:

- спадкодавець не залишив заповіту;
- заповіт визнано недійсним в цілому або окреме його розпорядження;
- спадкоємці за заповітом відмовилися від прийняття спадщини або не прийняли її;
- особа, яка зазначена у заповіті як спадкоємець, померла до відкриття спадщини;
- заповіт охоплює лише частину спадщини.

Найбільше практичне значення з вищенаведених авторських прав мають право на використання твору та виключне право дозволяти використання твору. З виключного права на дозвіл або заборону використання твору іншими особами випливає ще одне майнове право, а саме право автора або іншої особи, яка має авторське право, вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору, окрім випадків вільного використання твору. Під час передання такого права набувач автоматично набуває ще й право на авторську винагороду за використання твору іншими особами. Так, право на винагороду є невід'ємним від виключного права на дозвіл або заборону використання твору й не може передаватися окремо від нього. Слід звернути увагу на різницю між спадкуванням права вимагати виплати винагороди за використання твору та інших майнових авторських прав та спадкуванням авторської винагороди, яка нараховується за життя автора, але яку він своєчасно не отримав, або яка була нарахована згідно з авторського договору на використання твору, вже після смерті автора, але до прийняття спадкоємцями спадщини.

Право спадкоємців на винагороду закріплено у випадку права слідування. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про авторське право та суміжні права» «автор твору образотворчого мистецтва, а у разі його смерті – спадкоємці впродовж строку дії авторського права користуються щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо». ЦК України називає це право – правом автора на частку від суми продажу оригіналу твору.

Право слідування носить двоякий характер, через це воно не відноситься ані до майнових, ані до особистих немайнових прав. Майнова

природа права слідування визначається зв'язком з його переходом у спадщину і дією продовж строку, який встановлюється для майнових авторських прав, а немайнова – неможливістю відчуженості ні автором, ні його спадкоємцями цього права іншим особам. Тобто, якщо спадкоємці передають свої виключні майнові права на твір іншим особам, за ними все одно залишається право слідування. Отже, остаточно статус права слідування, є незрозумілим, тобто, можна визначити, що воно має особливий статус. Слід зробити акцент й на тому, що перехід права слідування у порядку спадкового правонаступництва законодавство деяких країн світу не передбачає. Право слідування в таких країнах, як Німеччина, Чилі, Італія припиняється зі смертю автора.

Багато дискусій відбувається і навколо права доступу до твору образотворчого мистецтва. Ст. 26 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначає, що автор твору образотворчого мистецтва з метою його використання для відтворення має право вимагати доступу до цього твору, у випадку передачі твору образотворчого мистецтва у власність іншій особі, за умови, що це не порушує законні права і інтереси власника даного твору. Водночас, без достатніх підстав, власник не може відмовити автору в доступі до вказаного твору. Специфіка розглянутого права визначається тим, що на відміну від інших немайнових прав, воно припиняється у момент смерті автора, бо через свій характер вже не може реалізуватися. Отже, спадкування права доступу є неможливим, а при переданні виключних майнових прав на твір образотворчого мистецтва це право у автора все одно залишається.

УДК 347.65/68

Надієнко О.І.¹, Бодзяк А.С.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ

В Україні, як і в більшості країн Європи, підставою виникнення спадкового правонаступництва є заповіт або закон. Право на спадкування виникає спершу у осіб, визначених у заповіті. Лише за відсутності заповіту, визнання його недійсним або відмови від спадщини спадкоємців за заповітом право спадкувати одержують спадкоємці за законом.

За статтею 1233 ЦК, яка вперше дає визначення заповіту, заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Заповіт стає свого роду юридично оформленою волею спадкодавця після його смерті.

Поряд з «традиційною» формою заповіту ЦК запроваджує ряд нових, не відомих українському законодавству. Ці види правочинів, притаманні законодавству країн Західної Європи, значно розширюють спадкову правоздатність громадян і на перший погляд здаються дуже прогресивними. Але деякі з них не так вдало застосовуються на практиці, як хотілось би того людству.

Новою формою правочину виступає секретний заповіт. Законом допускається складання таких заповітів, що посвідчуються нотаріусами без ознайомлення зі змістом. Процедура їх складання проста: особа, яка склала секретний заповіт, подає його нотаріусові в заклеєному та підписаному конверті. Нотаріус ставить на конверті свій посвідчувальний напис, скріплює печаткою і в присутності заповідача поміщає його в інший конверт та опечатує.

Разом з тим, запропонована ст. 1249 ЦК України процедура є суто технічною та не має нічого спільного з нотаріальним процесом. Це викликає проблему, так як посвідчуючи правочин, нотаріус зобов'язаний перевірити його зміст на відповідність вимогам закону та з'ясувати дійсну волю заповідача. Пересічний громадянин не має достатніх правових знань для кваліфікованого складання заповіту. Положення документу можуть бути нечіткими та неузгодженими, викликати суперечки після відкриття спадщини. Секретні заповіти наражаються на ризик залишитися нереалізованими. Практика показує, що великою популярністю цей заповіт не користується.

Потребує вирішення і питання підписання секретного заповіту: підписання самого тексту заповіту і підписання конверта, в якому він міститься. Щоб унеможливити тиск на потенційного спадкодавця з боку інших осіб, з приводу підписання конверта, у якому подається заповіт, необхідно внести уточнення, що підпис на конверті із заповітом робить заповідач у присутності нотаріуса, бо тільки подання заклеєного конверта самим заповідачем і його присутність при посвідченні конверта нотаріусом не є достатньою, щоб виключити можливість розбіжності волі заповідача з його волевиявленням.

Що ж до підписання тексту секретного заповіту, то вирішити це питання буде складніше. Нотаріус повинен роз'яснювати заповідачеві, що текст заповіту має бути складений таким чином, щоб розпорядження не викликало неясностей та суперечок після відкриття спадщини. Але навіть якщо заповідач і дотримається цієї вимоги, ймовірність визнання такого заповіту нікчемним залишається, оскільки законодавець не надає чіткої відповіді на питання, чи необхідна наявність у тексті заповіту таких реквізитів, як дата і місце його складання. Як правило, умова про підписання правочинів сторонами є загальновідомою, і тому заповідач, зазвичай, ставить

свій підпис у кінці заповідального розпорядження без додаткової вказівки нотаріуса. Відомості ж про необхідність зазначення місця і дати складення заповіту не досить поширені. Особа може і не знати про необхідність їх зазначення. А нотаріус не зможе вказати на цю помилку та надати можливість заповідачеві її виправити через заборону ознайомлення з текстом секретного заповіту. Вирішуватись ця ситуація може припущенням, що правове значення для настання юридично значущих дій має лише дата посвідчення заповіту, а не дата його складення.

Також можна визначити недоліки порядку оголошення секретного заповіту. Нотаріус, отримавши відомості про смерть спадкодавця і відкриття спадщини, призначає день оголошення заповіту. Про день оголошення він повідомляє членів сім'ї та родичів спадкодавця. Але відсутній законодавчо закріплений граничний строк для повідомлення родичів спадкодавця про оголошення заповіту та строку призначення нотаріусом дати такого оголошення.

Крім цього, проблемним питанням є обмеження суб'єктного складу осіб, яких нотаріус повинен повідомити про день оголошення заповіту. Законодавець також не приймає до уваги випадки відсутності в заповідача родичів, нез'явлення в зазначений час родичів для ознайомлення зі змістом заповіту. Тобто не врегульованими залишаються питання щодо порядку оголошення заповіту без зацікавлених осіб. З цього приводу пропонується законодавчо закріпити можливість оголошення нотаріусом змісту заповідальних розпоряджень у присутності двох свідків зі складанням протоколу.

Отже, для подальшого розвитку секретного заповіту необхідно:

- визначити коло осіб, які мають право складати секретний заповіт;
- внести обмеження про те, що заповіт не може суперечити закону або моральним засадам суспільства;
- встановити обов'язковість зазначення лише дати посвідчення секретного заповіту та необов'язковість зазначення дати його складання;
- зазначити, що строк оголошення секретного заповіту має встановлюватися нотаріусом, але він не повинен перевищувати строку для прийняття спадщини.

УДК 347.451.2

Надієнко О.І.¹, Власюк І.П.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-117 ЗНТУ

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Серед зобов'язань, що складають особливу частину зобов'язального права, основне місце належить договірним. Цивільне законодавство України регулює велику кількість договорів, серед яких слід відмітити купівлю-продаж, міну, найм (оренду), найм жилого приміщення, позичку, дарування тощо.

Договір купівлі-продажу є одним з найпоширеніших договорів, що укладаються як фізичними, так і юридичними особами. В умовах ринкової економіки договір купівлі-продажу є одним з найефективніших засобів взаємозв'язку виробництва і споживання, відносин у сфері розподілу і перерозподілу матеріальних благ, забезпечуючи вільний і оптимальний розвиток усіх форм власності, підприємництва і торгівлі.

Правове регулювання у сфері купівлі-продажу є важливим напрямком цивільного права.

ЦК України виділяє такі види договорів купівлі-продажу: звичайний договір, договір купівлі-продажу у роздрібній торгівлі, поставку, контракцію сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Договір купівлі-продажу є оплатним, двостороннім і консенсуальним. Сторонами (суб'єктами) договору є продавець і покупець.

За договором купівлі-продажу продавець зобов'язується передати майно у власність покупцеві, а покупець зобов'язується прийняти майно і сплатити за нього певну грошову суму (ст. 655 ЦК України).

Суттєвими умовами цього договору є умови про предмет і ціну. До тих пір, поки сторони не дійдуть згоди щодо цих умов, договір купівлі-продажу не може вважатися укладеним, незважаючи на погодження інших умов (строку, місця, способу виконання тощо). Інші умови також можуть бути значення суттєвих, якщо щодо них за заявою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди.

Двосторонній характер купівлі-продажу зумовлює взаємне виникнення у кожної із сторін прав і обов'язків. Зокрема, укладаючи цей договір, продавець приймає на себе обов'язок передати покупцеві певну річ і водночас набуває права вимагати її оплати, а покупець, у свою чергу,

зобов'язаний здійснити оплату придбаної речі і водночас набуває права вимагати від покупця її передачі.

До договору купівлі-продажу, виходячи з того, що це двосторонній правочин, застосовуються загальні вимоги ЦК України до їх укладення. Якщо момент укладання і виконання договору співпадають, його можна укласти в усній формі, якщо не співпадають – у письмовій. Хоча ст. 657 ЦК України встановлює і виняток з цього стосовно форми договорів купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку (квартири) або іншого нерухомого майна. Всі вони укладаються у письмовій формі і підлягають нотаріальному посвідченню та державній реєстрації, відповідно до Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р.

Власникові не обов'язково особисто брати участь в укладенні договору купівлі-продажу. Він може здійснити ці повноваження через свого представника або комісіонера. В такому випадку покупець досягає тієї самої мети, що і при купівлі майна безпосередньо у власника, хоча й з певними особливостями. Так, при продажу майна, зданого на комісію, продавцем виступає комісіонер, а не власник такого майна. Тому у разі виявлення відхилень від умов договору купівлі-продажу покупець звертається з претензіями до комісіонера (продавця), а не до комітента (власника). При укладенні договору купівлі-продажу продавцем через свого повіреного (на підставі договору доручення) стороною в ньому є власник, а не повірений.

Встановлено чисельні проблеми при нотаріальному посвідченні договорів купівлі-продажу нерухомого майна. Вони можуть виникнути внаслідок: наявності зареєстрованого обтяження, пошкодження правовстановлюючих документів, відсутності реєстрації оцінки квартири в реєстрі фонду державного майна України, відсутності згоди співвласників на купівлю продаж квартири, відсутності згоди органу опіки і піклування на купівлю продаж квартири, якщо в квартирі приписані неповнолітні, відсутності реєстрації (приписки) продавця або покупця, наявності боргів по комунальних послугах, щодо яких не вирішено питання тощо.

Шляхами подолання вищезначених проблем вбачається наступне. Слід:

- заздалегідь погодити всі юридичні умови;
- додатково перевірити в нотаріуса, який буде посвідчувати угоду купівлі-продажу нерухомості, потрібні документи;
- всі дрібниці вирішити до дня підписання угоди;
- постійно консультиватись з юристом з питань купівлі-продажу.

УДК 343.01

Філей Ю.В.¹, Ніколюк А.А.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-114м ЗНТУ

СОЦІАЛЬНА ОБГРУНТОВАНІСТЬ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Проблема соціальної обгрунтованості санкцій складна і багатоаспектна, оскільки як явище приватного порядку залежить від безлічі інших аспектів, зокрема, від соціальної обгрунтованості всієї системи покарань, інакше неможливо вести мову про пошуки й побудову соціально обгрунтованих санкцій. Вважаємо за необхідне розглянути відображену в санкціях систему покарань через призму гуманістичних ідей.

І.Я. Козаченко стверджує, що системно-структурний і функціональний підхід законодавця при визначенні переліку кримінальних покарань дозволяє виявити не лише видову і змістову особливість покарань, а й їх єдину соціально-правову і моральну природу.

У свою чергу система кримінальних покарань належить до динамічних систем, оскільки її елементи не залишаються незмінними. Перелік видів покарань міститься в ст. 51 КК. Розширення переліку покарань, які застосовуються, орієнтовано на реалізацію таких принципів кримінального права, як гуманізм, економія кримінально-правової репресії, індивідуалізація покарання.

Розташування видів покарання у КК 2001 р. подано у зростаючому порядку (від найменш до найбільш тяжких), на відміну від КК 1960 р., що містив спадаючий порядок (від найбільш тяжких до найменш тяжких видів покарання). Зміни в чинному законодавстві викликані орієнтуванням суддів на застосування більш м'яких видів покарання відповідно до принципу гуманізму. Хоча, наприклад, А.П. Козлов зазначає, що система покарань не стане більш гуманною, якщо переставити місцями покарання, оскільки закон математики говорить: від зміни місць доданків сума не міняється. Тому гуманізація кримінального права і порядок розташування в переліку видів покарання ніяк не пов'язані.

С.І. Дементьєв звертає увагу на те, що в наукових працях з кримінального права недостатньо висвітлюються питання визначення найбільш доцільних видів покарання та їх обсягів за ті чи інші конкретні злочини, тому необхідні подальші наукові розробки і рекомендації. Проаналізувавши дослідження, автори яких використовують термін «ефективність покарання», І.А. Вартилицька робить висновок про те, що

застосовуючи це поняття, вчені фактично мають на увазі ефективність відповідної санкції, її виду та розміру.

Однією з найбільш важливих і необхідних передумов визначення судом законних, а відтак, і доцільних мір покарання, є суворе дотримання вимог ст. 65 КК про призначення покарання в межах, встановлених у санкції статті Особливої частини, яка передбачає відповідальність за вчинений злочин. Врахування цієї вимоги припускає, що в кожному конкретному випадку суд повинен орієнтуватися на ті види та розміри покарання, які передбачені відповідною санкцією кримінального закону, а також враховуючи положення Загальної частини. Окрім випадків призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

З усіх видів покарання, які використовуються у Кримінальному кодексі, законодавцем, на жаль, перевага віддається позбавленню волі, яке альтернативно чи безальтернативно передбачене у більшості санкцій.

При призначенні покарання у виді позбавлення волі не є винятком застосування ст. 69 КК. Тоді як покарання вище мінімального і до медіани санкції не є нормою, а наближене до максимуму санкції виявлено лише в декількох випадках. П.Л. Фріс наголошує, що «зіставлення судової й законодавчої депеналізації є надійним індикатором оцінки останньої. Так, якщо судова депеналізація фіксує суттєве зниження розміру та виду покарань, порівняно з нормативною, це повинно бути оцінено як сигнал («червона картка») необхідності корегування закону в бік пом'якшення покарання».

Таким чином, простежується чітка закономірність: чим вище розмір покарання у санкції, тим менше випадків призначення покарання на строк більше, ніж мінімально передбачено.

Свобода особи в демократичному суспільстві – одна з найважливіших соціальних цінностей. Це необхідно враховувати при організації кримінально-правової протидії злочинності, у тому числі при встановленні санкцій у виді позбавлення волі.

В аспекті висвітлення доцільності застосування позбавлення волі на короткий строк вважаємо за необхідне зупинитися на такому виді покарання, як арешт (ст. 60 КК). В.К. Гришук з цього приводу зазначає, що «за своєю правовою природою арешт є різновидом позбавлення волі на короткий строк, що полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції від суспільства». І дійсно, якщо порівняти законодавче визначення цих окремих видів покарання (арешт полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції (ч. 1 ст. 60 КК) і позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого (ч. 1 ст. 63 КК), то вони майже нічим не відрізняються, крім, звичайно, можливих строків. Відповідно до ч. 1 ст. 72 КК, при складанні покарань за сукупністю злочинів

та сукупністю вироків одному дню позбавлення волі відповідає один день арешту.

Отже, на нашу думку, існування арешту як окремого виду кримінального покарання є невиправданим і недоцільним. Чи є це твердження вірним може довести тільки час та судова практика.

УДК 343.01

Філей Ю.В.¹, Хращук М.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-114м ЗНТУ

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У сучасних умовах вивчення зарубіжного законодавства має велике науково-практичне значення. У зв'язку з цим проведення порівняльно-правового дослідження кримінально-правових санкцій за злочини проти власності в кримінальному законодавстві зарубіжних країн є актуальним через відсутність належного теоретичного висвітлення цього питання в сучасній національній правовій літературі.

Так, у ст. 3 Глави 1 КК Швеції санкціями за злочин визнаються покарання у виді штрафу, тюремного ув'язнення, умовного покарання, пробачії і передачі на спеціальне піклування. Тобто розходження між покараннями та іншими кримінально-правовими заходами впливу кодекс не робить.

Ст. 1 Глави 8 «Про крадіжку, розбій та інші злочини, пов'язані з викраденням майна» КК Швеції передбачає відповідальність за просту крадіжку до двох років тюремного ув'язнення. Малозначна крадіжка карається штрафом або тюремним ув'язненням на строк до шести місяців (ст. 2). За значну крадіжку передбачене тюремне ув'язнення на строк не менше шести місяців і не більше шести років (ст. 4). В останньому випадку повинно бути або проникнення в приміщення, або діяння було особливо небезпечним чи жорстоким за характером, було спрямоване на серйозні цінності, чи спричинило тяжкі та значні збитки (ч. 2 ст. 4).

Грабіж – насильницьке діяння, у тому числі приведення особи в безпомічний чи несвідомий стан (ст. 5). За грабіж передбачене тюремне ув'язнення на строк не менше одного року і не більше шести років. За тяжкий грабіж – тюремне ув'язнення на строк не менше чотирьох і не більше десяти років (як уже відзначалося, десять років – це максимальний розмір покарання

у виді тюремного ув'язнення на певний строк за КК Швеції). Тяжкий грабіж розуміємо як насильство, небезпечне для життя, або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або прояв значної жорстокості (ст. 6).

Стаття 1 Глави 9 «Про шахрайство та іншу безчесну поведінку» КК Швеції передбачає за шахрайство тюремне ув'язнення на строк не більше двох років. За тяжке шахрайство призначається покарання на строк не менше шести місяців і не більше шести років. Тяжким вважається шахрайство з використанням фальшивих документів або таке, що завдало значної шкоди (ст. 3).

Просте вимагання – тюремне ув'язнення на строк не більше двох років, якщо злочин є тяжким, то на строк не менше шести місяців і не більше шести років (ст. 4). За приховування майна, добутого завідомо злочинним шляхом, – не більше двох років тюремного ув'язнення (ст. 6).

Стаття 8 Глави 10 «Про присвоєння чужого майна» КК Швеції передбачає штраф за неповернення загубленого майна. Статтею 3 глави 12 «Про злочини, котрі заподіюють шкоду» за тяжке заподіяння шкоди призначається тюремне ув'язнення на строк не більше чотирьох років. Діяння повинно становити надзвичайну небезпеку для життя чи здоров'я когонебудь, або збитки заподіяні якому-небудь предмету великої культурної чи фінансової цінності. Незважаючи на настільки гуманні строки позбавлення волі, відповідно до ст. 6 Глави 26 КК Швеції, особа, яка відбуває тюремне ув'язнення на встановлений строк, повинна бути умовно звільнена, відбувши дві третини строку. Згідно зі ст. 5 Глави 30 «Про вибір санкції», якщо злочин був вчинений особою, яка не досягла віку вісімнадцяти років, то суд може призначити покарання у виді тюремного ув'язнення лише тоді, коли для цього існують екстраординарні підстави. Велике значення в кримінальному праві Швеції приділяється інститутам умовного покарання і пробації.

Відповідно до ст. 31 КК Данії, звичайними покараннями є тюремне ув'язнення, просте взяття під варту або штраф. Стаття 285 КК Данії встановлює покарання за крадіжку, шахрайство, вимагання у виді тюремного ув'язнення на строк, що не перевищує одного року і шести місяців. Стаття 286 КК Данії передбачає відповідальність за крадіжку при обтяжуючих обставинах, наприклад, вчинену групою осіб, чи з використанням зброї, або було вчинено значну кількість крадіжок, або висока цінність викрадених предметів у виді тюремного ув'язнення на строк не більше чотирьох років. За вимагання при аналогічних обставинах – тюремне ув'язнення на строк не більше шести років.

Стаття 288 КК Данії встановлює покарання за грабіж у виді тюремного ув'язнення на строк не більше шести років. За грабіж при особливо небезпечних обставинах – не більше десяти років тюремного ув'язнення. Пошкодження або знищення чужого майна карається штрафом або

тюремним ув'язненням на строк не більше одного року. У випадку особливо великих розмірів шкоди або якщо злочинець був раніше засуджений за цією статтею, то до тюремного ув'язнення на строк не більше чотирьох років. Якщо при зазначених обставинах шкода була завдана через грубу недбалість, то покарання – штраф або тюремне ув'язнення не більше шести місяців (ст. 291).

Вибірковий аналіз санкцій за злочини проти власності за кримінальним законодавством деяких інших іноземних країн дає підстави для висновку, що в цілому вони є більш гуманними у порівнянні із відповідними положеннями КК України.

УДК 346.32

Шиян Д.С.¹, Дончик К.О.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-127сп ЗНТУ

ФУНКЦІЇ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ДОГОВОРУ

Господарський договір, як і будь-який інший, виконує в економіці ряд функцій. Функції господарського договору – це передбачені або санкціоновані законом регулятивні властивості його як юридичного акта, завдяки яким врегульовуються відповідні господарські відносини.

Одні функції притаманні будь-яким договорам (регулятивна, координаційна, контрольно-інформаційна, охорона), інші – переважно господарським договорам (планування, опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, узгодження економічних інтересів сторін договірною зв'язку з урахуванням загальногосподарського інтересу).

Загальні функції договору:

– регулятивна функція договору здійснює регулювання відносин між сторонами. Хоча договір укладається на підставі закону, але водночас забезпечує врахування специфіки конкретного господарського зв'язку і, відповідно, містить положення, що конкретизують положення закону (щодо порядку та строків виконання договірних зобов'язань, кількісних та якісних характеристик предмета договору тощо) чи заповнюють його прогалини (наприклад, встановленням конкретного розміру санкцій за порушення умов договору, якщо такі санкції не передбачені законом);

– координаційна функція забезпечує укладання господарського договору шляхом узгодження своїх позицій щодо змісту договору кожною стороною (з урахуванням приписів закону). На стадії виконання договору сторони координують свою діяльність відповідно до його умов. У разі

виникнення необхідності корегування певних умов договору зміна умов договору відбувається, як правило, за їхньої взаємної згоди і лише за відсутності останньої сторони – ініціатор внесення змін до договору має звернутися до суду;

- контроль-інформаційна функція проявляється в тому, що за допомогою господарського договору здійснюється контроль за ефективністю діяльності суб'єктів господарювання;

- ступінь ефективності охоронної функції господарського договору проявляється в можливості забезпечити захист прав і законних інтересів сторін договору. Сама наявність договору в передбаченій законом формі, зафіксовані в ньому права і обов'язки сторін, а також санкції за невиконання (неналежне виконання) останніх дозволяють здійснити в судовому порядку захист прав і законних інтересів сторін у разі порушення договірних зобов'язань.

Господарський договір виконує також специфічні функції, до яких належать:

- функція правового забезпечення економічних потреб. Цю функцію виконує такий особливий господарський договір, як державний контракт;

- планування – як господарських зв'язків, так і поточної діяльності суб'єктів господарювання. У формі держзамовлень планується: виробництво дефіцитної продукції; заходи щодо розвитку пріоритетних галузей народного господарства; виконання міждержавних економічних договорів; експортно-імпортна діяльність; вирішення соціальних проблем тощо. Державне замовлення реалізується шляхом укладання господарських договорів (державних контрактів) між його виконавцями і споживачами продукції, послуг, замовниками робіт;

- опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, а також цих суб'єктів з іншими організаціями та громадянами. Господарські договори забезпечують можливість координації їх діяльності, узгодження інтересів, досягнення компромісу з метою отримання певних взаємовигідних для сторін господарських результатів;

- узгодження економічних інтересів сторін договірною зв'язку з загальногосподарськими інтересами. Ця функція покладає на сторони договору обов'язок вжити всіх заходів, необхідних для виконання договірних зобов'язань, з урахуванням інтересів іншої сторони та загальногосподарського інтересу.

Таким чином, функції господарського договору – це передбачені або санкціоновані законом регулятивні властивості його як юридичного акта, завдяки яким врегульовуються відповідні господарські відносини. До функцій господарського договору відносять: регулятивна функція договору здійснює регулювання відносин між сторонами; координаційна функція

забезпечує укладання господарського договору шляхом узгодження своїх позицій щодо змісту договору кожною стороною (з урахуванням приписів закону); контрольно-інформаційна функція проявляється в тому, що за допомогою господарського договору здійснюється контроль за ефективністю діяльності суб'єктів господарювання; ступінь ефективності охоронної функції господарського договору проявляється в можливості забезпечити захист прав і законних інтересів сторін договору; функція правового забезпечення економічних потреб; функція планування – як господарських зв'язків, так і поточної діяльності суб'єктів господарювання; опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, а також цих суб'єктів з іншими організаціями та громадянами; узгодження економічних інтересів сторін договірної зв'язку з загальногосподарськими інтересами.

УДК 346.32

Шиян Д.С.¹, Криворученко Ю.М.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-127сп ЗНТУ

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ГОСПОДАРЬКОГО ДОГОВОРУ

При визначенні поняття господарського договору слід враховувати його характерні ознаки, до яких відносяться: по-перше, господарське законодавство регулює цей договір як угоду, що має визначену економічну і правову мету. Господарський договір завжди укладається з господарською (комерційною) метою для досягнення необхідних господарських і комерційних результатів. Це виробництво і реалізація за плату продукції, виконання робіт і оплата їхніх результатів, надання платних послуг. За критерієм мети господарські договори відмежовуються від інших договорів суб'єктів господарювання, які не обслуговують виробництво та обіг і є допоміжними.

По-друге, господарський договір є правовою формою взаємовідносин господарюючих суб'єктів між собою, визначає їх майнові обов'язки і направлений на досягнення певного результату ведення господарства. В організації ділових угод головне місце займає класичний договір, який чітко фіксує домовленості і визначає санкції за їх невиконання. Жодних усних домовленостей не зафіксованих в тексті договору, класичний договір не визнає. Тому при визначенні господарського договору необхідно враховувати і загальні категорії цивільно-правового договору, і особливі ознаки, відображені в господарському законодавстві.

По-третє, особливий суб'єктний склад – зазвичай господарські договори укладаються за участю суб'єктів (суб'єкта) господарювання. Найчастіше сторонами в господарському договорі є суб'єкти господарювання, проте такі договори можуть укладатися і за участю інших учасників господарських відносин: органів або організацій господарського керівництва (зокрема, при укладенні державних контрактів), негосподарських організацій (для задоволення їхніх господарських потреб у продукції, роботах, послугах суб'єктів господарювання), громадян як засновників господарських організацій корпоративного типу (для забезпечення спільної діяльності щодо заснування суб'єктів господарювання).

По-четверте, стосовно господарських договорів діють окремі правила щодо підстав їх укладання і змісту господарських договірних зобов'язань. Законодавством про господарські договори встановлено, що ті з них, які спрямовані на забезпечення пріоритетних потреб України в продукції, роботах та послугах, укладаються на підставі відповідних державних замовлень. Юридичною особливістю в такому разі є те, що зміст господарського договору, який укладається на підставі державного замовлення (державний контракт), обов'язково має відповідати цьому замовленню.

По-п'яте, умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються відповідно до обов'язкових для сторін нормативних документів, а у разі їх відсутності - в договірному порядку, з додержанням умов, що забезпечують захист інтересів споживачів товарів і послуг.

У своїх працях В. С. Щербина зазначає, що господарський договір – це домовленість суб'єкта господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарювання. Крім того, поняття господарського договору можна визначити виходячи зі змісту ст. 180 ГК, а саме: господарський договір є угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань як погоджених сторонами, так і тих, що беруться ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

При визначенні поняття господарського договору А. І. Кубах робить акцент на тому, що це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди майново-організаційні зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб) з урахуванням загальногосподарських (публічних) інтересів.

В свою чергу, Н. О. Саніахметова під господарським договором розуміє угоду майнового характеру між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами, що встановлює, змінює або припиняє права та обов'язки сторін при здійсненні господарської діяльності. Господарський договір – це регулятор конкретних господарських відносин між суб'єктами господарської діяльності, підстава виникнення господарсько-договірних зобов'язань.

На думку О. В. Старцева, поняття господарського договору виступає у двох аспектах: 1) під поняттям «договір» розуміються правовідносини, що виникають із договору як юридичного акта; 2) мається на увазі правовий документ, яким зафіксовано виникнення договірних зобов'язань з волі його учасників.

Таким чином, господарський договір – нормативно закріплена домовленість, укладена за встановленим змістом та формою, між суб'єктами господарювання, суб'єктами господарсько-організаційних повноважень, не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, спрямована на встановлення, зміну чи припинення прав і обов'язків, досягнення конкретної мети та забезпечується у випадку порушення можливістю застосування небажаних наслідків.

УДК 346.32

Шиян Д.С.¹, Тітова К.О.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-127сп ЗНТУ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

В сучасних економічних умовах України цінність господарського договору набула нового значення, що обумовлено підвищенням ролі господарського договору в регулюванні господарських відносин, поєднанням в ньому приватних та публічних інтересів, юридичних та економічних аспектів, здатністю господарського договору сприяти вирішенню соціальних завдань та усувати протиріччя між суб'єктами господарювання у процесі здійснення господарської діяльності, особливим ставленням держави при регулюванні господарсько-договірних відносин.

Держава встановлює особливі вимоги щодо змісту та форми господарських договорів, повноважень сторін укласти господарські договори, визначення волі сторін та волевиявлення. В сукупності такі вимоги з боку держави становлять умови дійсності господарських договорів та

дозволяють визначити дійсність господарських договорів, створюючи тим самим оптимальні правові засади нормального функціонування всієї системи господарсько-договірних відносин.

Під господарським договором слід розуміти нормативно закріплена домовленість, укладена за встановленим змістом та формою, між суб'єктами господарювання, суб'єктами господарсько-організаційних повноважень, не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, спрямована на встановлення, зміну чи припинення прав і обов'язків, досягнення конкретної мети та забезпечується у випадку порушення можливістю застосування небажаних наслідків.

За загальним правилом, господарський договір викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами. Порядок оформлення цього документу детально визначений у ст. 181 ГК України. Ст. 181 ГК України також закріплює можливість укладення господарського договору у спрощений спосіб, який дістав поширення у діяльності суб'єктів господарювання [1]. Проте, вивчення чинного законодавства та практики його застосування свідчить про наявність проблем, які пов'язані з укладання господарських договорів у спрощений спосіб.

Згідно зі ст. 181 ГК України є можливим укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів [1].

ГК України не закріплює умови, які мають бути дотримані, щоб господарський договір вважався укладеним у письмовій формі. На думку окремих авторів, для укладення господарського договору єдиною можливою формою є письмова форма, саме цим господарський договір відрізняється від цивільно-правового [2, с. 59].

В літературі підкреслюється, якщо договір укладається у спрощеній формі, слід враховувати, що у документах, якими обмінюються сторони, мають міститися всі істотні умови договору певного виду [3, с. 313].

Заслуговує на увагу твердження науковців про те, що ч. 1 ст. 181 ГК України не містить заборони стосовно усної форми господарських договорів. Тому за відсутності спеціальних приписів щодо форми певного господарського договору може застосовуватися загальне правило ст. 206 ЦК України: усно можуть вчинятися правочини, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність. Юридичній особі, що сплатила за товари та послуги на підставі

усного правочину з другою стороною, видається документ, що підтверджує підставу сплати та суму одержаних грошових коштів [4, с. 313].

Таким чином, недостатня конкретизація норми ч. 1 ст. 181 ГК України щодо укладення господарського договору у спрощеній спосіб ставить під сумнів ефективність її дії та не є оптимальною з точки зору законодавчої техніки. Тому цілком логічним є усунення цього недоліку шляхом конкретизації у ч. 1 ст. 181 ГК України спрощеного способу укладення господарського договору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 18, 19–20, 21–22. – Ст. 144.
2. Мілаш В. Є. Істотні умови договору і диспозитивність їх правового регулювання / В. Є. Мілаш // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 7. – С. 36–39.
3. Мічурін Є. О. Техніка складання договорів : [наук.-практ. посібник] / Є. О. Мічурін. – Х. : Юридичний світ, 2006. – 535 с.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт. : Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін. ; за заг. ред. В. К. Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.

УДК 346.32

Шиян О.Ю.¹, Токмань А.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-127сп ЗНТУ

КЛАСИФІКАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Суб'єкти господарювання у здійсненні своєї діяльності можуть використовувати широке коло господарських договорів, тому доцільно провести класифікацію цих договорів за певними ознаками.

Залежно від розподілу прав і обов'язків розрізняють:

а) односторонні договори. Згідно із ч. 2 ст. 626 ЦК України одностороннім є договір, у якому одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматися від них, а друга сторона наділяється лише правом вимоги, без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони. Наприклад, за договором позики позикодавець має право вимагати повернення позики, а позичальник зобов'язаний повернути позичене. Отже, позикодавець має тільки права, а позичальник – тільки обов'язок;

б) двосторонні договори. З укладенням такого договору обидві сторони наділяються як правами, так і обов'язками. Прикладом двостороннього договору є договір транспортного експедирування, оскільки в ньому й експедитор і клієнт набувають взаємних прав та обов'язків.

Залежно від характеру відносин між суб'єктами можна виділити: а) договори імперативного характеру (наприклад, такі договори укладаються між суб'єктом господарювання та органом державної влади на підставі державного замовлення, виконання якого є обов'язковим); б) договори диспозитивного характеру, які укладаються між двома рівноправними суб'єктами господарювання.

За моментом укладення договору розрізняють:

а) реальні договори. Згідно із ч. 2 ст. 640 ЦК України це договори, які вважаються укладеними з моменту фактичної передачі майна або вчинення певних дій. Так, за договором перевезення вантажу перевізник зобов'язується доставити ввірений йому другою стороною (вантажовідправником) вантаж до пункту призначення. Отже, зобов'язання перевізника виникають з моменту передачі йому вантажу;

б) консенсуальні – це такі договори, що вважаються укладеними з моменту досягнення згоди щодо всіх істотних умов. Іншими словами, договір буде вважатися укладеним безпосередньо після його підписання без здійснення фактичних дій, передбачених таким договором. Прикладом такого договору виступає договір контрактації сільськогосподарської продукції, який вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди щодо підписання договору, хоча поставка сільськогосподарської продукції, передача та оплата її проводитимуться у майбутньому.

За способом укладення та визначення змісту умов виділяють: а) договори приєднання; б) взаємоузгоджені договори, в яких суб'єкти вільні у виборі контрагента, виду договору, формулюванні конкретних умов тощо. Згідно з ч. 1 ст. 634 ЦК України договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією зі сторін у формулярах або інших стандартних формах, який може бути укладений лише шляхом приєднання другої сторони до запропонованого договору в цілому. Друга сторона не може запропонувати свої умови договору. Прикладами таких договорів можуть бути угоди про користування електроенергією, газом та інші договори з комунальними підприємствами.

Залежно від строків дії господарські договори можна поділити на: а) разові договори – укладаються для вчинення одноразової господарської операції (яскравим прикладом даного виду договорів виступає разовий договір на перевезення вантажів автомобільним транспортом); б) короткострокові договори – укладаються на строк до 1 року (так, договір загального страхування, як правило, укладається на один рік); в)

середньострокові договори – укладаються на строк від 1 до 5 років; г) довгострокові договори – укладаються на строк понад 5 років.

Виходячи зі змісту істотних умов, виділяють: а) прості договори, що мають у собі елементи лише одного виду договору; б) складні договори, які поєднують у собі елементи двох і більше договорів (наприклад, у договорі поставки можливо передбачити умову страхування вантажу).

За спрямованістю на певний результат існують договори, спрямовані на: а) передачу майна у власність; б) передачу майна у користування; в) виконання робіт; г) надання послуг.

За регулятивними функціями розрізняють: а) попередні договори – фіксують намір сторін укласти у майбутньому основний договір, а також зумовлюють характер підготовчих дій, спрямованих на забезпечення укладення та виконання основного договору та відповідальність сторін у разі їх відмови укласти основний договір; б) основні договори – безпосередньо породжують права та обов'язки сторін.

Таким чином, господарські договори можна класифікувати за різними ознаками. Залежно від розподілу прав і обов'язків розрізняють: односторонні та двосторонні договори. Залежно від характеру відносин між суб'єктами можна виділити: договори імперативного та диспозитивного характеру. За моментом укладення договору розрізняють: реальні та консенсуальні договори. За способом укладення та визначення змісту умов виділяють: договори приєднання та взаємоузгоджені договори. Залежно від строків дії господарські договори можна поділити на: разові, короткострокові, середньострокові та довгострокові договори. Виходячи зі змісту істотних умов, виділяють: прості та складні договори.

УДК 347.9

Шиян О.Ю.¹, Чайка М.В.²

¹ канд. юрид. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-126 ЗНТУ

ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ

Одним із проявів державного суверенітету є неприпустимість іноземного втручання в юрисдикційну діяльність. Судові рішення не діють за межами держави, у якій вони були ухвалені. Рішення іноземних судів можуть діяти в іншій державі, якщо остання їх визнала. Численні міжнародні договори передбачають взаємне визнання судових рішень.

Засноване на іноземному судовому рішенні право може вважатися існуючим тільки після того, як буде дозволене приведення даного рішення до виконання. Переваги визнання рішення іноземного суду по цивільному спору полягають у наступному:

1) визнання іноземного судового рішення заощаджує обом сторонам час і гроші, необхідні для іншого судового розгляду всередині країни, якщо тут виникає спір з питання, вирішеного іноземним судом;

2) скорочення навантаження судів. Встановити умови визнання судді, як правило, легше, ніж заново розглядати весь правовий спір про його фактичне і правове розуміння;

3) запобігання ухвалення таких, що суперечать одне одному, судових рішень, адже така ситуація заподіює шкоду здійсненню правосуддя, якої неможливо уникнути, якщо в різних державах повинно бути ухвалено судові рішення відносно тих самих фактичних обставин справи;

4) визнання іноземного судового рішення служить безпосередньо погодженості судових рішень у світових масштабах і тим самим інтересам порядку. Воно запобігає утворенню вільних від виконання судових рішень зон, здатних виникнути, якщо держава не визнає іноземні судові рішення і одночасно не дає повноважень на розгляд спору на її території.

Рішення іноземного суду – це рішення іноземних судів у цивільних, трудових, сімейних справах, вироки іноземних судів по кримінальних справах у частині, що стосується конфіскації майна та відшкодування шкоди потерпілій особі, а також рішення іноземних арбітражів і акти інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних, трудових, сімейних справ, які набули законної сили і підлягають визнанню та виконанню на території України відповідно до міжнародних договорів України.

Визнання рішення іноземного суду – це поширення законної сили рішення іноземного суду на територію України в порядку, встановленому законом.

Виконання рішення іноземного суду – це застосування заходів примусового виконання рішення іноземного суду в Україні в порядку, передбаченому законом.

Як впливає з ЦПК, умовами визнання та виконання рішення іноземного суду є наявність міжнародного договору України або взаємність за домовленістю з іноземною державою, рішення суду якої може виконуватися в Україні.

Проблема визнання і виконання рішень іноземних судів, зокрема, й іноземних недержавних установ, до яких відносяться арбітражні та третейські суди, існує давно, але вона розглядалась в основному науковцями лише крізь призму виконання міжнародних угод. Не можна заперечувати

належність цього питання до міжнародного права, зокрема, до міжнародного цивільного процесу, але можна розглядати й новий підхід до вирішення цієї проблеми, а саме з урахуванням функції судової влади в державі, структури судових органів та аналізу юридичної практики.

Слід відмітити, що враховуючи важливість цього питання, в Україні доволі мало наукових праць, які присвячені цій тематиці. В них переважає міжнародний аспект і не враховується взаємозв'язок міжнародних актів з «внутрішнім» законодавством України, а тому не беруться до уваги сучасні напрямки вдосконалення законодавства України.

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ НАУК»

УДК 329: 323.2

Арабаджієв Д.Ю.¹

¹ д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні політико-комунікативна сфера набула нових форм взаємодії влади і громадянського суспільства, яка дедалі більше корегується соціокультурними чинниками й технологічною складовою, тому ідеологія завжди залишається актуальною й практично значимою в життєдіяльності суспільства. Слід погодитися із професором В. Андрущенком, що жодні зміни в суспільно-політичному житті не спроможні знищити потребу людей в об'єднанні навколо певних інтересів та цінностей, а отже — знищити потребу в ідеології як усвідомленій, чітко визначеній меті суспільної діяльності [3].

Як відомо, вперше поняття «ідеологія» ввів в науковий обіг французький філософ Дестюд де Трасі, який у праці «Елементи ідеології» розглядав її як науку про закони походження людських ідей із чуттєвого досвіду [4]. Тож поняття «ідеологія» походить від поняття «ідея». Власне Д. де Трасі розглядав ідеологію як науку про ідеї, їх виникнення та функціонування.

Як правило, поняттям «ідеологія» охоплюється система форм суспільної свідомості, які водночас виступають як свідомо визначені форми національного, класового або групового духовного життя, система прийнятих цінностей, в яких відображені корінні інтереси тих чи інших соціальних груп [1, с. 167].

Політична ідеологія — складне і суперечливе духовне утворення. Вона покликана розкрити специфіку двох видів розвитку — політичного та ідеологічного — і водночас показати їх взаємодію, вплив політики на ідеологію та ідеології на політичний процес. Наукове осмислення сутності ідеології почалося тоді, коли вже набули розвитку ідеології лібералізму, консерватизму, а згодом і марксизму. Взагалі політика і політична комунікація не існує без ідеології, вона є їх структурним елементом.

Політичну ідеологію можна визначити як систему концептуально оформлених політичних, правових, релігійних, естетичних і філософських уявлень, поглядів та ідей, які відображають ставлення людей до дійсності й одна до одної, способи пізнання буття з позицій цілей, ідеалів, інтересів певних груп та суб'єктів політики [2, с. 223].

Не дивлячись на різні тлумачення сутності політичної ідеології в науковій літературі, питання, які стосуються її комунікативного потенціалу в сучасних умовах розвитку суспільства, досліджені не в повному обсязі. Насамперед, слід зазначити, що під комунікативним потенціалом політичної ідеології ми розуміємо те, що ідеологія виступає простором для знаходження спільної мови між правлячою елітою і громадянами, сприяє прийняттю політично важливих рішень, обміну інформацією за допомогою різних засобів і технологій. Такий комунікативний процес ускладнюється і, одночасно, збагачується тим, що тут актуалізуються ціннісні й нормативні, раціональні/нераціональні уявлення громадян, які впливають на усвідомлення всебічних взаємин з інститутами влади й між собою щодо участі в управлінні суспільством і державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михальченко М. І. Ідеологія [Текст] / М. І. Михальченко // Соціальна філософія : Короткий Енциклопедичний Словник. — Харків : ВМП «Рубікон», 1997. — 400 с.
2. Політологія [Текст] : підручник для вищ. навч. закладів / За ред. О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — 3-тє вид., перероб., доп. — К. : Академія, 2006. — 568 с.
3. Філософія політики [Текст] : підручник / Авт.-упоряд. : В. П. Андрущенко та ін. — К. : Знання України, 2003. — 400 с.
4. Kennedy E. «Ideology» from Destutt De Tracy to Marx, Journal of the History of Ideas [Text] / Kennedy E. — Vol. 40. — № 3. — 1979. — P. 353–368.

ВПЛИВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РІВЕНЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Децентралізація пов'язана з максимальною передачею більшості повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад – сіл, селищ та міст; чітким розмежуванням повноважень як між різними органами місцевого самоврядування, так і між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, з реалізацією принципу субсидіарності.

Європейський і світовий досвід свідчить, що місцеві проблеми можуть ефективно вирішуватись тільки на місцевому рівні. Держава ніколи не дійде до проблем кожного села чи міста, кожної вулиці чи двору. Сильне місцеве самоврядування базується на розвинутому громадянському суспільстві і демократії. Спільна відповідальність з територіальною громадою, підконтрольність жителям села, селища або міста, а не лише передача повноважень органам місцевого самоврядування стають тими чинниками, які відрізняють децентралізацію від централізації та федералізації.

Сьогодні, як розвинуті країни, так і ті, що розвиваються проводять політику децентралізації, серед них і Україна. Зважаючи на євроінтеграційний курс проголошених реформ, особливого значення набуває європейське розуміння сутності децентралізації.

Успішність реформи з децентралізації влади є запорукою розвитку свободи, демократії і громадянського суспільства в Україні, її економічного розвитку. Демократія участі на рівні територіальної громади має передувати конституційному перерозподілу повноважень на користь органів місцевого самоврядування. Децентралізація влади передбачає, що громади отримають не лише відповідальну місцеву владу, що буде спроможною, але й набір законодавчо прописаних інструментів впливу членів територіальної громади на місцевих чиновників.

Теорія громадянського суспільства базується на концепції індивідуальної автономії та свободи громадян. Відносини та взаємовплив громадянського суспільства та держави - цих двох підсистем єдиної соціальної системи - мають вирішальне значення для забезпечення демократичного розвитку країни шляхом децентралізації.

Неодмінною умовою становлення прогресивної демократичної держави та формування нації є зародження та розвиток суспільних інститутів, що утворюють громадянське суспільство. Україна, як незалежна держава, робить кроки на шляху до побудови економічно ефективного, соціально захищеного,

політично стабільного ладу, заснованого на принципах свободи, творчості та гуманізму. Можна констатувати, що сьогодні державні структури ще не в змозі реагувати на всі запити суспільства, тому особливого значення набувають громадські рухи. Для більшості зрозуміло, що чим більшим буде тиск громади на владу, тим швидше отримаємо результат – країну вільних людей. Влада має усвідомити, що тільки діалог із громадськістю, відкритість і прозорість у реалізації публічної політики, доступ до інформації є одним із ключових напрямів у процесі подальшого утвердження в Україні демократичних принципів діяльності держави в умовах реформування усіх сфер суспільного життя, а також головним елементом розвитку громадянського суспільства.

У сучасних умовах соціальна відповідальність у всіх сферах суспільного життя (економічній, політичній і соціальній) є однією з провідних вимог громадянського суспільства. Більшість населення України вже усвідомлює, що змінити державу не можна, покладаючись лише на політиків.

УДК 373.5.016:3

Бекдамірова Л.З.¹

¹ асп. ЗНТУ

ЄВРОКЛУБ ЯК ФОРМА ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проголосивши європейський вибір наша держава у партнерстві з різноманітними європейськими структурами в усіх напрямках своєї діяльності бере участь у світових інтеграційних процесах.

Всім відомо, що молодь – основна рушійна сила соціальних змін у суспільстві, верства населення, яка відчуває на собі найбільшу відповідальність за розвиток та укріплення громадянського суспільства, майбутнє нашої країни, її європейські перспективи розвитку.

Важливими умовами цих процесів є: достатній об'єм інформації про країн-сусідів, співпраця, розуміння європейських цінностей.

Існує безліч форм залучення молоді до євроінтеграційних процесів: круглі столи, дебати з європейських питань, тематичні акції, флешмоби, панельні дискусії.

Найбільш актуальною та ефективною з цих форм постає Євроклуб.

Євроклуб – об'єднання групи однодумців, які зацікавленні європейською тематикою, поглиблюють свої знання про Європу та європейську інтеграцію і поширюють інформацію, що стосується цієї теми, у навчальному закладі і місцевій громаді. Робота Євроклубу охоплює різні

сфери суспільної діяльності і спрямована на набуття гуманістичних європейських цінностей та формування почуття європейської єдності.

Діяльність Євроклубу можлива в таких варіантах:

- у формі позакласної форми навчання на базі навчального закладу (гурток, секція);

- у формі молодіжної неурядової організації;

- євроклуб може бути інтеграційним середовищем для співпраці декількох навчальних закладів, що розташовані в одному населеному пункті, районі чи мікрорайоні.

Значні можливості для розвитку цього напрямку має система освітніх закладів України.

Серед пріоритетних цілей діяльності євроклубу можна виокремити наступні:

- створення сприятливих умов для самореалізації учнівської молоді;

- надання практичних вмінь адаптуватися до життя, бути здатним до комунікації та захисту своїх прав;

- пропаганда ідей демократії, громадянського суспільства та європейської інтеграції;

- поширення інформації про Україну, її місце на Європейському континенті та роль у процесі євроінтеграції;

- налагодження співпраці української молоді з ровесниками з інших країн Європи;

- удосконалення навичок самостійного здобування та критичного аналізу інформації;

- залучення партнерів для організації спільних подій, розвиток духу співпраці та взаємодопомоги;

- сприяння процесам інтеграції, підтримка курсу України на інтеграцію в європейській структурі;

- створення сприятливих умов для реалізації здібностей та талантів учнівської молоді;

- сприяння вихованню європейської свідомості, пропаганда європейських цінностей;

- вироблення нового стилю відносин, поведінки, мислення; підготовка молоді до життя в об'єднаній Європі.

Учасники євроклубів набувають досвіду організації інформаційних кампаній, поширюючи знання про історію, культуру, традиції своєї країни та країн ЄС, відбувається зміцнення громадянського суспільства. Шляхом пошуку інформації, опрацювання нових друкованих та електронних джерел підвищується загальний інтелектуальний рівень, розвивається громадянська свідомість.

Діяльність євроклубів відкриває для молоді наступні перспективи:

- налагодження зв'язків з європейськими партнерами (обмін інформацією, досвідом, організація поїздок для дітей, зустрічей, спільних вечорів);

- ширше спілкування для молоді, їх розвиток, самореалізація, отримання нових перспектив;

- досвід з питань підготовки та проведення міжнародних круглих столів, парламентських ігор, різних форм діяльності, спрямованих на підвищення рівня інтелектуального рівня обізнаності молоді.

Отже, діяльність євроклубів допомагає формувати свідомих, соціально активних, добре поінформованих громадян, які приймають участь у процесах державотворення, вміють компетентно вирішувати різноманітні проблеми, відповідати за майбутнє своєї країни.

УДК 323.232

Волобуєв В.В.¹

¹ канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ПОПУЛІЗМ: ВАДА ЧИ ЯКІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Головні події політичного життя українського сьогодення можуть бути оцінені як зорієнтовані за змістом, манерою подання та адресою на угоду очікуванням якомога ширшого кола громадян-виборців, тобто – популістичні.

Одночасно, політичні актори, задіяні в продуціюванні таких політичних подій, всіляко намагаються позбутися в своїх проєктах популістського забарвлення, дорікнути за популізм політичним опонентам і зробити це як можна яскраво, зрозуміло – тобто, знову ж таки, популярно.

В своєму аналізі популізму ми виходимо з того, що популізм не є помилкою, маніпуляцією, деструктивною технологією і всім тим, що піднімає його до рівня загального зла.

Пропонуємо прийняти явище популізму як рису, притаманну суспільствам з переважно бідним населенням і некомпетентними громадянами. Саме такий стан суспільства вимагає використовувати популізм як метод донесення інформації, мобілізації населення, агрегації дій та т.п., що в свою чергу не випадково збігається з хрестоматійним переліком функцій політики, а це, в свою чергу, надає нам макіавеллівської сміливості стверджувати, що популізм – річ об'єктивна.

В цьому сенсі, на даний час, автор може запропонувати в аналізі популізму наступне: спираючись на певну соціальну онтологічність досліджуваного явища, та фрагментно досліджуючи популізм у моменти його

функціонування (не торкаючись структури цього явища політичного життя), - сприйняти його як певний режим політичної мобілізації та розрізняти:

демократичний популізм - режим політичної мобілізації широких мас населення, в їх інтересах та під проводом конкуруючих еліт;

тоталітарний популізм - режим політичної мобілізації широких мас населення, націлений на захист інтересів держави під проводом правлячої еліти;

охлократичний популізм - режим політичної мобілізації широких мас населення, націлений на захист інтересів радикальних груп під проводом харизматичних вождів.

УДК 316.351: 323.2

Попович Я.М.¹

¹ канд. філос. наук, старш. викл. ЗНТУ

НЕУРЯДОВІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянське суспільство – це суспільство соціально організованої структури, що складається за межами політичної системи, але частково охоплює її, оскільки вона також формується громадянами. Громадянське суспільство формується відповідними соціальними інститутами, головними серед яких є такі традиційні утворення, як сім'я, об'єднання за інтересами, церква, приватні чи колективні підприємства, профспілки, політичні партії, громадські організації, неурядові засоби масової інформації тощо. Системну якість їх визначає те, що утворюються вони не державою, а самими індивідами, які усвідомлюють власні інтереси й потреби, виявляють готовність і волю їх реалізації в безпосередній практиці. Функціонування (а особливо, активність) цих інститутів є показником зрілості суспільства загалом.

На думку П. Рабіновича громадянське суспільство – це «спільність вільних, рівноправних людей та їх об'єднань, яким держава забезпечує юридичні можливості бути власником, а також брати активну участь у політичному житті» [1, с.25].

А. Одинцова відносить до елементів громадянського суспільства:

– різні асоціації, що здійснюють свою діяльність на підставі реального самоврядування (територіальні, виробничі, за інтересами та інші, а також їх органи);

– правову державу, її апарат;

– політичні партії, що вважають за основне у своїй діяльності консенсус з іншими інститутами громадянського суспільства стосовно фундаментальних суспільних цінностей;

– інші структури, які засновані на єдності інтересів та функціонують на підставі горизонтальних зв'язків [3].

О. Чувардинський виділяє три основних структурні блоки громадянського суспільства. Першим і головним структурним елементом громадянського суспільства є людина як особистість у всій повноті її громадянських прав і обов'язків – суб'єкт громадянського суспільства. У цьому розумінні людина розглядається в дисертації у єдності її етнопонаціональних, соціальних, духовних, майнових, політичних, соціокультурних характеристик. Українське суспільство нині характеризується як суспільство розколотих цінностей. У той же час Україна не є розколотою країною ні цивілізаційно, ні економічно, ні політично. Більшість проблем утворює ідеологічно-ціннісна розколотість суспільства. Це означає, що в громадянському статусі людина є носієм «розколотих» цінностей, що нерідко суперечать одне одному й розколюють «громадянськість» як таку. Політичні партії та громадянські об'єднання складають другий структурний блок громадянського суспільства. Автор робить висновок, що більшість партій можуть розглядатись у статусі «партій» лише умовно, оскільки обслуговують не суспільні, а вузько групові чи навіть патронажно-персональні інтереси. Сучасні партійні лідери, як правило, є політиками малодосвідченими. Їм не вистачає професіоналізму, знайомства з основами партології, світовим досвідом політичної діяльності, її технологій та методики. Третій структурний блок громадянського суспільства складають неурядові громадські організації та засоби масової інформації [4].

Отже, поняття «громадські організації», звичне для української наукової літератури і практики, практично відсутнє або лише іноді вживається в іноземній правовій літературі та нормативних актах. За кордоном найчастіше застосовуються наступні терміни. Неурядові організації (НО) – це поняття, яке вважають найпоширенішим. Воно засвідчує, що організації створювані і керовані громадянами без жодного формального втручання держави. Волонтерські організації (ВО) – це такі, які діють завдяки волонтерській або добровільній праці (термін поширений у Великій Британії). Ці поняття відображають антикомерційний статус громадських організацій, їхню неприбутковість та добровільний характер об'єднання. Як бачимо, багатоманітність визначень термінів західними ученими зводиться до виокремлення ознак та особливостей, які фактично стосуються тих самих громадських організацій: неурядовість, неприбутковість, добровільність об'єднання членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бекешкіна І. Демократія, політична культура та громадянське суспільство в Україні / І. Бекешкіна // Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2000 р.). – К. : Центр Освітніх Ініціатив, 2001. – С. 629-639.
2. Попович В.М. Соціальна робота в контексті становлення громадянського суспільства в Україні. Вісник Львівського університету: серія соціологічна / голов. ред. Н.Й. Черниш, Львівський нац. ун-т. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2013. – Випуск 7. – С. 106-115.
3. Рабінович П.М. Громадянське суспільство і права держава (загальнотеоретичні міркування) / П.М. Рабінович // Українське право. – № 3. – 1996. – С. 22 – 35.
4. Чувардинський О.Г. Громадянське суспільство в Україні: становлення, функціонування, перспективи розвитку / О.Г. Чувардинський. – К., – Ніжин, 2006. – 276 с.

УДК 323.39: 316.46

Попович Я.М.¹, Кисельов Д.М.²

¹ канд. філос. наук, старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-218 ЗНТУ

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Імідж в умовах інформаційного суспільства відіграє роль найважливішого посередника між суб'єктом і об'єктом взаємодії, особливо під час виборів.

Політичний імідж виступає як певний критерій взаємодії, як політичний стиль, зразок політичної дії тощо [2]. Щодо політичного стилю, то він задає тон і модель лідерства, характер політичної комунікації лідера з тими, ким він керує.

Під іміджем політика, як правило, мають на увазі сукупність індивідуальних якостей політичного діяча, що забезпечують його сприйняття в соціальному і політичному середовищі. Звичайно, є імідж політичного лідера, політичної партії, держави [1, с. 133].

Формування політичного іміджу — це мистецтво цілеспрямованого управління враженням, яке з'явилося разом з класовою диференціацією суспільства. Зокрема, затребуваними виявилися і фахівці, здатні підсилити необхідне враження. Таким мистецтвом володіли вже в давніх Єгипті, Римі (досить пригадати сценарій в'їзду Клеопатри до Риму). Будь-який монарх в

період нової історії мав штат фахівців, які розробляли певні церемонії взаємодії царських персон з підданими.

Мистецтво формування іміджу політичного лідера досягло певної вершини в ХХ ст. у фашистській Німеччині і в СРСР. Імідж Й. Сталіна, сформований офіційною пропагандою, до цих пір для багатьох людей старшого покоління залишається незмінним, не дивлячись на всі подальші публікації щодо методів його справжньої діяльності.

Розглядаючи політичний імідж, фахівці нерідко визначають його як цілеспрямовано формований і пропагований образ кандидата/політичної партії, суспільного або політичного руху, забуваючи про те, що імідж в політичній сфері існує як феномен масової свідомості незалежно від реалізації (а іноді всупереч) передвиборчих технологій.

Імідж виникає тільки тоді, коли суб'єкт політики стає «публічним». До того ж для виникнення політичного іміджу необхідний хоч би один член суспільства. В процесі комунікації імідж може змінюватись, тому що він реагує на зміни економічних, політичних, соціальних та інших ситуацій, які впливають на «неусвідомлені» потреби суб'єктів сприйняття. В цілому політичний імідж завжди є у певній мірі «напівправдою» — він задає напрями для «домислення», відповідно, до наявного соціального досвіду суб'єкта.

Оскільки політичний імідж є складним, багатофакторним феноменом, то його специфіка пов'язана з особливістю політики, як видом діяльності, характером діяльності політичного лідера або організації. Ефективність політичного іміджу виявляється як у високому рейтингу популярності його носія, так і в можливостях впливу на громадську думку, мобілізацію потенціалу громадян, підвищення репутації держави в цілому.

Отже, імідж, впливаючи на долю політика, як змістовно, через ті соціальні ролі і позиції, рівень яких досягається суб'єктом, так і в темпокоректуючому плані — полегшуючи або ускладнюючи просування лідера до досягнення центральних сенсоутворюючих цілей його життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк С. Г. Політичний імідж як відображення політичної свідомості громадян України в умовах соціально-політичних перетворень [Текст] / С. Г. Денисюк // Нова парадигма : журнал наукових праць / голов. ред. В. П. Бех. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. — Вип. 45. — С. 133–140.

2. Розумний М. М. Структурна основа і динаміка сучасного політичного іміджу [Текст] / М. М. Розумний // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2007. — Вип. 64 (Частина I). — С. 79–84.

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА КОМУНІКАЦІЮ ВЛАДИ

Різні елементи політичної культури мають неоднаковий ступінь стійкості й функціональної значущості й при цьому знаходяться в певній підпорядкованості. Маючи це на увазі, У. Розенбаум виокремлює компоненти політичної культури, які впливають на комунікацію. Це орієнтації щодо урядових структур; орієнтації відносно інших політичних систем; орієнтації щодо власної політичної діяльності [696, с. 6–7]. Перша група включає оцінку основних владних інститутів, їх символів та «відповідь» на них тощо.

Сьогодні українські громадяни звертаються до різноманітних культурних орієнтирів, цінностей, стереотипів, стандартів, які намагаються імплантувати в сферу політики. Таке масове перенесення людьми своїх загально соціальних орієнтацій у політичну сферу породжує виняткову складність, строкатість мотивацій, форм участі, а, отже, й способів комунікації. Люди, які керуються індивідуальною логікою щодо влади, цілком не задовольняються доктринальними схемами дійсності, а інформацією про реакції, оцінки влади. Їх вабить не боротьба з ворожими ідеями, а інформація, що дозволяє пристосовуватися до позицій влади з метою задоволення своїх індивідуальних цілей. Інформація, що дає можливість пристосуватися до такої динаміки позицій, стає набагато привабливішою, ніж пояснення всієї панорами подій. І не випадково за таких умов «найбільший інтерес викликає обмін інформацією, що легше за мислення, простіше, доступніше, привабливіше» [64, с. 170].

Нова інформаційно-політична культура і створена таким способом система організації комунікації влади і громадян відображає нові досягнення комунікативної реальності. Медіа-політичні мережі, що формуються, через свою принципову антигегемоністичність і наростання індивідуалізації технотелемедіумів перетворюють людей у громадян інформаційно доступного світу. Відповідно, політика і політична культура трансформуються в медіа-явище, задаючи організації владну форму, яку можна вивчати як інфократію. В її межах регулювальний потенціал і засоби здійснення державної влади генетично обумовлені характером комунікації влади і громадян, політична участь яких ініціюється культурними формами [169].

Таким чином, в плані особливостей політичної культури українського суспільства, досить вдалим є приклад політичної комунікації в розвинених

країнах, де президент не може запровадити жодну ініціативу, якщо за цим не стоїть консенсус суспільства, тобто політик здійснює такі заходи і кроки, які потрібні і підтримані суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брудный А. А. О публичной коммуникации [Текст] / А. А. Брудный // Методологические проблемы социальной психологии. — М. : Наука, 1975. — С. 165–182.

2. Денисюк С. Г. Політична комунікація в просторі політичної культури: діалектика взаємозв'язку [Текст] / С. Г. Денисюк // Нова парадигма : журнал наукових праць / голов. ред. В. П. Бех. — Вип. 92. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. — С. 62–72.

3. Rozenbaum W. Political Culture [Text] / Rozenbaum W. — New York : Random House, 1975. — 180 p.

УДК 32.019.5: 37

Попович Я.М.¹, Шиліна А.А.²

¹ канд. філос. наук, старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-218 ЗНТУ

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН

Освіта як сфера соціокультурної практики, спрямована на виховання таких патріотів України, що водночас відчували б себе громадянами європейського світу, поділяючими європейські цінності, набуває національного пріоритету як один з найголовніших чинників формування суспільства демократичного типу.

Джерелом культурного та суспільного капіталу є освітні системи, які мають допомогти навчанню демократії та справедливості. Такі цінності як рівність можливостей, відповідальна свобода, шанування інших та інакших, захист слабших, визнання різноманітності відповідають сучасному розумінню демократичного ідеалу. Тому якість і рівність в освіті – це два пріоритети освітньої політики. Вони декларуються педагогічними філософіями та ідеологіями і так чи інакше знаходять втілення в освітній політиці усіх демократичних країн. Ці дві вимоги є невід'ємними складовими головного напрямку вдосконалення освіти в країнах молоді демократії, який має загальну назву – демократизація. Поняття демократизації освіти широке та неоднозначне. Демократичність повинна характеризувати як процес навчання та викладання («демократія в аудиторії»), так і весь уклад повсякденного життя учнів і студентів («студентське самоврядування»).

Неменше значення має присутність демократії в організації системи освіти в суспільстві в цілому (йдеться, насамперед, про автономність навчальних закладів) [1, с. 56]. Демократизація освіти — найважливіша складова процесу демократизації світової спільноти. Вона стосується й управління освітою, й реалізації навчального процесу. Демократизація проникає й у сам зміст освіти, що все більше орієнтується на реалізацію в її системі невід’ємних прав людини.

Для того, щоб впевнено стати поряд з провідними націями світу й посісти гідне місце у світовому співтоваристві, Україна за допомогою своєї системи освіти має не тільки готувати кваліфікованих фахівців, але й формувати соціально зрілих, відповідальних, культурних, духовно зрілих громадян країни. Яким чином перебудувати пострадянську систему освіти в національну українську, як готувати фахівців, яку модель виховання застосувати в процесі навчання — ці та інші питання є надзвичайно актуальними і для філософів, і для педагогів, і для державних діячів. Згідно позиції В. Огнев’юка «за складних і суперечливих умов переходу України до демократії, коли суспільна атмосфера просякнута соціальними, політичними, етнічними, релігійними, клановими й міжособистісними суперечностями, прикметною ознакою стало зіткнення протилежних цілей, інтересів, думок, пропозицій і поглядів, особливо гостро постає проблема виховання громадян на засадах толерантності щодо політичної, соціальної, етнічної, релігійної, вікової «інакшості» при негативному ставленні до несправедливості, приниження, насильства тощо» [2, с. 89]. Також найдемократичніша держава ставить чіткі рамки прав і свобод людини, захищає суспільство від свавілля асоціальних елементів, порушень закону і норм моралі.

Таким чином, необхідно усвідомити ключову роль освіти у формуванні сучасної політичної культури громадян, яка виступає своєрідною умовою стабільного просування країни шляхом демократизації, варто розглянути необхідність навчання демократії для становлення демократичної політичної культури особистості. Реальне, а не декларативне прагнення політичних сил демократизувати суспільне життя повинне спиратися на ґрунтовну, всеохоплюючу систему політико-правової освіти, яка не є екзотичним елементом всієї освітянської системи, а, навпаки, органічно належить до неї, є невід’ємною складовою її «тіла» і «духу»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті: [монографія] / С. Ф. Клепко. — Полтава: ПОШПЮ, 2006. — 328 с.
2. Огнев’юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку : [монографія] / В. О. Огнев’юк. — К. : Знання України, 2003. — 450 с.

УДК 316.64- 029: 32

Волобуєв В.В.¹, Дика О.С.²

¹ канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-217 ЗНТУ

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

Політична культура держави, як духовне наповнення політичної системи, та приваблива мета інформаційних впливів і воєн, можуть бути використані і як механізм захисту. З одного боку, інформаційні процеси впливають на політичну культуру, з іншого, особливості політичної культури відзеркалюються на інформаційних процесах. В полі зору опиняються політична свідомість і масова свідомість, які впливають на розвиток держави та позначаються на стані інформаційної безпеки країни, визначають моделі політичної поведінки.

За визначенням професора М. Головатого, «політична свідомість – це опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю і змістом якого є проблеми влади, формування, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності». До основних сфер політичної свідомості належать: політична наука; політична ідеологія; політична психологія [1, с. 209]. Носіями політичної свідомості є багато суб'єктів: особистість, група, клас, нація, маса, суспільство. Політична свідомість формується під впливом внутрішніх особливостей і зовнішніх чинників, з іншого боку, вона сама впливає на існування зовнішнього середовища, його трансформацію. У політичній та інформаційній боротьбі привертає увагу такий об'єкт, як масова свідомість – один з видів суспільної свідомості, найреальніша форма її практичного існування і втілення. Це особливий, специфічний вид свідомості суспільства, властивий величезній кількості людей. Масова свідомість має специфічні ознаки, це якості, що відповідають певній масі людей у конкретний час. Іншими словами, у масовій свідомості сконцентровані знання, уявлення, цінності, норми, які поділяє певна сукупність індивідів. Вони формуються у процесі спілкування, спільного сприйняття соціально-політичної інформації, визначення ставлення до неї [1, с. 227].

Отже, реалізація інформаційно-психологічної безпеки свідомості і підсвідомості суспільства захищає політичну культуру від деструктивного інформаційного впливу на процес її демократизації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник української мови [Текст] : з дод. і допов. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. — 1728 с.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія [Текст] : підручник для вузів / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006. — 400 с.

УДК 37.013 (477)

Бабарикіна Н.А.¹, Сіряк Д.Г.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-217 ЗНТУ

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ОСВІТИ – ЕТАП ДЕРЖАВОУТВОРЕННЯ НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Уже сьогодні зроблені окремі шляхи всебічної демократизації системи освіти і самого процесу та змісту освіти: «Демократичні інновації – це, перш за все, забезпечення рівних можливостей в здобутті якісної освіти, ліквідація монополії держави в полі освіти, децентралізація освіти, залучення громадськості до процесу управління шкільною освітою, становлення самоврядування, розвиток мережі навчальних закладів тощо» [3, с. 11].

Принцип демократизації у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) [2] представлено як засіб здійснення управління системою освіти. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті наголошує на тому, що метою освіти є виховання людини демократичного світогляду і культури, яка дотримується прав і свобод особистості, з повагою ставиться до традицій народів і культур світу, ... виховання культури миру і міжособистісних відносин [4, с. 4].

Сьогодні головний шлях, на який має спрямовуватись управління освітянською галуззю – це перетворення державного управління освітою у державно-громадське. Саме в цьому і полягає запорука поступових демократизаційних змін у даній сфері.

Важливим чинником, що може каталізувати цей процес, є наука, тому такі активні дослідження демократії в системі сучасних педагогічних наук. Це розробки в галузі філософії освіти, педагогіки, освітнього менеджменту.

Серед наявних розробок – є й розвідки не світоглядно-філософського, переважно педагогічного спрямування [1]. Проте більше за все демократичні тенденції розвитку освіти аналізуються безпосередньо в контексті освітнього менеджменту, закономірностям і принципам якого все більше уваги приділяється в останнє десятиліття. Звертаються до демократизації і в

роботах, присвячених суб'єктивним характеристикам управлінця освітньою галуззю чи навчальним закладом.

Тенденція демократизації – є відповідним сучасному етапу державотворення напрямком розвитку освіти України, що обумовлена об'єктивними процесами в економічному і соціально-культурному житті країни. До найбільш узагальнених складових цієї тенденції в першу чергу слід віднести: пріоритетність загальнолюдських цінностей та гуманістичної спрямованості і водночас неприпустимість національного нігілізму; активізацію суспільних і державних зусиль для виведення освіти на рівень міжнародних стандартів і досягнень в цій сфері; розвиток освіти на основі новітніх психолого-педагогічних технологій; відхід від принципів авторитарної, заідеологізованої педагогіки, нівелювання природних індивідуальних особливостей всіх, хто навчається; радикальна перебудова управління сферою освіти через її децентралізацію, створення регіональних систем управління навчально-виховними закладами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бегай В. М. Сутність демократизму в загальноосвітній школі / В. М. Бегай // Рідна школа. — 1995. — № 6. — С. 31 – 33.
2. Биков В. Ю. Ключові чинники та сучасні інструменти розвитку системи освіти [Електронний ресурс] / В. Ю. Биков. — Інформаційні технології і засоби навчання // Електронне наукове фахове видання. — 2007. — Вип. 2. — Режим доступу : WWW.IME.EDU-UA.NET/EM2/EMG.HTML
3. Марущенко О. А. Становлення інноваційної освіти в Україні : автореф. дис. . канд. соціол. Наук : 22.00.04 / О. А. Марущенко — Х., 2004. — 20 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. — 2001. — № 29 (18 липня). — С. 4 – 6.

УДК 323.2 – 247.58

Арабаджієв Д.Ю.¹, Орлов С.В.²

¹ д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-215 ЗНТУ

МОДЕЛЮЮЧА ГРА ЯК МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

За останні 20 років теоретико-ігрові моделі політики стали більш складними з точки зору не тільки математичного апарату, але і використання в них політичних теорій і емпіричних даних. У 1990 – 2000 роках теоретико-ігрові дослідження в сфері міжнародної політиці розвивалися переважно по 5

основним напрямкам: (1) багаторівневий аналіз міжнародних переговорів, (2) неореалізм, доктрина стримування і гонка озброєнь, (3) початок і закінчення війни, (4) міжнародний тероризм, (5) міжнародні організації.

У перекладі з грецької мови політика означає «мистецтво управління державою». Як будь-яке мистецтво, політика включає в себе елементи гри. Хоча, здавалося б, у такій серйозній сфері суспільних відносин ігор бути не повинно. Це ще раз підтверджує парадоксальність гри як соціального феномена.

Особливу актуальність в політичній науці гра набуває в наш час, оскільки активізувався процес використання її (гри) в якості самостійної технології і певної складової різних політичних процесів. Незважаючи на це, і сьогодні залишається багато незачеплених науково-методологічних проблем, пов'язаних з грою в політології. Основними з них є питання про статус гри, її продуктивності спрямованості як методу дослідження політичних процесів, а також можливість використання ігрових технологій при вирішенні конкретних політичних проблем [1, с. 3].

Політика завжди користувалася грою і представляла її як соціальну технологію. Політика довгі роки, скоріше навіть століття, відточувала соціальну спрямованість своїх дій, тому її основні дипломатичні технології засновані на грі.

Особливе місце гра і ігрові практики займають в геополітиці. Так, починаючи з традиції американської геополітичної школи, куди увійшли А. Шлезінгер, Г. Киссенджер і З. Бзежинский, саму політику стали асоціювати з ігровою практикою, а геополітика виступала в якості теорії позиційної гри на світовій шахівниці. Фактично геополітичне планування з 60- х років минулого століття ґрунтується на ігровому стратегічному моделюванні міжнародних політичних процесів. Це підтверджують сучасні дослідники геополітики [2, с. 89].

Політику, театр і шоу-бізнес об'єднує обов'язкова присутність у всіх трьох типах комунікацій ігрового початку. Виділяють навіть особливі види політичного шоу або жанри: святковий парад, церемонія відкриття пам'ятника національному герою, державному і громадському діячу, з'їзд політичної партії, зустріч кандидата з виборцями, церемонія інавгурації, марш протесту, мітинг, пікет. Багато з них здатні претендувати на самостійні політичні процеси, що протікають у вигляді гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витренко И.А. Игровые практики в политическом процессе: авторе. дис. на получение наук. степени док. полет. наук 23.00.02 / И.А. Витренко. – Екатеринбург: 2009. – 43 с.

2. Лабскер Л.Г. Игровые методы в управлении экономикой и бизнесом: Учебное пособие / Л.Г. Лабскер. – М. : Дело, 2001. – 464 с.

УДК 32.0195 (474)

Арабаджиев Д.Ю.¹, Макарчук О.С.²

¹ д-р політ. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-215 ЗНТУ

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА КРАЇН БАЛТІЇ

У політичній культурі країн Балтії держава розглядається в раціоналістичному ключі, однак матеріальні стимули поведінки переважають над усіма іншими. Причому політична культура Литви, на думку Інглхарта, відрізняється від тієї, що склалася в Латвії та Естонії: якщо в останніх раціоналістичне сприйняття держави є усталеною традицією, то ситуація в Литві через вплив католицизму в більшій мірі нагадує російську.

Висновки Інглхарта про характер політичної культури країн Балтії дають підставу Таагенпера говорити про те, що ці країни «Однією ногою зробили крок в протестантську Європу, а іншою застрягли в православних болотах». А тому корупція в країнах Балтії діє за тими ж законами, що і в Росії, хоча її роль в житті суспільства все-таки не настільки велика. З моєї точки зору, висновок про те, що причини корупції в країнах Балтії лежать в їх політичній культурі, найбільш песимістичний, оскільки політична культура є, на думку Данієля Белла, «історичною», та піддається змінам з великими труднощами, а відповідно боротьба з корупцією в цих державах виявляється тривалим і трудомістким процесом.

В країнах Балтії як і в інших державах Європи, відбувається безпрецедентне збільшення числа функцій держави. Головна причина цього бачиться в сек'юритизації, коли все більшій кількості аспектів суспільного життя надається забарвлення проблем національної безпеки, а відповідно вони автоматично опиняються в сфері ведення держави. Разом з тим слід назвати й інші причини зростання числа цих функцій.

Перш за все зростання функцій держави в країнах Балтії сприяло виникненню тут на рубежі століть лівого руху. У 1990-х рр. лівий рух в національних контекстах країн Балтії однозначно асоціювалося з комунізмом, а тому не було популярним. Естонський політолог Евальд Міккель охарактеризував політичну систему своєї країни як «птаха без лівого крила». Так, соціал-демократи і комуністи, які мали свої фракції у Верховній раді Естонської РСР, не змогли повторити свій успіх на виборах в Рійгікогу 1992 р.

І на завершення доповнимо, що країни Прибалтики включаються політологами різних наукових шкіл в групу держав найбільш успішно пройшли період демократичного транзиту і досягли стану консолідації або незворотності інститутів демократії. Так, згідно з даними рейтингу Фонду

Бертельсманна, Латвія, Литва і Естонія зараховуються до категорії «функціонуючих демократій», в яких в рівній мірі розвинені і демократичні інститути, і ринкові відносини. Підставою для цього є збіг величини індексів розвитку демократії та ринку в країнах Балтійського субрегіону Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпека країн Балтії: загрози Росії, можливості НАТО та фактор Білорусі – [Електронний ресурс] – Режим доступу: [HTTP://EU.PROSTIR.UA/LIBRARY/268857.HTML](http://EU.PROSTIR.UA/LIBRARY/268857.HTML)

2. Завадський В. М. Політичні передумови європейської інтеграції країн Балтії / В. М. Завадський // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 2. – С. 24-29.

УДК 327.5

Бекдамірова Л.З.¹, Дерибасов Д.В.²

¹ асп. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-215 ЗНТУ

СУТНІСТЬ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Після двох світових воєн та припинення режиму «холодної війни» не виправдали себе сподівання щодо зменшення кількості загроз національній та міжнародній безпеці. Міждержавні конфлікти, терористичні акти, загроза ядерної війни, надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру продовжують становити велику небезпеку і в ХХІ столітті. Перелік реальних та потенційних загроз національній та міжнародній безпеці далеко не вичерпується вищенаведеними прикладами. За цих обставин забезпечення національних інтересів будь-якої держави світу передбачає адекватне реагування на виклики та загрози сучасності, тобто проведення ефективної політики національної безпеки. Політика безпеки у загальному вигляді може бути визначена як діяльність суб'єктів політичних відносин щодо забезпечення національної та міжнародної безпеки. Політика національної безпеки у державному вимірі має внутрішньодержавний та зовнішньодержавний напрями. Характер політики безпеки держави, її спрямованість та методи здійснення значною мірою залежать від розуміння сутності національної безпеки суб'єктами прийняття управлінських рішень.

Національну безпеку також розуміють як здатність нації задовольняти потреби, необхідні для її самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення з мінімальним ризиком збитку для базових цінностей її нинішнього стану [1, с. 1]. За визначенням російського політолога Н. А. Косолапова, національна безпека – це стабільність, яка може підтримуватися

протягом тривалого часу, стан досить розумної динамічної захищеності від найбільш істотних з реально існуючих загроз і небезпек, а також здатність розпізнавати такі виклики і своєчасно вживати необхідні заходи для їх нейтралізації [2, с. 67]. На сучасному етапі розвитку науки безпекознавства виділяють основні елементи структури національної безпеки:

- державну безпеку
- поняття, що характеризує рівень захищеності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- громадську безпеку
- поняття, виражене у рівні захищеності особистості і суспільства, переважно, від внутрішніх загроз;
- техногенну безпеку
- рівень захищеності від загроз техногенного характеру;
- екологічну безпеку і захист від загроз стихійних лих; – економічну безпеку; – енергетичну безпеку;
- інформаційну безпеку;
- безпеку особистості.

Таким чином, можемо стверджувати, що Іншими словами, національна безпека

– це міра реального рівня прав і свобод членів людського співтовариства (громадян) відповідної цьому співтовариству держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондратьев Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду / Я. Ю. Кондратьев, В. А. Ліпкан. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 20 с.

2. Косолапов Н. Национальная безопасность в меняющемся мире (К дискуссии о содержании понятия) / Н. Косолапов // МЭ И МО. – 1992. – № 10. – С. 67–75.

УДК 323.2 (477)

Бабарикіна Н.А.¹, Сафарова Г.Т.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-217 ЗНТУ

РЕАЛІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Історія людства свідчить, що у тих чи інших країнах нерідко загострюється проблема упорядкування системи життєдіяльності суспільства шляхом правового регулювання. Причини цього слід шукати у зіткненні

інтересів держави і громадянського суспільства, у невідповідності закону праву.

Проблематика співвідношення держави і громадянського суспільства, вдосконалення їх правової організації знайшла відображення у концепціях філософів минулого (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Г. Гегель та інші), висунутих ними ідей своєрідного суспільного договору. Саме договір був історично народженим механізмом взаємодії громадянського суспільства та держави. Передбачалося, що делегуванню суспільством, його індивідами, частини своїх природних прав і свобод державі відповідають державні зобов'язання щодо гарантування стабільності та правопорядку у життєдіяльності суспільства.

Сучасна теорія держави і права також розглядає суспільний договір як основу розбудови громадянського суспільства; а людину визначає як головну дійову особу зі своєю системою різноманітних потреб, інтересів, прав і обов'язків, а громадські об'єднання – як інституційне втілення їх єдності.

Зазначена проблема набула актуалізованого характеру і в країнах СНД, громадяни яких тривалий час перебували під монопольним контролем з боку держави і зазнавали порушень конституційно проголошених прав і свобод. Сучасний державно-правовий стан у цих країнах і, зокрема, в Україні, характеризується поступовим формуванням громадянського суспільства, поглибленням і розширенням конституційних прав і свобод людини у відповідності до міжнародних стандартів, розробленням механізму їх забезпечення (реалізації, охорони, захисту), що веде до демократизації всього суспільного життя.

У зв'язку з побудовою демократичної, соціальної і правової держави перед теорією держави і права постало чимало проблем, багато з яких успішно вирішується. Значним досягненням політики правової галузі є розробка і впровадження в законодавство механізмів саморегуляції громадянського суспільства на пріоритеті загальнолюдських цінностей, що сприяє формуванню паростків демократії і правової державності. Систематизація сучасного законодавства на основі Конституції України і встановлення ієрархії правових актів дозволяє уникнути ґрунтовних протиріч та неконтрольованих процесів у правовому регулюванні суспільних відносин.

При всіх позитивних зрушеннях у вирішенні цієї проблеми вченими України і країн СНД чимало питань залишаються відкритими. До них передусім слід віднести відсутність належної правової взаємодії держави і громадянського суспільства, порушення її балансу, обмеженість офіційно запровадженого соціального контролю за функціонуванням держави з боку громадянського суспільства. Досконало не вивчено сутність змісту цієї взаємодії, форми реалізації вказаного механізму, не досліджено рушійні сили, специфіку системи правового взаємозв'язку громадянського суспільства і

держави, психологію сприйняття людиною реалій правової дійсності, недостатньо розроблено правові засади правозахисного руху. Саме тому проблема побудови громадянського суспільства у його політико-правовій взаємодії з державою в Україні при визначальній ролі людини і її добровільно сформованих об'єднань потребує спеціального поглибленого теоретичного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник української мови [Текст] : з дод. і допов. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. — 1728 с.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія [Текст] : підручник для вузів / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006. — 400 с.

УДК 35 (09) (477)

Бабарикіна Н.А.¹, Павелко М.С.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-217 ЗНТУ

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Місцеве самоврядування України в її сучасних територіальних вимірах пройшло складний та суперечливий історичний шлях, зазнаючи протягом століть впливу східної та західної політичних культур. Його історична характеристика також неоднозначна, адже існують різні підходи дослідників до виникнення, періодизації і розвитку місцевого самоврядування, спостерігається недостатній рівень дослідженості етапів становлення місцевого самоврядування на українських землях.

Цей інститут у сучасному розумінні склався у світовій практиці на межі ХУІІІ-ХІХ ст., коли абсолютні монархії трансформувались у демократичні, правові держави. Боротьба за утвердження місцевого самоврядування, вільного від феодально-чиновницького свавілля, була однією з причин суспільних рухів. Його Ідеї протиставлялись феодальній державі, становому патріархально-общинному (сільському) і корпоративно-цеховому (міському) самоврядуванню. Проте деякі елементи станового самоврядування у демократичних державах збереглися і до наших днів (громада, статути міст тощо), наповнившись новим правовим змістом.

Сучасна історія місцевого самоврядування в Україні починається після прийняття Закону "Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування" 1990 р. Це перша спроба трансформації місцевих рад всіх територіальних рівнів, які входили до єдиної системи органів державної влади, в органи місцевого самоврядування. Отже, місцеві ради

мали подвійну природу: органи місцевого самоврядування та органи державної влади.

Наступні кроки у становленні місцевого самоврядування в умовах здійснення політико-правових і економічних реформ передбачили відхід від дуалізму та впровадження інститутів місцевого і регіонального самоврядування, розвиток ефективної системи і механізмів місцевого самоврядування згідно з міжнародними стандартами і демократичними цінностями.

За останні роки в чинне законодавство України неодноразово вносились зміни з метою створення ефективної системи місцевого самоврядування, але ці заходи не завжди давали бажаних результатів. Обговорення в наукових, політичних та інших колах проблем місцевого самоврядування засвідчило наявність різних поглядів на його сутність і роль. Тому є потреба глибокого, об'єктивного вивчення теорії й практики діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, відповідного вітчизняного історичного і зарубіжного досвіду.

Як бачимо, в Україні здавна панують ідеологія колективізму і соборності, в основі яких закладені ідеї самоврядування. Вони не тільки стали стрижнем для саморозвитку соціальних мікрогромад, але і силою, здатною протистояти надмірній централізації державної влади. Демократія на рівні місцевого самоврядування надає людині, а також відповідним колективам можливість здійснити своє самовизначення і самореалізацію у таких формах як збори громадян, місцеві Ініціативи, місцеві вибори, референдуми, громадські обговорення тощо. Очевидно, що сучасне поняття та зміст місцевого самоврядування відмінні від їхнього розуміння у минулому. Однак навіть різноманітність форм його проявів у різні часи дозволяє узагальнити уявлення про них, врахувати помилки і здобутки наших предків, які прагнули збудувати могутнє суспільство і державу з ефективною місцевою владою, схожою на ті, що вже століттями мають інші надії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник української мови [Текст] : з дод. і допов. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. — 1728 с.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія [Текст] : підручник для вузів / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006. — 400 с.

УДК 352: 323.2

Бабарикіна Н.А.¹, Стожкова А.Д.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. Ю-217 ЗНТУ

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У терміні «місцеве самоврядування» присутнє складне слово «самоврядування», що складається із слів «само» та «урядування», що ніби досить близько до іншого терміну – «самоорганізація». Великий тлумачний словник української мови, так пояснює вживання «само» у складних словах – «здійснення чогось без стороннього впливу, без будь-якої допомоги».

Місцевому самоврядуванню присвячено декілька конституційних норм, які були покладені в основу Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також ряду інших дотичних законів, про які мова йтиме нижче. Стаття 7 Конституції встановлює: «В Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування». Цю норму можна розуміти таким чином, що в Україні не може бути скасовано такого інституту публічної влади, як місцеве самоврядування, інакше, як шляхом внесення зміни саме до цієї статті Конституції. А це стаття з розділу 1 «Загальні засади», зміни до якого, відповідно до статті 156 Конституції, можуть бути внесені лише через їх затвердження всеукраїнським референдумом. Саме тому невелика за розміром стаття 7 є найбільшим та найважливішим гарантом існування місцевого самоврядування в Україні.

Орган місцевого самоврядування може приймати в межах власних повноважень рішення, обов'язкові до виконання усіма членами громади, незалежно погоджуються вони з ним чи ні. Рішення органу самоорганізації населення виконується учасниками самоорганізації на добровільній основі та не підлягає примусу до виконання. Проте тут варто зрозуміти, що оскільки самоорганізація населення є виключно самодіяльною ініціативою людей, вона може бути досить ефективною для задоволення не лише спільних інтересів тих осіб, які самоорганізувались, а і серйозною допомогою органам місцевого самоврядування. Саме тому Конституція України передбачила таку можливість застосування ініціативи самоорганізації людей за певними територіальними ознаками в інтересах як цієї групи людей, так і всієї громади. Відповідно до статті 140 частини 6 «Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна». Органи самоорганізації населення зараз не є дивиною для України. У більшості міст або діють/діяли такі органи

(Київ, Чернівці, Одеса, Миколаїв, Херсон, Кам'янець-Подільський, Бердянськ тощо), або міські статути передбачають можливість їх утворення.

Забезпечення адекватного рівня взаємодії між державою та громадянським суспільством є назрілою та необхідною складовою політичної модернізації і демократизації, що є прямим шляхом до досягнення суспільної стабільності у майбутньому. Взаємовигідне партнерство між державою та елементами громадянського суспільства можливе лише за умов паритетного діалогу, тому вкрай актуальною є проблема винаходження новітніх засобів комунікації і відповідної інтеракції. Шляхи подолання суспільно-політичної кризи в українському суспільстві тісно пов'язані з формуванням нового типу громадянської свідомості та відходженням від застарілих типів комунікації і принципів управління. Найбільш вирішальним моментом має бути процес формування цілого комплексу адекватних сьогоднішнім реаліям спільних цінностей, яких так бракувало в останні роки та які мають бути покладені в основу всіх модернізаційних процесів у державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник української мови [Текст] : з дод. і допов. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2005. — 1728 с.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія [Текст] : підручник для вузів / М. Ф. Головатий. — К. : МАУП, 2006. — 400 с.

Наукове електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019

Юридичний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів 15–19
квітня 2019 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 755

Видавець і виготовлювач
Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64 Тел.:
(061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.